

STENOGRAFSKE BELEŠKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 7

BEOGRAD 1938 GODINE

KNJIGA 3

XXXIV REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 14 MARTA 1938 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVALI:

PRETSEDNIK

STEVAN ĆIRIĆ

i

POTPRETSEDNICI:

JEVREM TOMIĆ i RADISAV VUČETIĆ

SEKRETAR

DRAGOMIR M. STOJADINOVIĆ

Prisutni g. g. Ministri: Ministar pravde Milan Simonović, Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković, Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Dragiša J. Cvetković, Ministar trgovine i industrije dr. Milan Vrbanić, Ministar finansija Dušan Letica, Ministar bez portfelja dr. Miho Krek, Ministar bez portfelja Vojislav V. Đorđević, Ministar fizičkog vaspitanja naroda dr. Vjekoslav Miletić, Ministar pošta, telegrafa i telefona Vojko R. Čvrkić.

POČETAK U 17,15 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XXXIII redovnog sastanka.

Dnevni red: Nastavak pretresa u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu i to:

1 — Pretres u pojedinostima predloga Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu.

Govornici: Ministar finansija Dušan Letica, izvestilac većine dr. Časlav Nikitović (dva puta), izvestilac manjine Ivan Mohorić, Petar Kosović, Dušan Ivančević (u ime grupe Jugoslovenske nacionalne stranke), dr. Vojislav Došen (u ime grupe Narodnog radnog kluba), Fran Zupančič (u ime grupe Nezavisnog kluba), Mita Dimitrijević (u ime grupe Jugoslovenskog radikalnog kluba), Velimir Jojić, Joca Georgijević, Vojislav Lazić (u ime grupe Nezavisnog kluba), dr. Milenko Marković, predsednik Narodne skupštine Stevan Ćirić (šesnaest puta), potpredsednik Narodne skupštine Jevrem Tomić (četiri puta).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, imam čast otvoriti XXXIV redovni sastanak Narodne skupštine. Molim sekretara g. Dragomira Stojadinovića da izvoli pročitati zapisnik prethodnog sastanka.

Sekretar Dragomir Stojadinović pročita zapisnik XXXIII redovnog sastanka.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ima li ko od g. g. narodnih poslanika kakvu primedbu na zapisnik? (Nema!) Primedaba nema, zapisnik je primljen.

Gospodo narodni poslanici, prelazimo na dnevni red. Na dnevnom je redu: Nastavak pretresa u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu, i to:

1 — Pretres u pojedinostima predloga Finansijskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu.

Reč ima Ministar finansija g. Dušan Letica. (Burno pljeskanje u centru i na desnici).

Министар финансија Душан Летица: Господо народни посланици, сам предлог Финансијског закона за наредну буџетску годину обрађује највише питања извршења буџета, за које је Финансијски закон а priori и намењен. У мањем делу он обухвата и друга законска управна питања, а међу њима много таквих која се већ годинама у њему понављају. И поред све жеље да се овом узусу у

нашем буџетском законодавном раду уклонимо, присиљавају нас прилике данашњег времена, да овај узус ранијих влада и парламената из ранијих година и ми користимо у овоме заседању Народне скупштине. И колико смо при подношењу предлога Финансијског закона више успели да из њега елиминирамо што више њему стране материје, Краљевска влада је била присиљена да пред Народну скупштину изиђе са бројем амандмана разноврсне законске природе нешто већим, но што је она начелно то желела.

Од времена кад је предлог Финансијског закона ушао у Народну скупштину деле нас већ више од три и по месеца дана; време које нам је или донело нових потреба за наш јавни живот, или су у њему дозреле до могућности остварења раније створене идеје и замисли.

Ми смо присиљени да ова нова питања регулишемо користећи овај предлог Финансијског закона, или зато што су везана са извршењем самог буџетског предлога, или зато што су и поред своје важности толико неопсежна, свако напосе, да не заслужују да буду предметом посебног законско-новеларног претреса пред Народном скупштином или су, напослетку, та нова искрсла питања тако хитне природе да их ваља расправити још у току ове буџетске дебате. Краљевска влада одабрала је пут Финансијског закона да преко њега затражи и низ овлашћења било кредитног карактера због хитно искрслих потреба, или пак овлашћења да извесне секторе друштвеног живота нормира уредбеним путем. Правне материје, које ће се овако створити неће дирати у наша фундаментална административна начела, напротив у духу ових начела попунићемо многе правне празнине у нашем друштвеном животу, брже но ангажовањем самог Народног претставништва по сваком питању напосе.

Предложене измене и допуне предлога Финансијског закона додирују мал не све гране нашег друштвеног живота. Ја ћу их овде само некоје и у главним цртама да истакнем. Понајпре оне амандмане, који се односе непосредно на извршење самог буџета. Да би државна рачуноводска и контролна администрација добила више потребног времена за састав Завршних рачуна, Краљевска влада предложила је Народној скупштини, да се рачунска година скрати за један месец дана. Овако ће Народна скупштина моћи од сад сваке године на време добивати државне Завршне рачуне за најближу протеклу уз предлог буџета за наредну буџетску годину.

Потребе увећане садње дувана захтевале су, да се, и поред већ предвиђеног повећања монополског особља за 150 лица, изврши још даље повећање за нових 120 лица.

Ево, господо, још један амандман, који претставља једну јаку жртву за државну благајну. Њиме се дозвољава Министарству саобраћаја, да од овогодишњих вишкова буџетских прихода свога ресора положи државној благајници само 100 милиона динара, док остатак, који би по закону такође морао бити положен државној благајници, може употребити за потребне исплате у своје ресору, а нарочито за стварање фонда за обнову. Овако ћемо први пут отворити у нашем државном рачуноводству и фонд за обнову и из њега вршити потребну обнову истрошеног железничког инвентара, а нећемо као до сад чекати, док се не истроши и онда га надомештати зајмовним операцијама.

У вези са извршењем буџета предложене су и измене фискалне природе у обиму Закона о таксама и нешто у обиму трошарина. Као што сам већ раније у своје експозеу поменуо, таксене промене углавном се односе на судске таксе. Оне су изазване потребом стварања нових судова, а претпостављамо да ће судске таксе и у повећаном износу бити подношљиве, нарочито ако их упореди-мо са неким суседним земљама.

Порез на нафту, намењену за потрошњу у непрерађеном стању, има за циљ да обезбеди државној благајници приход, који се очекивао од потрошње плинског уља, а који је у доброј мери изостао напуштањем употребе овог трошаринског предмета и прибегавањем ка употреби нафте, која до сад није била трошарински предмет.

У опсегу фискалног законодавства има неколико амандмана, који ће наићи на леп пријем у нашој јавности. И у опсегу таксеног законодавства уводи се законска клаузула, да не може бити кажњено за таксени преступ лице које учини закону одговарајуће стање, пре но што зато сазна власт. Исто тако и кривци таксени, који су ухваћени у преступу, ако одмах накнаде држави причињену штету и уплате ниже срачунату казну, неће бити повлачени у кривични поступак и суђени због учињеног преступа.

Од прихода такса на улазнице за јавне вежбе витешких и спортских друштава полагаће се 25% у фонд који се оснива код Државне хипотекарне банке, а у циљу подизања стадиона и спортских вежбалишта у држави.

Предвиђене су и амнестије за раније изречене казне због пенздавања рачуна као и за извршење казне затвора за ситније царинске кривице у пограничном промету.

Ја ћу овде узгред подвући још неколико допуна у предлогу Финансијског закона, по питањима која су већ одавно постављена и као нерешена остављана.

Поправљају се личне пензије радника и радница Монополских установа и породичне пензије удова и деце, које су регулисане по старим туђинским прописима и услед монетарних промена изгубиле врло много на својој вредности.

Државним пензионерима, којима су редуциране биле пензијске припадљености, ако су служили код самоуправних тела, неће се та редукација више вршити, сем што се тиче додатка ако primaње месечно износи 3.000, 2.000 или 1.000 динара и више, према месту скупоће, што је и досад био случај за државне пензионере у приватној служби.

Поседници златне — Обилића — медаље за храброст изједначују се са поседницима Карађорђевог Звезде, а ђацима - ратницима из 1912 до 1920 године урачунаће се у ефективну службу за утврђивање пензијских припадљености све време проведено на војној дужности или у заробљеништву.

Сем тога, за ресорне Министре и Министарски савет предвиђа се низ овлашћења за доношење уредаба, међу њима и таквих које имају нарочити значај за наше друштво. Тако је предвиђено доношење:

Уредбе о народном санитетском фонду који ће служити за подизање, уређење и снабдевање болница;

Уредбе о бесплатном снабдевању народа лековима биолошког порекла;

Уредбе о социјалном институту за проучавање социјалних питања;

Уредбе о регулисању односа између новинара и власника листова и Уредбе о пензионим осигурању новинара;

Уредбе о путним фондовима ради снабдевања путева савременим коловозима, ради израде нових путева и довршења недовршених; и

Уредбе о мелиорационом фонду због извођења мелиорација земљишта и одбрана од поплава као и због регулације токова и снабдевања водом.

Доношење ових уредаба има необично важан значај за наш друштвени живот. Њима ће бити обезбеђени бољи санитарни и хигијенски услови у многим крајевима наше државе, бољи и нови друмови за развијање промета и повећање обрадиве површине културног земљишта.

Омогућавањем зајма београдској општини осушиће се пред самом престоницом велике површине земљишта и створити могућност за ширење града поред пловних река Саве и Дунава.

Посебним амандманом овлашћује се Краљевска влада да регулише тешки положај огромном броју аграрних интересената који су притиснути јавним, нарочито самоуправним дажбинама, спутани у свом напретку. Олакшањем самоуправних терета на земљиште које су стекли аграрном реформом, они ће лашке моћи да снесе своје друге обавезе по тој земљи.

И подизање сточарске школе у Глини донеће видне користи оном народу, који показује нарочиту љубав према стоци и њезином узгоју.

Ипак, господо, један од најважнијих амандмана међу овима који с налазе пред Народном скупштином, јесте предлог о закључењу државног зајма од 4 милијарде динара.

После 7% инвестиционог зајма из 1921 године и средњерочног зајма 5% од 1 милијарде за јавне радове, ово ће бити трећи зајам, који ће се пласирати на нашем домаћем новчаном тржишту. Данас је време, када једва икоја држава може да рачуна са склапањем зајма преко својих граница. Тако смо и ми упућени сами на се. Ипак данас већ имамо у томе погледу и једно искуство, које смо стекли пласирањем 5% бонова за јавне радове. У овоме времену доста је ојачао цео наш привредни живот. И с обзиром на то, што је највећи део намене новог зајма чисто продуктивног значаја, можемо очекивати, да ће наш привредни развитак бити и самим овим зајмом форсиран, и да ће његово пуно реализовање на нашој пијаци бити потпуно осигурано.

Баш зато, што смо упућени сами на се, ми смо желели да овим зајмом приступимо нашој пијаци са што више обзира, тако да одржимо и обезбедимо на њој живи интерес за државне хартије, а с друге стране да обезбедимо на њој потребни зајам држави. Зато је и предвиђено да ће се, за нас иначе крупна цифра од 4 милијарде, емитовати у року од 6 година, и то по курсу и у траншама, које ће се утврдити према плану радова и приликама и условима какви се буду стекли сваке те године.

Вера да ће овај зајам у времену од 6 година бити у потпуности емитован, појачана је тиме, што је он и у своме највећем делу намењен најпродуктивнијим слојевима. Према претходно утврђеном глобалном распореду 1 милијарда биће намењена потребама наше народне одбране. Остале 3/4 зајма

употребиће се за стварање нових, највећим делом привредно значајних објеката, који ће дати нови импулс привредном животу нашем, и својом појавом већ првих година подићи могућност сигурнијег пласирања доцнијих транша шестогодишњег емисионог рока. На градње нових железничких пруга предвиђено је претходно једна и по милијарда, за путеве са савременим коловозом пола милијарде, за амелиорационе потребе, подизање пољопривредних установа и потребе асанације намењено је пола милијарде, а за подизање зграда за јавна надлештва такође пола милијарде.

Баш ова главна карактеристика овог зајма, што је он, поред народне одбране, намењен за особито продуктивне сврхе, уверева нас у сву конструктивност привредне и финансијске политике Краљевске владе коју она спроводи и кроз овај зајам. Константним извођењем јавних радова у земљи кроз 6 година спречаваћемо појаве масивније незапослености. Наша пијачна радна снага налазиће све то време рада и зараде, производња и промет добара јачаће се; стварањем нових објеката рађаће се нови повољнији услови привредног живота: железнице ће створити могућности уполнења хиљадама наших суграђана, мочваре ће се обрађивати и појачавати нашу производњу. С друге стране приноси јавних благаяница јачаће се из повећаног промета и појачане пореске снаге народа.

Због ових привредних консеквенција овакве конструктивне привредне политике Краљевске владе, није за буџетско покриће амортизације овог зајма ни предвиђен један пореско технички у свему дефинисани нови допринос државној благаяници. Продуктивне инвестиције имаће своју повољну реперкусију и на приносе државне благаянице. Јавиће се нови број пореских објеката и субјеката, а престаће и извесне садашње буџетске обавезе у вези са плаћањем кирија у најмљеним објектима.

То је био разлог да се за буџетско покриће амортизације зајма предвиђа прирез или паушални допринос, који ће се у погледу висине одређивати сваке године тек пошто се утврди колики се део ове обавезе може покрити из редовних врела буџетских прихода. Овај прирез, односно допринос јест дакле супсидијерне природе с тим да ће он имати само допунско буџетски значај, али никако већи, но највише колико износи ануитетна квота зајма.

Господо народни посланици, са овим зајмом од 4 милијарде динара везана је индиректно и она одредба међу предложеним амандманима, која се тиче уредбе о којој је реч у § 67 V/1. Краљевска влада је далеко од помисли да супскрипцију овог зајма учини присилном. Зајам ће се уписивати у кругу наших најснажнијих јавних новчаних институција, не додирујући никако ни наш емисиони институт, а према томе чувајући пуну вредност нашег новца.

Али, господо, кад држава овако скрупулозно води рачуна о оним интересима, који толико тањирају интересе целокупне наше привреде и свих привредника, онда она може да захтева, господо, и од стране привреде извесне, па ако хоћете и пуне скрупулозне обзире према њој и према њезином кредиту. Тих и таквих обзира до данас ми нисмо видели у довољној мери. Стога их ми, господо, желимо узаконити, узаконити у обостраном интересу, и државном и приватном.

Имали смо, нажалост, и сувише прилике да гледамо како пропадају злехуде уштеђевине хиљаде наших суграђана; у разним облицима, а највише у блику улога на штедњу.

Наши заводи, наше задруге и све наше институције, које се баве примањем туђе имовине на чување; преузимањем обавезе осигурања, ма које врсте, итд., морају допустити извесна ограничења у диспозицијама на својим резервама. Да смо таква ограничења имали раније, верујемо, да не би доживели, не барем у оном обиму, банкарску кризу и све страховите штете настале из ње. Да су резерве тих и толиких завода боље чуване и боље улагане, криза би се, мобилисањем тих резерви, била дала ублажити, ако не и отклонити.

Данас, после учињеног искуства, ми би били још већи грешници, ако не би у томе правцу предузели мере које су и на страни створене. Зато краљевска влада тражи од Народне скупштине овлашћење, да, у циљу што јаче и што потпуније заштите домаћих осигураника и улагача, као и у циљу стварања што здравијих услова за подизање и развитак опште привредне делатности у земљи, може прописати уредбу са законском снагом о образовању пословних резерви и резервних фондова код осигуравајућих предузећа, установа социјалног осигурања, новчаних завода, задружних организација, индустријских и других предузећа акционарског облика као и о делимичном улагању ових резерви и резервних фондова у државне хартије од вредности.

Господо народни посланици, кад сви знамо, колико се скрупулозно пази, да наше државне хартије од вредности буду о року хонорисане пуним интересом, и како се тачно врши и служба њихове амортизације, зар може бити и труна двоумљења о њиховој сигурности?

И када је, господо, ова сигурност дана, онда имамо пуно право, да тражимо од поменутих установа, да живље но досада и обавезно, у своје интересу и интересу општем народном, извесне делове својих резерви улажу у државне хартије, и тако јачају и снаже јавни кредит, кредит своје државе. Овом и оваквом уредбом, господо, ми ћемо појачати тражење наших хартија на унутрашњој пилаци, и, на тај начин, индиректно, доприносити и бољем успеху у емисији новог зајма за Народну одбрану и за нове велике јавне радове. (Бурно одобравање и плескање на десници и у центруму).

Pretsednik Stevan Ćirić: Рећ има извештај већине Финансијског одбора г. др. Ђаслав Никитовић. (Бурно плескање у центруму и на десници).

Izvestilac većine Finansijskog odbora dr. Ćaslav Nikitović прочита извештај Финансијског одбора, који гласи:

»NARODNOJ SKUPŠTINI
KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Finansijski odbor
X.br. 1131

13 marta 1938 god.
u. Beogradu

Gospodinu

STEVANU ĆIRIĆU,

Pretsedniku Narodne skupštine

U vezi pisma X.br. 960 od 29 januara 1938 godine, kojim sam Vam dostavio izveštaj Finansijskog

odbora po predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1938/39 godinu, i naknadnog izveštaja X.br. 1056 od 24 februara 1938 godine, kojim su dostavljene Narodnoj skupštini izmene i dopune u računskom delu predloga budžeta, Finansijskom odboru Narodne skupštine čast je dostaviti Vam izveštaj o izmenama i dopunama učinjenim u predlogu Finansijskog zakona za 1938/39 godinu.

Izvolite primiti, Gospodine Pretsedniče, i ovom prilikom uverenje moga osobitog poštovanja.

Pretsednik Finansijskog odbora,

Miloje M. Rajaković, s. r.

»NARODNOJ SKUPŠTINI

Finansijski odbor na svojim sednicama od 12 i 13 marta t. o. proučio je dostavljene mu amandmane Kraljevske vlade br. 3070/VII od 10 marta 1938 godine o izmenama i dopunama u predlogu Finansijskog zakona za 1938/39 godinu i učinio sledeće izmene i dopune:

da se tačka 13 a) §-a 11 primi i prenese u odredbe Ministarstva poljoprivrede;

odaje se nov § 16b koji glasi: „U §-u 19 tač. 3 Zakona o državnim monopolima od 5 decembra 1931 godine iza reči »Primorskoj« brisati reč »i« i staviti zapetu, a iza reči »Zetskoj« staviti reči: »i u brdskim krajevima Drinske banovine«, a tada će taj paragraf glasiti: »Najmanji broj zasadenih strukova po jednoj dozvoli može biti kod krupnolisnih vrsta 5.000, a kod sitnolisnih 10.000 strukova. U Primorskoj, Zetskoj i brdskim krajevima Drinske banovine najmanji broj za krupnolisne duvane može biti 2.000, a za sitnolisne 5.000 strukova«.

U §-u 18 u 10 tači u drugom stavu u 7 redu posle reči »glasi« iza znaka navoda mesto »i« staviti »a«. U istom §-u na strani 8 pod II mesto reči »po 1.600 dinara« staviti reči »po 800.— dinara« pa posle tačke dodati nov stav koji glasi: »Za preduzeća koja se obrtimice bave prevozom robe, gornje sume smazuju se za 25%«. Posle tačke 14 ovoga §-a dodaje se nova tačka 14a koja glasi: »Tarifni broj 206 Zakona o taksama menja se i glasi:

1 — Za molbu i odobrenje da se pokvareni i pohabani predmeti učine neupotrebljivim o trošku uvoznika plaća se dinara 1.000.—

2 — Za molbu i odobrenje o oslobodenju od plaćanja carine na seobne stvari „ 30.—

3 — Za molbu i odobrenje o oslobodenju od plaćanja carine na predmete nasleđa „ 200.—

4 — Za molbu i odobrenje o oslobodenju od plaćanja carine na upotrebljavano odelo i rublje koji se šalju siromašnim licima na poklon „ 5.—

5 — Za molbu i odobrenje o oslobodenju od carine za hranu, rublje, poljoprivredne sprave i alate i druge predmete, koji se šalju postradalim od rata i elementarnih nepogoda ili se uvoze u dobrotvorne celji „ 5.—

6 — Za molbu i odobrenje za izvoz predmeta na doradu, opravku ili obradu „ 100.—

7 — Za molbu i odobrenje za uvoz predmeta na doradu, opravku ili obradu „ 30.—

8 — Za molbu i odobrenje za prevoz domaće robe iz jedne naše domaće luke u drugu preko stranih voda „ 30.—

Primedba: prilozi uz molbe iz tačke 4 i 5 ne podleže taksi.

U tački 18 istog §-a na kraju prvog stava posle reči »tarife« staviti reč »svega«, isto tako na kraju drugog stava ove tačke posle reči »carine« staviti reč »svega«, i u trećem stavu tač. 18 posle reči »kapaciteta« staviti reč »svega«. Na desetoj strani u istom §-u pod II ispravlja se štamparska greška pa se mesto reči »prednost« stavlja reč »vrednost«. Na strani 12 u §-u 18a (nov) u poslednjem stavu reč »(cijanamida)« briše se, a na kraju istog §-a dodaje se »(4) U koliko postoje ovlaštene zanatske radionice za dalju preradu sirove nafte i ostataka od nafte važiće i za njih iste odredbe kao i za fabrike za destilaciju mineralnih ulja«.

U §-u 21b (nov) u drugom stavu mesto reči »Poglavlarstvo« stavlja se reč »Opština«.

U §-u 23 tačka 3 menja se i glasi: »Ako je kod plenidbe (uzapćenja) tražilac izvršenja mogao iz postojećih okolnosti bona fide zaključiti, a naročito što se predmeti koji se plene nalaze u posedu (pri-težavanju) izvršenika (dužnika), da su ti predmeti svojina izvršenika, onda će u sporu oko svojine zaplenjenih predmeta svaka stranka snositi svoje parnične troškove«.

U §-u 23b (nov) u petom redu posle cifre 5 umeću se reči »Prestolonaslednikov trg br. 23 i Dečanska ulica br. 18«.

Dodaje se nov § 23v koji glasi: »U § 245 stav 1 Zakona o izvršenju i obezbeđenju iza reči »otprav-nine« dodaju se reči: »Osim ličnog i porodičnog dodatka«.

Dodaje se nov § 23g koji glasi: »U smislu Zakona o uredenju vojničkih groblja, Ministar pravde ovlašćuje se da u sporazumu sa gradskom opštinom grada Ljubljane može pristupiti u ovoj budžetskoj godini uredenju vojničkog groblja u Ljubljani u granicama raspoložive sume za ovakve svrhe, odobrene u državnom budžetu za 1938/39 godinu«.

U §-u 24a (nov) u tač. 1 posle reči »klinike« umeću se reči »Medicinskog fakulteta«, a u poslednjem redu tač. 3 ispravlja se štamparska greška pa se mesto reči »zgrade« stavlja reč »ograde«. U tač. 5 u drugom redu posle reči »klinike« stavljaju se reči »Medicinskog fakulteta«; u drugom redu tačke 8 posle reči »jednu« stavlja se reč »državnu«, a u drugom redu tačke 9 ovoga paragrafa posle reči »klinike« umeću se reči »Medicinskog fakulteta«.

U §-u 24b (nov) u drugom redu tač. 6 brišu se reči »od početka školske 1938/39 godine«.

U §-u 25 na strani 20 u tač. 6 mesto reči »Protivu ove odluke nema pravnog leka« stavljaju se reči »Protiv odluka po stavu 3 i 4 nema pravnog leka«.

U §-u 32 tač. 3 u drugom redu iza reči »mogu« dodaje se reč »se«.

U §-u 33 tač. 5 mesto reči »obrazovati srezove« staviti reči »Uredbom sa zakonskom snagom obrazovati nove srezove sa sedištima«.

U §-u 35 na kraju prve tačke dodaje se nova tačka 1a koja glasi: »Ovlašćuje se Ministar vojske i mornarice da izuzetno od odredaba tač. 5 čl. 28

Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice, a u duhu odredaba čl. 374 istog Zakona, može postaviti u ovoj budžetskoj godini, u granicama budžetskih mogućnosti, za niže vojno-tehničke činovnike vazduhoplovno-tehničke struke potreban broj lica sa svršenom srednjom stručnom tehničkom školom sa završnim ispitom u zemlji ili na strani ravnom potpunoj srednjoj školi, koji se prvog aprila 1938 godine zateknu na službi u vazduhoplovstvu vojske u svojstvu stalnih i kontraktualnih činovnika.

Oni se mogu postaviti najviše u klasu nižeg vojno-tehničkog činovnika vazduhoplovno-tehničke struke, koju bi mogli dobiti — shodno odredbama tač. 5 čl. 28 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice — da su bili primljeni u klasu nižeg vojno-tehničkog činovnika IV klase vazduhoplovno-tehničke struke odmah po završenoj školi i po odsluženju obaveznog roka, a po odbitku dve godine na ime pripravne službe i da su proslužili u pojedinim klasama onaj broj godina koji je propisan Zakonom o ustrojstvu vojske i mornarice, s tim da prethodno polože ispit za odgovarajuću klasu odnosno prvu prethodnu klasu za koju je ispit propisan«.

Isto tako dodaje se i nova tačka 1b koja glasi: »Ovlašćuje se Ministar vojske i mornarice, da u smislu čl. 374 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice može postaviti u ovoj budžetskoj godini na službu kod vojske, vazduhoplovstva vojske i mornarice, odnosno prevesti u inžinjere-oficire, najpotrebniji broj stalnih i kontraktualnih činovnika i činovničkih pripravnika, inžinjera stručnjaka sa više godišnjom praksom, iako na dan stupanja na snagu odredbe pomenutog člana Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice nisu bili na službi kod vojske i mornarice«.

Čin i prinadležnosti primljenih odnosno prevedenih lica imaju se regulisati u svemu po tač. 2 čl. 374 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice i pokriti iz kredita za prinadležnosti predviđenih u bu-džetu Ministarstva vojske i mornarice«.

U §-u 40a (nov) u prvoj tač. posle reči »izrade novih« stavlja reč »državnih«. U 2 tač. u 3 redu mesto reči »snabdevanju« stavlja se reč »snabdevanja«.

U §-u 40b (nov) brišu se reči »za još neizvršene« pa se na mesto njih stavljaju reči »kako za već izvedene tako i za završene«.

U §-u 41 u tač. 2b pod v) u 3 redu mesto reči »zgradom« stavlja se reč »izradom«.

U §-u 44 u 3 redu odozdo reč »od« zamenjuje se rečju »do«.

§ 46a (nov) menja se i glasi: »Odredbe čl. 4 Zakona o zauzimanju nepokretnih dobara za potrebu željeznica od 15 januara 1880 godine sa izmenama i dopunama od 12 juna 1909 prestaju važiti za gradevinski reon grada u pogledu besplatnog zauzimanja opštinskog zemljišta, već se za opštinsko zemljište u gradevinskom reonu Beograda u buduće ima davati naknada kao i za privatno zemljište«.

Zemljišta u sadašnjem gradevinskom reonu Beograda, koja je država besplatno od opština uzela po čl. 4 napred pomenutog Zakona o eksproprijaciji za gradenje željeznica, imaju se vratiti Opštini u svojini, ako i ukoliko nisu potrebna za gradnju železnica i ostalih saobraćajnih postrojenja«.

U §-u 52b (nov) pod I u 6 redu reč »od« zamenjuje se sa rečju »do«.

U §-u 54a (nov) u drugome redu prve tačke reč »Zakon« zamenjuje se rečju »Zakone«.

U § 55 u poslednjem stavu tač. 5 u prvom redu posle reči »koje« stavlja se reči »sem u«, a mesto reči »datirani« stavlja se reč »dotirani«.

Dodaje se nov paragraf 55-a koji glasi: »Članu 9 Pravilnika o obimu i razgraničenju građevinskih radnja posle stava (3) dodaje se stav (4) koji glasi: »Majstori zidari iz bivših pokrajina Srbije, Južne Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine, koji su imali ovlašćene radnje na dan 9 marta 1932 godine, mogu izvoditi poslove iz člana 9 tač. 3 Pravilnika o razgraničenju građevinskih radnji s tim, da mogu raditi betonske armirane ploče (nosilac kvadratnog preseka) do najviše pet metara čistog raspona, a betonske armirane stubove sa centričkim opterećenjem do pet metara visine, bez polaganja ispita iz čl. 20 stav (2) pomenutog Pravilnika, ali pod nadzorom i ličnom odgovornošću projektanta.

Oni pak majstori zidari, koji su osnovali radnju posle devetog marta 1932 godine, ali pre obnarodovanja Uredbe i Pravilnika, mogu raditi sve poslove, koje mogu voditi lica gore označena s tim, da polože dopunski ispit predviđen članom 20 stav (2) pomenutog Pravilnika.

Oni zidari, koji su osnovali svoje radnje posle stupanja na snagu pomenute Uredbe i Pravilnika, mogu raditi poslove utvrđene u čl. 9 stav 3 ovog Pravilnika uz polaganje pomenutog ispita«.

Na kraju § 59 dodaje se nova tačka 15, koja glasi: »da u saglasnosti sa Ministrom finansija, u izvršnom radu ranijih komisija za ograničavanje državnih šuma može vršiti potrebne korekcije u ograničenju državnih šuma Tare, Crnog Vrha i Zvezde, kao graničnim krajevima u toku minulih ratova, i da može priznati vlasništvo ranijim sopstvenicima šumskog i ziratnog zemljišta, samo u onim opravdanim slučajevima, gde interesenti dokažu: ili da im je pre ratova od strane komisija bila priznata sopstvenost po rešenjima i presudama, koje su se u toku ratova zagubile, ili da su imali druge verodostojne dokaze uništene i upropaštene tokom ratova, ili da su na iste površine plaćali pre ratova i duže vreme državnu porezu i uživali ta brdska i planinska zemljišta«.

Na kraju istog paragrafa 59 dodaje se nova tačka 16 koja glasi: »Da u saglasnosti Ministra finansija, da se selu Nesalcu, opštine Levosajske, Srez preševski i selu Biljincu u Srezu gnjilanskom dodeli po sto hektara šume, koju im je oduzela državna komisija za ograničenje u 1925 godini«.

Posle ove tačke 16 u paragrafu 59 dodaje se nova tačka 17 koja glasi: »da može izvršiti korekturu granične linije šumskog kompleksa »Dragišec«, u Srezu kruševskom, banovine Vardarske«.

U § 63 tačka 1-a zaključno sa rečima »pod zakup« briše se, a na mesto nje dolazi nov tekst koji glasi:

1) »§ 4 Zakona o lovu od 5-XII-1931 godine Službene novine br. 697 dodaje se nov stav, koji glasi: Fizička lica, kojima je pre stupanja na snagu ovoga Zakona u Dravskoj banovini pripadalo pravo lova na svome imanju od najmanje 115 ha, zadržavaju ovo pravo«.

2) § 110 istoga Zakona dodaju se novi stavovi, koji glase:

»A) U slučaju — da je sopstveno lovište bilo već priključeno opštinskom lovištu i javnom licitacijom dato pod zakup — može se izdvojiti prema propisima § 6 ovoga Zakona po isteku postojećeg zakupnog ugovora. Do isteka postojećeg zakupnog

ugovora pripada sopstvenicima tih lovišta pravo na isplatu srazmernog dela godišnje zakupnine.

»B) Ako je odstrel pojedinih vrsta divljači u opštinskom lovištu uslovima licitacije ograničen, ima se ograničiti isti i u dotičnom sopstvenom lovištu, koje je po prednjoj odredbi vraćeno sopstveniku. Odstrel određuje upravna vlast prvoga stepena nakon saslušanja sopstvenika lovišta i banovinskog Saveza lovačkih udruženja.

»V) Prekršaj dozvoljenog odstrela kazniće se po § 89 Zakona o lovu. Nakon trokratnog kažnjavanja zbog ovog prekršaja može upravna vlast prvog stepena po saslušanju banovinskog Saveza lovačkih udruženja izreći gubitak prava na sopstveno lovište, te to lovište priključiti opštinskom lovištu do isteka postojećeg zakupnog ugovora.«

3) § 45 dodaje se 4 stav, koji glasi:

»Upravna vlast prvoga stepena može nakon saslušanja nadležnog lovačkog udruženja dozvoliti pouzdanim lovskim čuvarima lov zaštićene divljači i bez prisustva svog poslodavca.«

4) § 91 istog Zakona dodaje se 4 stav, koji ima da glasi: »Krivolovstvo u zverinjacima, u sopstvenim i opštinskim lovištima, kažnjavaju redovni sudovi kao krađu po § 314 Krivičnog zakona«.

U § 64 u tački 1-a u petom redu posle reči »osoblje« umeće se reč »duže«.

U § 64-a (nov) u šestom redu posle reči »Uprava« briše se zapeta i reči »menjajući propise opštini Zakona«.

U § 64-g (nov) posle reči »Berze rada« briše se tačka a stavlja se zapeta i cifra 0,3^{0/100} zamenjuje se sa 3^{0/100}.

U § 65 u tač. 11 u šestom redu posle reči »građevina« umeću se reči »i ministar finansija«.

Na kraju § 65-a (nov) dodaje se nova tačka šest (6) koja glasi: »Ovlašćuje se Ministarski savet, da na predlog Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja, Uredbom sa zakonskom snagom, reguliše položaj zubotehničara preinakom čl. 18 Zakona o zubnim lekarima i zubnim tehničarima od 18-XI-1930 godine«.

U § 66-a (nov) u trećoj tački cifra »10« zamenjuje se sa cifrom »15« i posle reči »izvede« u istoj tački u trećem redu umeću se reči: »izgradnja i«.

U § 67-v (nov) brišu se reči »i kolonizacije zemljišta«. U trećem redu istog paragrafa posle reči »građevina« stavlja se reči »i poljoprivrednih ustanova«.

U § 70-a (nov) u prvom redu mesto »1918« staviti »1920«.

Dodaje se nov § 70-a/1 koji glasi: »Agronomima, koji su po svršenju srednjoj poljoprivrednoj školi redovno završili do prvog aprila 1938 godine poljoprivredni fakultet ili Visoku poljoprivrednu školu u inostranstvu, priznaje se visokoškolska sprema i diploma fakulteta odnosno visokih škola, u koliko profesorski savet domaćeg poljoprivrednog fakulteta po propisima Zakona o nostrifikovanju — primanju diploma sa stranih Universiteta i Visokih škola prizna da dotični inostrani fakultet ili Visoka škola daju spremu ravnu spremi domaćih poljoprivrednih fakulteta«.

Dodaje se nov § 70-a/2 koji glasi: »Počev od 1 aprila 1938 godine ukida se paragraf 109 Zakona o produženju važnosti odredaba dosadašnjih finansijskih zakona i zakona o budžetskim dvanaestinama od 1929«.

Dodaje se nov § 70-a/3 koji glasi: »Priznaje se zemljišnoj zajednici u Markušici da može za svoje dugovanje prema vlastelinstvu Kujen-Belasi iz Nuštra koristiti se rokovima predviđenim Uredbom o razduženju zemljoradnika«.

Dodaje se nov paragraf 70-a/4 koji glasi: »Ovlašćuje se Ministar vojske i mornarice, da može ustanoviti Spomen-medalju za sve one učesnike, vojnike i gradane koji su svojim požrtvovanjem po svršetku svetskog rata, od dana primirja 11. novembra 1918 godine pa do demobilizacije 5 maja 1920 godine, uzeli učešća u oslobodenju Prekomurja, Medumurja, Štajerske i Koruške, u obezbeđenju Slovenije, kao i u ugušivanju nereda i u održavanju poretka u ovim krajevima.

Oblik Spomen-medalje i ostale detalje po ovome propisaoe Ministar vojske i mornarice, a troškovi oko izrade imaju pasti na teret obrtnog kapitala Glavne državne blagajne«.

Dodaje se nov § 70-a/5 koji glasi: »Ovlašćuje se Ministar saobraćaja da izvrši reviziju razvrstavanja lučkih čuvara, zapovednika državnih plovnih objekata, lučkih nadpeljara, lučkih peljara, ribarskih stražara, nadzornika komorskih osvetljenja, upravitelja semaforskih stanica, upravitelja svetionika, svetioničara, ronilaca, građevinskih nadzornika, vode palube, brodova i bagera, administrativnih magacinskih zvaničnika, ložaca, rukovalaca parnom brodskom mašinom, brodskim motorom, šoferu, dezinfektora, čuvara mostova i nasipa plovnih reka po propisima čl. 199, 200, stav 2 tač. 3, 201, 203, 204, 206, 208, 211 i ostalim propisima Zakona o državnom saobraćajnom osoblju od 28 oktobra 1923 godine kao i čl. 1, 4, 6, 7 i 9 Uredbe o razvrstavanju i raspoređivanju službenika državnih saobraćajnih ustanova od 31 decembra 1923 godine, ne uzimajući pri tome u obzir odredbu stava 3 čl. 8 pomenutog Zakona u pogledu ispita inteligencije.

Zvanje ribarskog stražara jednako je zvanju lučkog peljara, a zvanje čuvara nasipa plovnih reka zvanju čuvara mostova.

Pomorske kvalifikacije upravitelja male obalne plovitbe sa dozvolom zapovedanja parobroda do 100 b. t. u.; i strojara treće klase odgovaraju spremi III kategorije činovnika u smislu čl. 7 tač. 2 Uredbe, a prema upravitelja male obalne plovitbe, vode palube, kormilara, ložaca, ronilaca i šoferu odgovaraju školskoj spremi za zvaničnika prve kategorije u smislu čl. 7 tač. 3 Uredbe.

Lučki čuvari, (upravitelji lučkih zastupništava, lučki natpeljari, zapovednici državnih plovnih objekata, građevinski nadzornici, nadzornici pomorskih osvetljenja, strojari i upravitelji semaforskih stanica sa stručnim ispitima i sa deset godina efektivne saobraćajne službe dolaze u treću kategoriju činovnika bez obzira na školsku spremu.

Lučki peljari upravitelji svetionika, svetioničari, ribarski stražari, ronilci, vode paluba, brodova i bagera, ložaci i šoferi motornih brodova sa stručnim ispitima i sa deset godina efektivne saobraćajne službe dolaze u prvu kategoriju zvaničnika bez obzira na školsku spremu.

Ova revizija razvrstavanja povlači za sobom redovito unapređivanje razvrstanih službenika u višu grupu po navršetku propisanih godina i ostalih uslova po Zakonu o državnom saobraćajnom osoblju od 1923 godine, kao i ponovno raspoređivanje i unapređivanje istih po Zakonu od 22. juna 1931 godine.

Prinadležnosti po ovom novom razvrstavanju stupice na snagu sa danom 1 aprila 1938 godine.«

Dodaje se nov § 70-a/6 koji glasi: »Nastavnici u srednjim i stručnim školama Ministarstva trgovine i industrije, bez obzira na naziv zvanja, mogu napredovati kao i nastavnici u resoru Ministarstva prosvete, ako imaju iste kvalifikacije«.

U § 63 u tač. 5 u 5 redu posle cifre 268/36 g. brišu se reči »počinjući« sa »imajući« pa do kraja tačke.

Moli se Narodna skupština, da izvoli usvojiti ovaj izveštaj u celosti.

Pretnednik Finansijskog odbora,
Miloje Rajaković, s. r.

Sekretar,

Vladimir Kazimirović, s. r.

Članovi:

Dr. Miloš Rašović, s. r., Radoslav M. Dimić, s. r., Sava Mikić, s. r., Luka Kostrenčić, s. r., Žarko Tomašević, s. r., dr. Jure Koce, s. r., Dušan Subotić, s. r., Dušan M. Perović, s. r., Života Milanović, s. r., Mihailo Bošković, s. r., Đura Mikašinović, s. r., Oto Gavrilović, s. r., Ismet-beg Gavran Kapetanović, s. r., dr. Časlav Nikitović, s. r., Joca Kašanin, s. r., Karlo Gajšek, s. r., Ivan Mohorič, s. r. (odvaja se), dr. Ivan Jančić, s. r. (odvaja se), Josip Cvetić, s. r. (odvaja se), Mita Dimitrijević, s. r. (odvaja se), Ilija Mihailović, s. r. (odvaja se), Sekula Zečević, s. r. (odvaja se), dr. Mirko Kosić, s. r. (odvaja se), Manfred Paštrović, s. r. (odvaja se), Milan Vukićević, s. r., (odvaja se), Fran Zupančić, s. r. (odvaja se), Nikola Sokolović, s. r. (odvaja se), Vojislav Lazić, s. r. (odvaja se), Vojislav Nenadić, s. r.

Pretnednik Stevan Ćirić: Reč ima izvestilac manjine Finansijskog odbora g. Ivan Mohorič. (Pljeskanje na levlci i uzvici: Živeo!).

Известилац мањине Финансијског одбора Иван Мохорич: Господо народни посланици, као известиоцу мањине част ми је да вам поднесем следећи извештај:

„Нацрт Финансијског закона, који је предложила Краљевска влада, претставља по својој саставу, садржини као и замашности финансијских и политичких одредаба, у историји нашега парламентаризма — прави монструм! (Узвизи на левици: Тако јел!). Према њему треба да се мењају многобројни важећи закони у својим битним и основним одредбама. Влада тражи овим нацртом од законодавног фактора ништа мање него да се одрекне свога законодавног права и да га пренесе на господу ресорне министре.

За овај захтев није Народној скупштини предложено никакво стварно образложење нити позитиван разлог или повод. Мањина је уверена да је тај захтев постављен искључиво у циљу да се избегне свакој могућности потребне парламентарне сарадње и контроле. У траженим овлашћењима иде се тако далеко да се тај захтев проширује и на доношење темељних и органских Закона за извођење Устава, као и на доношење најважнијих политичких закона. Према предложеним амандманима Финансијског закона, Народна скупштина имала би добровољно да се одрекне у једном историјско-пресудном моменту својих основних права и дужности, за које је Уставом створена и од народа изабрана, пошто је претходно Влада већ

оногоућила да могу посланици вршити своје посланичке дужности и обавештавати јавност о раду у Народној скупштини.

Краљевска влада нема стварнога разлога за постављање оваквих захтева, јер располаже у самој Народној скупштини довољном већином која јој осигурава механичко примање предложених законских пројеката. Ни од стране опозиције није била Народна скупштина у своме раду никако ометана. Опозиција је омогућила својом позитивном и стручним сарадњом и стварном критиком да су Скупштини упућени нацрти на време расправљени.

Краљевска влада не може правдати овај захтев никаквим политичким разлозима, јер је по изјави Претседника владе наша спољно-политичка ситуација врло повољна, а према изјави Министра унутрашњих дела и наша унутрашња ситуација задовољива, док се привреда наше земље по тврђењу Министра финансија налази у периоду просперитета и господарског полета. Према томе не постоји никакав стварни разлог који би могао да оправда поступак Владе и утемељи тражена овлашћења. Ако се ипак на траженим овлашћењима устраје, мањина мора да верује да постоје нарочите намере и интереси, које Влада не може оправдати па за то и неће да их јавно каже. Ова околност је мањини Финансијског одбора један од крупних разлога, да мора да гласа противу давања овлашћења.

Влада г. др. Милана Стојадиновића имала је својевремено овлашћење за доношење политичких закона. То што се она тим овлашћењима није користила, довољан је доказ да за то није имала интереса, те према томе не постоји ни потреба да се оваква овлашћења у проширеном обиму поновно дају Краљевској влади.

Мањина констатује да се у предложеном нацрту финансијског закона примају к знању и озакоњују већ извршени издаци, закључени уговори и набавке који у текућем буџету нису били предвиђени у укупном износу од 1.174.000.000 динара, без стварнога образложења и доказа о потреби оваквог поступка и без образложења како се те кредитне операције финансирају и како је предвиђена служба укамаћења и амортизације за извршене ангажмане.

Мањина констатује даље, да је предложеним финансијским законом Скупштина стављена пред свршен чин да прими, озакоњи и интензира сав целогодишњи легислативни рад Краљевске владе и појединих ресора, без могућности детаљне и стручне расправе донетих уредаба, којима су многа крупна и пресудна питања решена врло једнострано и за широке слојеве на један неприхватљив начин, док је огроман низ хитних питања остао нерешен.

Владиним амандманима који су били прекјуче предложени Финансијском одбору, а који су по својој садржини и далекосежности знатно обилнији од првобитног нацрта Финансијског закона, јер претстављају 62 штампане странице, ситуација у погледу финансијског и рачунског дела овогodiшњег буџета и целокупне финансијске политике из основа је измењена. Предложени амандмани само у финансијско-политичком погледу садрже овлашћења за набавке, на кредите, за закључивање нових зајмова, за издвајање државних прихода за трошење фондова противно важећим прописима као и за ангажовање државног кредита у износу

835 милиона динара, док је већ у првом пројекту Финансијског закона примљено к знању и озакоњено 792 милиона динара, а предвиђено у овлашћењима 1.632 милиона динара.

За ове замашне суме Финансијски одбор није добио никаква обавештења како ће бити регулисана њихова отплата и којим приходима ће бити покривени ови издаци. Прекомерно и нагло задуживање државе, које је наступило доласком Владе др. Милана Стојадиновића, правдано је једанпут разлогом појачавања обртног капитала главне Државне благајнице, а други пут финансирањем јавних радова.

Већ у завршном рачуну за 1936/37 годину на основу одредаба Финансијског закона учињено је ништа мање него 1.558 милиона динара издатака, за које у рачунском делу буџета није било предвиђено покриће. У текућој буџетској години финансијска политика Краљевске владе кретала се је у истоме правцу док предлог новог буџета претставља прави рекорд у закључивању зајмова и кредитних набавки тако, да финансијска ситуација земље постаје потпуно непрегледна и до крајности неуравнотежена.

Међу овлашћењима која предвиђа нови Финансијски закон најкрупније је овлашћење § 67 који предвиђа, у виду једног додатка, закључење унутарњег зајма у износу од 4 милијарде динара. Према примљеним обавештењима овај унутарњи зајам треба да се закључи на 30 година, а његово остварење треба да се изврши у току идућих 6 година. Прво питање које се нама намеће код овако једног крупног тражења јесте, да знамо чиме се образлаже хитност озакоњења овог овлашћења и зашто се то врши у таквој журби, зашто се то припремало у највећој тајности и зашто је тек пре два дана односни амандан предложен Финансијском одбору и саопштен Народној скупштини, кад имамо пуних 6 година времена за остварење овог зајма, и кад Влада још нема ни одређеног плана у погледу употребе зајма за чије закључење тражи овлашћење.

Краљевска влада није дала за хитност овог поступка никаквог довољног образложења и зато мањина сматра да би ова Скупштина највише могла да да Краљевској влади овлашћење за ону своту која је потребна за радове у периоду наредне буџетске године, а никако више.

Сматрамо да се овако крупни кредитни ангажмани не могу спроводити путем амандмана уз Финансијски закон него да би требало да се о томе донесе специјалан закон у којем би се предвидели услови емитирања зајма као и његово финансирање, јемство и амортизациони план, а нарочито тачан програм радова на које треба да се утроши. Уместо свега тога предложени амандман наводи само опћенито да ће се трошити у сврху колонизације, мелiorације и асанације за градњу железница и путева и најзад и за циљеве земаљске одбране. Кључ по којем треба да се намеравају зајам раздели на наведене сврхе и циљеве није у амандману садржан нити од претставника Краљевске владе саопштен.

Мањина за то тражи да се кредит потребан за сврхе земаљске безбедности и народне одбране тачно одреди и издвоји из овог зајма и изјављује да ће у овом случају гласати за кредите који су потребни за одбрану земље. (Живо одобравање на левици). Мањина одбија од себе одговорност ако

Краљевска влада не би удовољила овом захтеву и препушта одговорност за такав поступак Краљевској влади.

Такође у погледу начина покрића службе за укамаћење и отплату овог великог зајма, предложени амандман садржи тако опћените одредбе, које се могу у пракси врло растегљиво тумачити и применити. Нарочито без довољних обавештења остала је мањина у Финансиском одбору у погледу одређивања предвиђеног специјалног паушалног доприноса пореских обвезника за службу предложеног зајма.

Министар финансија тражи овлаштење да може принудним мерама, а на основу амандмана из § 67 присилити сва постојећа приватна индустријска и трговачка акционарска друштва, новчане заводе, задруге и социјалне установе на уписивање државног зајма. Мањина није добила никакве сигурности да се неће на тај начин исцрпсти последње резерве, којима народна привреда данас у виду касних готовина располаже, а које су при данашњем психолошком стању улагача апсолутно потребне за умиравање јавности пред страховањем и паникама." (Ото Гавриловић: То је уношење панике што Ви говорите!) Ако неко уноси панику, онда је унесите Ви прихватањем ових амандмана. (Ото Гавриловић: То су нетачне тврдње!) „Прекомерном апсорпцијом ових депозита за намеравања зајам наша неразвијена привреда била би лишена последњих резерви из којих црпе сретства за свој рад и предузимљивост као носилац привредне делатности." (Министар финансија Душан Летица: То је непатриотски!) Ми се оградајуемо од инсинуације да је ова критика непатриотска.

„Оваква финансиска политика безусловно води тешким реперкусијама по јавни и приватни кредит и мањина Финансиског одбора не би могла да се сложи са оваквим поступком и оваквом политиком.

Најзад предложени амандмани садрже поред осталог и осетно повећање великог броја тарифа из таксеног закона, тако да се у прелиминару цени пораст прихода од такса за целих 111 милиона динара. Мањина ово повећање нарочито не одобрава код повишења за 50% свих сталних судских такса. Осим тога у току ове буџетске године административним путем повећане су увозне царине те се од тога у новој буџетској години очекује пораст прихода у износу од 120 милиона динара.

Применом крајњих фискалних мера, повећавају се директни порези за укупни износ 220 милиона динара тако да резултира укупно повећање код групе посредних и непосредних пореза у новом буџету у суми од 535 милиона динара, што ће свакако поред осталих јавних терета, које је у току ове буџетске године увела у живот Влада др. Милана Стојадиновића, тешко одјекнути у народу.

На крају мањина скреће пажњу да се амандманима озакоњава оснивање нарочитих државних и бановинских путних фондова, а из извештаја Министра грађевина сазнали смо да ће бити у односној уредби, која се доноси са законском снагом, предвиђене нове дажбине и терети као приходи путних фондова, који ће на основу датог овлаштења самостално закључивати зајмове у милијардном износу.

Поступак Краљевске владе у решавању тако важних и пресудних питања по наш јавни кредит и развитак наше привреде, као и предложени нови

терети нису ни у каквом складу са интересима напредка националне радиности и финансиским стањем у народу, те је мањина Финансиског одбора из тог разлога не може одобрити. Мањина Финансиског одбора у предложеном извештају задржала се је само на најкрупнијим питањима која су садржана у предложеном Финансиском закону, те није због краткоће времена могла да уђе у све детаље, премда су и они врло важни и карактеристични за поступак Краљевске владе. Изнети разлози и образложења међутим довољно јасно показују да је став мањине, који заузима гласањем против оваквог Финансиског закона, стварно утемељен и оправдан.

Београд, 14 марта 1938 године.

Војислав Лазич с. р.; Шукрија Куртовић с. р.; др. Мирко Косић с. р.; Јосип Цветић с. р.; Мита Димитријевић с. р.; Иван Мохорич с. р.; Илија Михаиловић с. р.; Фран Зупанчич с. р.; Милан Вукчевић с. р.; Манфред Паштровић с. р.; Никола Соколовић с. р.; др. Иван Јанчич с. р."

Председник Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Petar Kosović.

Петар Косовић: Господо народни посланици, пријавио сам се био при дискусији Министарства просвете да говорим о школама, али се нисам нашао у скупштинској сали у моменту кад сам прозван и онда је неумитна писаљка г. Председника Скупштине пребрисала моје име, као што је и са другима радила у сличној прилици. Ипак држим да неће бити на одмет ако нешто о томе и овом приликом проговорим.

Господо, ја сам школски радник. Цео живот сам провео у школи као професор и као директор гимназије, и чини ми се, нема ни једне теме о којој бих могао успешније да говорим него о теми наших школа и васпитавању у њима. Ја ћу овом приликом нарочито да обратим пажњу на национално васпитавање омладине по нашим школама с погледом на наше уједињење.

Код питања о основним школама истичем, и то је свима познато, да по Закону о тим школама васпитање треба да траје 8 година: прва четири разреда била би нижа основна школа а друга четири виша. Има наших покрајина код којих је то спроведено — на пр. Дравска бановина — потпуно, а делимично у Дунавској и Приморској. У осталим бановинама врло је незнатан њихов број: постоји само нижа основна школа. Та продужна основна школа насушна је потреба нарочито за села, у којима би требало да се учи привреда, све оно што сељака тангира, да буде у неку руку нижа пољопривредна школа, у којој би се учило ратарство, воћарство, пчеларство итд., само би требало да траје 6 година. И замислите од колике би користи било кад би се то свуда по свима школама остварило! А да би се то остварило постоје велике тешкоће, које треба да се савладају. Треба имати школску зграду, треба имати и потребно земљиште за практику и извођење наставе. Треба имати спремне учитеље за такву наставу. Лањски Министар просвете рече да ће се почети са спремом учитеља у учитељским школама и то ће се почети са ђацима у учитељским школама у Букову и Ужицу, где постоје, поред тих школа, државна пољска имања за извођење наставе на њима! Али то ће онда ићи врло споро. Треба да се припремају за

то учитељи у свима учитељским школама. Па и то је мало. Ми данас имамо око 30.000 учитеља и учитељица. Један део њих требало би оспособити за те привредне основне школе, приређујући за њих летње курсеве. Па би требало изменити у неколико план и програм четвороразредне основне школе. Такве продужне основне школе треба да се заведу и по варошима са другчијим програмом. Оне би биле програма сличног данашњим грађанским школама и имале би да своје ученике припреме за трговачко, занатлијско, индустријско и пољопривредно занимање у животу. — И ако је настава основне школе обавезна, ипак има око 200.000 деце која остају без школе. Требало би за то нових 300 школа.

Средња школа: нижа и виша гимназија. Овим школама богате су Словеначка и Хрватска, а оскудне су Босна и Херцеговина и Јужна Србија. То није последица предратна. По овим школама претрпаност је велика, навала ђака сваке године све већа, тако да школске зграде постају тесне и опасне по здравље ученика, а велики број по разредима и одељењима јако отежава извођење наставе. Једна београдска гимназија школске године 1936/37 имала је уписаних 2.000 ученика. Такве школе личе на касарне. Наш се народ оројно јако повећава. По попису од 1921 године наша држава имала је приближно 12.000.000 становника, а 1931 имала је приближно 14.000.000. И према томе повећава се и повећаваће се и број ученика. Лек је: подизање нових школских зграда и отварање нових гимназија и нових одељења. Да би се овој навали колико толико стало на пут, заведен је пријемни испит и у Закон унет § 54. Али то није много помогло.

Отварање других школа: занатлијских, трговачких и пољопривредних више би помогло да се редуцира ова навала по гимназијама.

Било је министара просвете који су тврдили да ми имамо много гимназија према броју становника, више него што их имају друге државе. Један вредан професор извео је статистику и утврдио на против да ми сразмерно имамо мање гимназија не само од културних великих европских народа, већ мање и од наших суседа Маџара, Румуна и Бугара и да у томе погледу боље стојимо само од Шпаније и Португалије.

Поред мера које су предузете да се отклони толика навала на гимназије требало би, по моме мишљењу, стеченим искуством, завести разредне испите. Ти испити свакојако дали би извесну редуцију броја; они су потребни и ради контроле наставничког рада. Као директор гимназије приметио сам да су извесни наставници ревностије радили у разредима који полажу испит него у разредима где тих испита нема!

Како постоји мишљење да имамо много гимназија, па је то чак јавно изјавио и један ранији министар просвете а то као што сам истако није тачно, у два маха се приступило редуцији тих школа. Тако 1929 године затворено је 29 нижих и 19 пуних гимназија; од 1932 године затворено је 8 гимназија пуних, 8 учитељских школа, 13 непотпуних гимназија, а 12 пуних претворено је у ниже. Неке су од тих школа доцније поново отворене, а неке треба отворити. — При томе укидању није се много гледало на националну потребу понеке од тих гимназија, те су том приликом страдале ниже школе у Јужној Србији. Да их не споменем све, да споменем само ово:

Струмица је на пример имала нижу гимназију, па је и она укинута, а док је Струмица била Бугарска имала је вишу гимназију. А Велес, Штип и Охрид изгубили су пуну гимназију.

Средње стручне школе — поменућу учитељске школе и Трговачку академију. Учитељске школе примају ограничен број ђака, јер су све са интернатима. Има их чисто мушких, чисто женских, и само по изузетку мешовитих. Нису правилно распоређене по бановинама. Има их 36. Негде их има одвише, негде нема ни колико би било потребно. Тако по статистици из 1934/35 године Савска бановина има 9 учитељских школа, а Вардарска само 1 у Скопљу. Била је још једна у Прилепу, за коју је у своје време подигнута и лепа школска зграда, али је та школа међу онима, које сам напред споменуо, укинута. То на сваки начин треба жалити и погрешку што пре поправити.

Трговачких академија има 21 (по статистици из 1934/35 године). Од тих су 7 у Савској, 5 у Дравској, а у свима осталим бановинама 9. Од тога су у Вардарској бановини 2. Од ученика који сврше ову школу сви иду у државну службу. То исто вреди и за пољопривредне школе. По једној статистици утврђено је да 90% од свршених кандидата пољопривредних школа иде у државну или бановинску службу, а само се 10% одаје пољопривреди.

Вишу наставу обухватају: универзитет, Више педагошке школе, економско-комерционалне школе, музичке и уметничке.

После рата нагло скаче број ђака на универзитетима. Узроци су: велика потреба за чиновницима универзитетске спреме; жеља за напредовањем у државној служби, а доцније економска криза. Настаје претрпаност на универзитетима, што увелико омета правилну наставу на предавањима, у семинарима и у лабораторијумима. Тако је и у другим земљама.

Да би се та навала на универзитете сузбила, у појединим земљама прибегавало се разним мерама:

- 1) Ограничен је број примања на универзитет;
- 2) Завођена је висока школарина, разуме се на штету сиромашних;
- 3) Завођење пријемних испита.

Како на универзитетима свршава знатно већи број студената него што је потребно за државну службу, то се дуго чека и тешко добија служба. Да би се у томе колико толико помогло поставља се захтев:

- 1) да пензионери не могу добити запослење у државној служби;
- 2) да више лица из једне куће не буду у државној служби.

Код нас међутим није тако тешко стање. Многе су гимназије и средње школе још увек недовољно снабдевене са потребним наставницима. Тамо има места за многе студенте философије. Како услед великог броја ђака по гимназијама настаје потреба за отварањем нових гимназија и нових одељења, која се морају отворити, тамо ће наћи места многи студенти философије.

Медицинара још за дуго неће бити одвише. Мора се учинити нешто да наш народ по селима дође до лекара и лекова. Данас, у огромној маси, наш народ умире на селу и без лекара и без лекова. Бар свака сеоска општина требала би да има лекара

и апотеку најнужнијих лекова, али не канцеларијског лекара, као што су данас срески лекари, већ путујућег.

Техничара такође нећемо још за дуго имати одвише. Још и данас раде и зарађују код нас око 2.000 страних инжењера!

Ово што сам споменуо, то су главне школе у нашој држави

Број студената на вишим школама по статистици из 1936/37 године износио је 16.226, од којих мушких 13.061, а женских 3.165. Женских има највише на философском факултету, где их је више него мушких, затим на правном, па онда на медицинском факултету.

Да ли наше школе дају потребно национално васпитање? Ми смо се ујединили и створили једну заједничку државу, а нисмо били духовно припремљени за то уједињење. Било је, истина, таквих случајева и код других народа. Тако су се у своје време ујединили Италијани, а нису за то духовно били припремљени. Немачка такође. Она је уједињења против воље немачког народа. Мислим на оно уједињење, које је остварио Бизмарк. Он је био политичар реалист, непријатељ теорија, без предрасуда, без скрупула, уверен да се велика питања не решавају ни беседама ни гласањем, већ гвожђем и крвљу.

Гвожђем и крвљу и ми смо се ујединили. На основу принципа да смо један народ, ми смо од Европе тражили уједињење и добили га. Само да истакнем неколико пасуса из мемоара који је Југословенски одбор са г. Трумбићем на челу упутио Француској влади 6 маја 1915. Ево тих пасуса:

... Читав Југословенски народ, Срби, Хрвати и Словенци, сви ми очекујемо од овог рата уједињење свију народних удова и читавог свог територија у једну независну државу...

... Јединство народно и политичко, то је идеја великих владара народних држава прије турске нејазле, свију мученика наше расе за вријеме турског господства, читавог нашег народног песничтва и свију списатеља и великих духова дубоовачких, који су прави почетници у стварању Илирије Наполеона I. Устанак Карађорђа, из кога је изишла савремена Србија, као и јуначка борба Црногораца,ippe снагу своју из те идеје...

... Политичко ослобођење, цијелокупност читавог народног земљишта и оснутац једне јединствене државе, то је био коначни циљ свију панхрватских или пансрпских тежња, свих уставних борби, свих устанака и побуна у свима крајевима наше нације...

... Југословенски народ који историја познаје под именом Срба, Хрвата и Словенаца један је исти народ, уједињујући све увјете да постане једна народна независна држава, он има сва историјска и етнографска права на читаво земљиште да живи у компактним масама...

... Ово земљиште сачињава једну етничку јединицу. Његов географски положај темељ је економској вези тих земаља. Босна и Херцеговина са савременом Србијом и Црном Гором не могу се нормално развијати без посједа Далмације, а далматинска обала остаје бескорисна по трговину и бродарство без изравног уједињења са својим залеђем; сигурност Далмације била би у погубељи без посједа оточја. Аустро-Угарска је окупирала и анектирала Босну и Херцеговину управо за то јер

је посједовала Далмацију. Далмација и њезино оточје не могу припадати него господару Босне и Херцеговине.

... Хрватска и Славонија бориле су се кроз вјекове за своју самосталност, колико против германизације толико и против маџаризације. За Хрватску нема природнијег места него у Југославији.

... Само једно сретство може створити трајан мир на читавом југоистоку Европе, а навлаш на Јадрану и Балкану. То је уједињење свих удова и свих југословенских земаља у једну независну државу.

... Прави велики пут будућности, који би спајао централну Србију, Босну и остале балканске земље с морем била би нормална пруга Сарајево—Рама до средишта Далмације тј. до луке Шибеника и Сплита.

... Шибеник и Сплит као средишта источне и северне Далмације и као наравни излаз читаве Босне и читаве централне Србије могу напредовати, једнако као што и сами ти крајеви, само онда ако буду сачињавали саставне дјелове једне јединствене државе."

А у мемоару од 13 марта истој влади каже се: ... „Хрвати, Срби и Словенци не очекују срећну будућност од образовања малих одвојених држава, него у једној држави заједничкој, која би једина могла у својој потпуној цјелини да створи увјете и средства за своју сигурност, за свој развој и за свој напредак”.

Ето тако је у току рата мислио и радио Југословенски одбор на челу са г. др. Трумбићем. Г. Трумбић данас другчије мисли, он је еволуирао, како рече неки дан „Обзор”, он данас мисли да смо три народа, он ради да се разиђемо и живимо сваки за себе. Заборавља се да је ова земља створена гвожђем и крвљу!

За време рата г. Трумбић убеђивао је целу Европу: да смо један народ, — да ли је то било убеђење или витална потреба да се Хрвати за време мировних преговора по завршетку рата не нађу међу побеђенима. И као министар, по ослобођењу, г. Трумбић био је уверен да смо један народ. Данас тако не мисли.

Ако је еволуирао г. Трумбић, није и не може у том правцу еволуирати наш народ. Неће се дозволити оно што је већ једном било: да великаши цепају ову земљу Богом благословену и овај добри наш народ. Неће се више поновити оно: „Великаши проклета им душа, на комаде раздробиле царство. Великаши, грдне кукавице, постадоше рода издајнице!”

Један уважени говорник са левице рекао је: „Ми имамо Југославију, али немамо Југословене”. Њих, у колико их нема, треба да створи: заједнички живот у заједничкој отаџбини, њих треба нарочито да створе наше школе. На томе треба да ради и црква. Вера нас је поделила у три табора. Али свака вера треба народу да проповеда мир и љубав међу једнокрвном браћом. Без љубави нема среће, нема јединства. За пример те братске љубави нека нам послужи велики апостол Југословенства Штросмајер. Он је братску љубав између католика и православних свуда истицао и говорио: „Бог види и зна да истину говорим, кад велим: да, ја наш народ, крстио се он овим или оним именом, равном љубављу љубим”. Да би верска разлика била што мања међу браћом, он је мислио

да би се томе много помогло, ако би се у католичкој цркви завела служба божја на словенском језику. Он је говорио: „Будући пак да би се у ту сврху много постигло, кад би се у старословенском језику са браћом нашом у литургији сложили, сваки наш католички свећеник имао би тај језик знати, његовати и љубити; имао би озбиљно о томе мислити, не би ли тај свети језик наших апостола добром пуку нашем у самој литургији омилио.”

Па даље: „Ја сам прошле године у Риму, у базилици Светог Клемента, не само пред цијелим Славенством, него пред кардиналима свете римске цркве и пред свећенством и пуком римским западну литургију старословенским језиком отпјевао, пак је та служба Божја свему свијету у срцу и вољи остала. Ја не видим зашто не би то и код нас бити могло, као што је некад то свуда било.”

Верска поцепаност нашег народа имала је тешких последица. Сетимо се само верске борбе између Рима и Цариграда. А наш народ нашао се по несрећи у средини између утицаја Цариграда и Рима. Појава Богумила није ништа друго него реакција против тих утицаја.

Хоће ли та верска поцепаност бити сметња за стварање духовног јединства код једнокрвне браће? Или ће просвећеност и увиђавност наших верских старешина и њихова љубав према нашем троименом народу предњачити у стварању међусобне слоге и љубави, у стварању нашег духовног јединства. Нека би Бог дао да ово буде!

Члан 16 Земаљског устава гласи: „Све школе морају давати морално васпитање и развијати држављанску свест у духу народног јединства и верске трпељивости”.

У духу ове одредбе, скоро свакој врсти наших школа истакнут је њен задатак: да ће се у њој васпитавати у духу народног и државног јединства и верске трпељивости.

Да ли наше школе врше успешно тај задатак? Нећу погрешити ако кажем: негде врше, негде не врше. Зависи од народне средине у којој се школа налази. Не може без утицаја бити на школе расположење и мишљење средине. После двадесет година заједничког живота, уједињени на принципу да смо један народ, г. Мачек и његови приврженици, а са њима удружена опозиција, тврде да смо три народа. О томе се расправља по новинама, о томе се говори у Скупштини народној! То мора имати утицаја и на васпитање у школи. Племенски сепаратизам Мачеков има много присталица међу просветним радницима на западу наше државе. Такви свакојачко неће васпитавати омладину у духу државног и народног јединства, њихов ће утицај у том погледу бити негативан. Једне школе у нашој земљи васпитаваће у духу јединства, а друге против. Једне ће зидати а друге рушити. И тако наша национална идеја у школама има судбину зидања Скадра на Бојани.

Какве су у том погледу прилике на вишим школама? Шта оне дају у националном погледу, у стварању југословенске идеологије?

Ранији Министар просвете г. Стошовић, у свом експозеу лањске године у ово време, изнео је на основу неке статистике да од 100 уписаних студената на нашем универзитету у Београду дипломира у одређеном року, на време, њих 28. А од осталих 72 једни отежу своје школовање у недоглед, други одустају од даљег школовања, трећи због неуспеха изгубе право на даље школовање, на ште-

ту и родитеља и државе (студент кошта државу око 6000 дин. годишње), а многи и помру од туберкулозе и других заразних болести.

Материјалне прилике највећег дела наших студената су веома тешке. Никад нису биле горе. Ранијих година студент сиромашан могао је наћи зараде: неко запослење код приватних, неку државну службу, држати кондиције. Данас је све то готово нестало. Број студената је знатно порастао. Кондицијама се баве сами професори, а број дипломираних студената је толики, да и они сви не могу наћи места у државној служби. Чули сте и читали у новинама како студенти продају млеко, тестере дрва, служе по кафанама као келнери итд.

Сиромашних студената има много из свих крајева, али су најсиромашнији они из Црне Горе, Херцеговине, Далмације и Јужне Србије. Колико су ти јадници снаге утрошили, борећи се са крајњом немаштином, док су гимназију свршили, да по том оставе своју бедну кућицу, да дођу у Београд, на универзитет, уверени да ће ту наћи боље услове за живот и рад. Али тек ту за њих настају муке и моралне и материјалне. Станују они највише на периферији, по неколико у једној нездравој собици, без довољно хране и са рђавом храном. Они пате физички, пате морално, гледајући на другој страни богатство и бес! Тако живећи и патећи постају плен туберкулозе и других заразних болести. Страхovit је број туберкулозних студената. Ето тако живи цвет наше омладине, наша будућа интелигенција!

Да им још више отежа живот долазе разне велике таксе на универзитету. Ту су учињене извесне олакшице, али се диплома још и данас плаћа 600 дин., и такса за испит од сваког предмета 50 динара.

Није онда чудо што су, у таквим приликама, комунистички агитатори нашли тамо повољно земљиште за своју акцију. И са успехом. Марксистички данас на универзитету доминирају. Па се њихов утицај почиње да осећа и у средњој школи по негде.

На универзитетима је најбољи део наше омладине. Има их, као што смо видели, око 16 хиљада. Они ће временом постати државни службеници разних врста, неки од њих васпитачи наше омладине, коју треба да васпитавају у духу државног и народног јединства.

Нездраво је, као што видите, стање код наше омладине на универзитету.

Држава и друштво треба да се побрину да се то стање поправи. Сиромашним студентима треба пружити помоћ али самарићанску помоћ.

Код оваквог стања на универзитету ипак не треба очајавати. Један велики политичар, покојни Стамболијски написао је књижицу под насловом: „Какав треба да буде политичар”. Он на једном месту те књижице пише: Непослушност млађег човека је лако објаснити. Младић између 15 и 16 година ступа у своје пролеће. Тада почиње бујна формација његовог интелекта и карактера. Тај период се продужава до 25 година.

Код човека с једне стране, зачину се философске тежње за суштину и смиса његовог живота, а с друге стране — код њега се појављује силна тежња и воља да се отресе родитеља и школске клупе . . . Он почиње да гледа у себи нешто лично своје, које назива сопственим „Ја” . . . Човек

чини најрискантније акције. Сматрајући се неустрасивим, он тражи само такве подвиге... Човек је тада роб маште, бујности, својих осећања, страсти. Од 20 до 25 године постаје роб различитих теорија. После ових година, он почиње озбиљно да корегира себе. Индивидуално „Ја“ поправља коренито, мења се под напором разума и живота... Код њега наступа сталоженост, трезвеност, објективан поглед, озбиљна расуђивања, пригушивање страсти и дисциплиновање воље итд. За потврду овога ми имамо много таквих примера из нашег политичког живота.

А наше школе и школовање у шекадашњој Турској? Чим сам свршио ондашњу Велику Школу у Београду, отишао сам да служим у неослободјеним крајевима, у Јужној Србији, и ако нисам отуда родом, нисам тамо рођен. Постао сам најпре наставник наше гимназије и учитељске школе у Скопљу, па сам у тим крајевима остао све до ослобођења, а са малим прекидом и после ослобођења. Тешке су биле тада тамошње прилике и за наш народ и за наше школе. У туђој земљи, под туђом влашћу, тешко је радити у школама које су имале изразито национални карактер. Па ипак не можемо се много жалити на турску власт, која је била до крајњих граница толерантна. Тешкоће су биле много веће од разних пропаганда. Тамо је пуном паром радила бугарска пропаганда, грчка, румунска и наша. Свака од њих имала је своје школе основне и средње. Свака се од њих трудила да што више приврженика придобије код ондашњег становништва, а свака је од њих налазила подршку и помоћ у слободним својим националним државама. Борба је била огорчена, непоштедна, водила се преко школа, убеђивањем, а врло често камом и револвером. Жртве су биле честе, живот врло несигуран, а Турске власти немоћне да таквом стању стану на пут. Сви смо били наоружани револверима, без њих се није излазило на улицу.

1903 године покушали су Бугари да дигну устанак у тим крајевима. Турци су успели брзо да угуше тај устанак. Тада су многа села пострадали. Не успевши у том устанку, организовани и наоружани, њихове чете које су се криле по планинама улазе у наша села и стану гонити наше сељаке да прелазе на њихову страну, да иду у варош да се пријаве турским властима да су одсада Бугари а не Срби. Они имају да отерају или убију српске учитеље, да приме бугарске. Дошли смо тако у опасност да изгубимо многа наша села. Да би то осујетили отпочели смо и ми са формирањем чета и са четничком акцијом. Па су тако радили у Грци. Чете су формиране и опремљене: српске у Србији, бугарске у Бугарској, грчке у Грчкој. А тамо у Турској формиран су национални комитети, који су одржавали везу са четата; материјалом их снабдевали, давали им потребна обавештења, муницију и друго (бомбе, одело). Чете образоване и опремљене у некој од споменутих слободних држава, прелазиле су ноћу турску границу и хватале се планина. Постојали су и нарочити курири мештани, који су их водили и спроводили до одређеног места.

И тако, поред борбе школом, поред мучких убистава по градовима отпочиње и четничка борба. Чете се имале да се боре и против туђих чета и против турских војника, јер ови су их гонили, често проналазили и са њима борбу водили. Борбе су биле честе, жртве велике. У тој борби наше су се

чете истакле храброшћу и успесима. Ето у таквим приликама, опасним по живот сваког нашег просветног радника, радиле су наше школе и наши наставници и учитељи. Слободно се може рећи да је сваки од њих био у ратној опасности.

Али је интересантно да је неко силно самопоуздање владало међу нама, нека дубока вера у крајњи успех. Наше школе створиле су јаке националне омладинце, готово фанатике националне. Увек поуздане, увек сигурне да неће никад издати националну заставу. Из тих школа изашао је најхрабрији међу најхрабријим четничким војводама, Јован Бабунски, ранији наш учитељ, за кога се може рећи да је био јунак без страха и мане. Из тих школа изашао је легендарни јунак Лазар Кујунџић, па онда Доксим Михаиловић и други.

А како су наши ђаци били јаког националног васпитања могао бих вам навести масу примера, али ћу да споменем само једно име. Звао се Глигорије Борђевић. Рођен је у селу Ратево. Тамо је свршио нашу основну школу. Сеоски попа препоручио га да га примимо у нашу гимназију у Скопљу. Школа је била са интернатом. Старији разреди били су учитељска школа. Желели смо иначе да што више сеоске деце и из разних крајева сврше ту нашу школу. Примили смо и њега у школу. У четвртој разреду гимназије нешто се замерио једном васпитачу. Био је жив, отворен, веома поштен, слободан. Учинио је неки несташан испад. Васпитач га реферише савету и он изгуби благодетељање. Имао је да напусти интернат. Сиромаш, за њега је та казна значила лишење даљег школовања. Жао ми га било, узем га у своју кућу, да му омогућим да посеђује школу као екстерни ученик. Идуће године примљен је опет у интернат. За време док је био код мене, погине поп у његовом селу Ратево. Убила га бугарска пропаганда. Попа је он сматрао као свог добротвора што га је послао у нашу школу у Скопље. Кад је чуо за то убиство три дана ништа није јео. Озбиљно се носио мишљу, да оде у Софију, да тамо убије шефа Македонско-бугарске организације Сарафова и тако освети попа. Није марио да погине. Једва сам успео да га умирим и од тога одвратим. Један професор одржао је једном приликом у ђачкој дружини предавање о дијалекту нашега језика у Јужној Србији. У томе излагању учинио је једну напомену: да се у Малешу, где спада и село Ратево, у језику осећа утицај бугарскога језика. То га је грдно љутило, и то никада није могао опростити томе професору.

Свршио је нашу учитељску школу у Скопљу, добио за учитеља у своме месту рођења и отишао тамо. Јављао ми се отуда често. Једно време је заћутао, није ми се дуго јављао. Једнога дана, по поверљивом човеку послао ми је писмо опширно и у писму слику. Колико је било моје изненађење. Писао је са границе србијанске. Обучен је био у комитско одело, са бомбама и реденицима, са брзометком у руци. Пише ми да је сматрао да скромна учитељска служба није довољна да се он одужи својој отаџбини (Србији) и своме народу, да је школу оставио, прешао у Србију, ступио у једну опремљену чету, да тако прелазни границу и са четом иде у свој крај — Малеш. Прешао је и у једном сукобу са турском војском погинуо. Само такве националисте давале су наше школе тада у Турској. А у нашој гимназији и учитељској школи

у Скопљу радили су одабрани наставници. Да поменем неке од њих: покојни Лука Лазаревић, бивши Министар просвете, покојни Петар Кочић, књижевник и национални борац, покојни Влада Петковић, доцније ректор на Београдском универзитету, покојни Таса Пејантовић, покојни Милош Перовић, песник, Пијетро Косорић, покојни Богдан Раденковић, заслужни национални радник, прота Степа Димитријевић, доцнији професор Универзитета и декан Теолошког факултета, покојни Радосав Агатоновић, доцнији народни посланик, покојни др. Александар Станишић, доцнији бан, Јован Алексић, садањи сенатор, Светозар Томић, доцнији државни саветник и сенатор и други. Директор је школе био Илија Вучетић.

Учитељи у школи, а нарочито управитељи по варошима, сви су радили са пуно воље, одушевљења и самопрегоравања у народу. Школски рад је био споредан, а пропаганда; везе са четама; са којима су имали непосредне везе, често одлазили у шуму или у неко забачено село, где се чета крила, састајали се са четницима и војводама, снабдевали их са потребама, обавештавали о кретању турских војника, који су их тражили, и о кретању противничких чета, — то је био главни рад!

Бесмртна је заслуга коју су ови људи оваквим радом за нацију стекли. Многи су од њих поумирали, непризнати и заборављени. Неки су још живи, незадовољни, повучени и заборављени. Влада господина д-ра Милана Стојадиновића требала би да се сети тих што су још у животу, да им да неки знак признања.

Господо посланици, уверен да Влада господина д-ра Стојадиновића управља мудро овом земљом, да води паметно и спољну и унутрашњу политику, да је показала у томе знатне успехе, уверен да Министар финансија господин Летица води мудро и домаћински финансијску политику наше земље, да је лично исправан и честит, да све марљиво испитује, ништа не остављајући непроверено пре но што се на нешто одлучи, ја верујем да је тако средио и овај Финансијски закон, и изјављујем да ћу гласати за овај законски пројекат. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Pretsednik Stevan Ćirić: Реč има у име групе Југословенске националне странке г. Душан Иванчевић.

Душан Иванчевић: Господо народни посланици, после мог последњег говора који сам држао у дискусији о буџету Министарства војске и морнарице 4 марта ов. г., ја сам мислио да више нећу у овој дискусији говорити. А што ипак данас узимам реч, узимам зато, што сам натеран и присиљен једним бесрамним нападајем на целокупну скупштинску опозицију, а у првом реду на Југословенску националну странку и њезин клуб у овој скупштини. (Плескање на левици.)

Господо, ви сте сви видели и чули да је у дискусији о буџету Клуб Југословенске националне странке настојао да што боље расветли сва питања наше унутарње и спољне политике и да је према сваком питању јасно обележио свој став. Говорници Клуба Југословенске националне странке ни данас немају шта да исправљају у својим говорима, нити у своме држању. Њихово држање могло би се и са деснице да назове пре умереним, него сувише оштрим. Клуб Југословенске нацио-

налне странке је нарочито у дискусији о буџету Министарства војске и морнарице заузео трезвено и достојанствено држање и то су признали сви објективни људи и са левице и са деснице.

Али, господо, постоји једна политичка група, коју је цела дискусија у Народној скупштини страховито изненадила, а нарочито је ту политичку групу изненадила дискусија, која је са наше стране вођена о буџету Министарства војске и морнарице. Господо, сви ви знате да је у име Клуба Југословенске националне странке говорио свега један једини говорник и да тај говорник ни данас нема потребе да једно слово брише из оног дела свога говора, који се односи на нашу војску и на нашу народну одбрану, па ипак је и целокупна скупштинска опозиција, а нарочито Клуб Југословенске националне странке обасут најтежим увредама и клеветам са стране једне политичке групе. (Протести на левици.) Од тих увреда дужна је цела Народна скупштина да се ограда, јер то су нападаји на част политичких људи, којима нико не може оспоравати љубав према Краљу, држави и народу, и у чију националну исправност не сме нико сумњати, а камо ли да их јавно прља и напада.

Ако је претставник Клуба народних посланика Југословенске националне странке можда некога изненадио, могао је да само угодно изненади оне, који су се бојали да можда овај Клуб неће знати ни умети да остане у границама објективне и трезвене критике једне наше установе, до које много држе сви који воле ову земљу и који желе да се војска сачува од свих партијских борби, сукоба и свађа.

Господо, претставник Клуба Југословенске националне странке срданим речима одао је пуно признање и поштовање нашој југословенској војсци. Клуб Југословенске националне странке, коме припадам, гласао је за буџет Министарства војске и морнарице, али, видите, тај наш одмерени став према војсци и поверење које смо војсци изразили, страховито је огорчило политичку групу, не око др. Мачека, па ни групу око Анте Павелића, него је страховито изненадио и огорчио ону политичку групу, која стоји иза „Словенца“, главног партијског органа господина Министра унутрашњих послова. (Протести и негодовање на левици.)

Дискусија о буџету Министарства војске и морнарице била је 4 марта, а 8 марта донео је „Словенец“ у свом уводном чланку најтеже увреде против целе скупштинске опозиције, а на првом месту против Југословенске националне странке, коју чини одговорном не за оно што је Ј.Н.С. доиста урадила и изјавила, него за бестидне клевете које „Словенец“ у свом уводном чланку против ње доноси. Цела је Народна скупштина сведок да је претседник Клуба Ј.Н.С., одмах у почетку свога говора истакао то, да ми сви и са левице и са деснице и сав наш народ високо издижемо изнад дневне политике два фактора, а то је Краљ и војска. Сви сте ви, господо, одобравали кад је претставник Југословенске националне странке казао да су то две светиње у које нико не дира. „Словенец“ у уводном чланку каже, да је скупштинска опозиција коју води Ј.Н.С. — увек кад говори о опозицији овај лист стално тврди да је води Ј.Н.С. — каже у уводном чланку како се политичка група иза „Словенца“ страховито разочарала у опозицију, јер је она и овога пута доказала да њој ништа

није свето, па ни оно што је свето „целом југословенском народу”. И даље каже тај орган господина Корошца, Министра унутрашњих послова, да је Ј.Н.С., која води целу опозицију скупштинску, „наредила једном од својих посланика да са говорнице Народне скупштине упрља нашу војску и изружи њезине старешине”.

Господо, по закључку Клуба Ј.Н.С. говорио је у име Клуба један једини говорник и ја вас позивам поново за сведоке, другови и пријатељи, да тај говорник није казао ни једну једину реч неповољну за војску. Ако је било неповољних речи, било је можда против Владе или на рачун деснице, али за војску није било ни једне једине неповољне речи. „Словенец” све народне посланике на левици, где седе толики људи часна имена и часне прошлости, све те посланике на левици, ваше другове садашње и бивше, јер сте ви сви били скупа са нама, проглашава непријатељима државе. „Словенец” каже како су на галеријама Народне скупштине седали претставници страних држава, како су седали претставници стране штампе и ти су претставници страних држава и стране штампе гледали шта ради та банда на левици и „запањено” су слушали тог говорника, запањени су гледали опозицију која му је плескала и зачуђено питали из које се непријатељске државе увукла у народни храм Југословенског народа ова група људи, међу којима се најдрскије размеће Ј.Н.С., ова група, кажемо, која је неприкривено изражавала своју радост кад је њезин заступник на говорници без стида ружио понос Југославије — њезину војску”.

Ако је и био један говорник са левице који је критиковао рад у Министарству војске и који је критиковао и самог Министра војске као шефа тога Министарства, ни он није нападао војску нити је прљао част наше војске. Али ма каква била критика тога посланика са левице, ни он ни његов говор немају никакве везе са клубом Југословенских националних посланика. (Граја, приговори и смех на десници). Господа са деснице се смеју, али ја знам шта овај њихов смех значи. Они би хтели да тога посланика метну на рачун Југословенске националне странке онда када им то конвенира. Господо, смејте се ви, али кажите: да ли се сме критиковати једно државно надлештво и шеф тога државног надлештва. Ако мислите да се не сме критиковати рад садашњег Министра војске, онда вас ја питам: како смете ви са деснице скупа с неким министрима да критикујете рад бившег Министра војске? Ако се не сме критиковати рад генерала г. Марића, онда се не сме критиковати рад ни ранијег Министра војске г. Петра Живковића. (Плескање на левици. — Гласови на десници: Али Петар Живковић је политичар!) Ако господа са деснице мисле да треба бранити ауторитет само активног Министра војске, а не и онога Министра војске, који је сада у пензији, онда ја изјављујем ово: Ако ви, господо са деснице, и данас стојите на становишту да ранији Министар војске г. Петар Живковић није за војску све урадио што је требао да уради и ако мислите да је г. Марић обмануо Народну скупштину својим извештајима о разлозима зашто наша војска није боље опремљена, изволите поднети предлог за скупштинску анкету да испита рад г. Петра Живковића као Министра војног, а ја вам кажем да ће цела левица гласати за тај предлог. (Бурно плескање на левици. — Настају објашњења између посланика са левице и деснице).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, molim vas da ne upadate u reč gospodinu govorniku; a Vas, gospodine govorniče, molim da nastavite.

Душан Иванчевић (наставља): „Словенец” је упоредио народне посланике са левице са непријатељима државе, и у своме чланку удара на чело опозиционих посланика гори жиг од онога који носе усташе Анте Павелића. „Словенец”, који је орган г. др. Корошца, назива народне посланике са левице разбојницима и злочинцима којима није ништа свето. (Оштри протести на левици. — Др. Мирко Косић жучно протестује.)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, molim Vas da razlikujete ono što pišu jedne novine od onoga što kaže jedan Ministar, i za što on jedino nosi odgovornost.

Душан Иванчевић (наставља): „Словенец” у томе свом чланку против Југословенске националне странке, која по њему стоји на челу опозиције, каже дословно ово: „Југословенска национална странка употребљава у својој борби за власт сва могућа средства и не задржава се ни пред чим, што може да послужи њезиним циљевима, већ је потезала револвер и у Скупштини пуцала на министре”... (Др. Мирко Дошен приговара)... „Веже се са највећим народним душманима, са рушитељима државе и са комунистима...” (Др. Мирко Дошен поново оштро приговара).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine Došenu, molim Vas da ne vredate! Gospodo narodni poslanici, parlamentarni režim zahteva pravednost. Nemojte optuživati jednog Ministra za ono za šta on nije odgovoran. (Prigovori na leviци). Ja sâm, gospodo poslanici, ovakvu optužbu protivu jednog dela našeg narodnog Parlamenta, protiv jedne strane u ovome Domu, osudujem sa ovoga mesta. (Pljeskanje na leviци).

Душан Иванчевић (наставља): Госпоро, сам „Словенец” признаје да су му била потребна читава четири дана док се снашао од страховитог разочарања услед нашег држања у дискусији о буџету Министарства војске и морнарице. Вама је јасно зашто је то разочарање настало. Редакција „Словенца” већ је била спремила чланак о страховитом скандалу који чини Југословенска национална странка у дискусији о буџету Министарства војске и морнарице, на основу оних гласова по којима се рачунало да ће та дискусија бити веома бурна. И вероватно је чланак био сложен, а међутим телефонски извештај био је у сасвим другом смислу. И онда је настало у редакцији запрепашћење и требало је да прођу пуна четири дана док је редакција „Словенца” мислила оно што није истинито, па да те своје неистине пребаца на рачун Југословенске националне странке.

Господо, „Словенец” каже како пуна четири дана није хтео да проговори о томе скандалозном држању посланика Југословенске националне странке. Они су чекали да проговори бар штампа опозициона, штампа Југословенске националне странке, да поправи понашање својих заступника у Народној скупштини. Мислили смо да ће се из њихових редова подигнути талас огорчења и да ће се бар штампа оградити од ових жалосних претставника народа...”

„Словенец”, бацајући најтеже погрде на целокупну опозицију и специјално на Југословенску

странку прави се као неки бранитељ Југословенске војске. А баш тај чланак „Словенца“ запрепастио је све што је у Словенији национално, јер су људи у први мах помислили: шта је тим нашим људима, зар је збиља опозиција толико полудела у својој борби да ништа не пушта у миру, па ни војску! Тај чланак је произвео негативан učinak у Словенији. (Приговори на левици и усклици: На галерији је уредник „Словенца“ Смодеј! Да се удаљи! — Грајај!)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo, molim vas za mir! Ponašajte se parlamentarno. (*Jovan Nenadović prigovara*). Gospodine Nenadoviću, opominjem Vas na red! (*Jovan Nenadović ponovo prigovara*) Gospodine Nenadoviću, opominjem Vas po drugi put na red! (*Jovan Nenadović i dalje prigovara*). Gospodine Nenadoviću, nemojte da primenim u potpunosti Zakon o poslovnom redu! (*Jovan Nenadović: Izvolite primeniti!*) Gospodine Nenadoviću, opominjem Vas zapisanom opomenom na red! (*Jovan Nenadović i dalje prigovara*). Gospodine Nenadoviću, izvolite zauzeti svoje mesto i izvolite se pokoravati odluci Pretsednika, jer ću inače morati primeniti najstrožije kazne protiv Vas. (*Žagor i prigovori na leviци*).

Ја сам одговоран за ред и мир у Народној скупштини, и моја одговорност пред већином има сигурно своје границе. (*Jovan Nenadović: Dosta je sa uvredama. — Prigovori poslanika iz centra i sa desnice prema narodnom poslaniku Jovanu Nenadoviću*): Gospodine Nenadoviću, ја Вас последњи пут опоминјем на ред.

Душан Иванчевић (наставља): Господо, преварио би се онај ко би помислио... (Објашњења између народних посланика Јована Ненадовића и Милана Лазаревића).

Господо, вара се сваки онај који би мислио да „Словенец“ иде само за тим да напакости своје политичком противнику у Словенији — Југословенској националној странки. Ја ћу, господо, да вас упозорим на то шта је „Словенец“ заправо хтео са овим писањем: он је хтео да на овај начин изврши индиректан нападај на југословенску војску. Хтео је да каже да је тачно оно што је о војсци говорио г. др. Крек, хтео је да каже: „Ето, видите, оно што је говорио др. Крек тачно је, јер ево и Југословенска национална странка то исто тврди и износи још и горе ствари о југословенској војсци. (Гласови на левици: То је језуитизам!)

Господо, „Словенец“, измишљајући најтеже неистине о држању целе опозиције, а специјално Југословенске националне странке, каже дословно ово: „Нама се гади овакав рад који је разголити нашу опозицију у којој је најгрлатија Југословенска национална странка и не налазимо погодних израза да бисмо приказали њено лице онако како је у ствари и како оно изгледа данас без маске“, и завршава овако: „Али блато које је на војску хтела последњих дана да баца опозиција, у којој главну улогу игра Југословенска национална странка, са свима својим једномишљеницима и са целом својом штампом, пашће натраг на хулителе.“

Господо народни посланици, ја апелујем на све вас, и са деснице и са левице, ви сте били сви сведоци шта се овде говорило 4 марта, ја вас позивам да будете моралне судије у овом писању „Словенца“, да будете моралне судије у једној политичкој борби у којој се противник не жаца

никаквих, па ни најнеморалнијих средстава, само да нанесе пакост другој страни. Тај политички противник не преза од увреда ни онда, кад човек изиђе на ову говорницу да говори с највећом искреношћу и најчистијим срцем.

Господо народни посланици са деснице, ја признајем да је вама доста тешко веровати у све оно што посланици са левице говоре о приликама у Словеначкој, Хрватској и осталим крајевима наше државе где су југословенски националисти бесправни грађани и где трпе притисак и од власти и од маса, ја признајем да то вама није лако. Али, господо, ви сте сви сведоци онога што сте чули 4 марта, а сада сте чули и то шта „Словенец“ пише и говори о нашем држању, и према томе, што сте онда видели а данас чули, ви по томе судите са каквим се политичким противником има да бори наш југословенски национални елемент у Словенији. И кад, господо, клерикална штампа исто таквим нападима оптужује и остале наше народне организације, а пре свега југословенски Соко, онда можете сами да судите по овом случају колико њиховом писању може да се верује.

Господо, овај чланак „Словенца“, који сам овде цитирао, наводи нас на неколико тешких констатација, које ми није лако констатовати, али које као политички човек морам да кажем пред политичким људима. Кад најјача опозициона група у расправи о једном деликатном питању заузме коректно држање за које је добила признање и са лева и са десна, па и из самих министарских клубова, и када се потом јавља једна владина политичка група, која преко свог партиског органа изражава „болно изненађење“ због тога исправног држања опозиције, онда је, господо, јасан знак да такви људи нису достојни да воде државну политику, када њих боли и изненађује исправно држање њихових противника. (Одобрање на левици.) А друго, господо, писање „Словенца“ јасно показује шта су људи иза тога листа очекивали 4 марта. Они су очекивали скандале, они су се надали да ће Југословенска национална странка компромитовати се у тим скандалима, а кад је место тога Југословенска национална странка преко свог Клуба изразила поштовање војсци, то је ону групу поразило и изазвало код ње страховито огорчење и изненађење.

Господо, ја сам слушао господина Министра унутрашњих послова у Финансиском одбору како он са много очинске љубави говори о усташама који се из иностранства враћају у нашу земљу и како он све те усташе дочекује са пуно пажње и не прави им никакве сметње. Но док се господин Министар унутрашњих послова весели повратку усташа у Југославију, дотле његов лист изражава своје огорчење што југословенски националисти још увек стоје на линији југословенске националне политике, он је готово очајан што националисти упркос свих шамара, упркос толиких срамоћења и погрда, које се већ годинама на њих сипају са свих страна, још увек упорно стоје на тој линији и никако се на дају са ње помакнути и приближити се оној линији на којој стоје усташе Анте Павелића. А одлазак југословенских националиста са југословенске националне линије што више у лево био би највећи триумф за „Словенец“ и за све који иза њега стоје. (Одораване на левици.) Господо, кад „Словенец“ о стварима, за које сте ви сви сведоци, кад он о говорима који су записани и у сте-

нографским белешкама и које стоје овде као докуменат нашег рада, кад он о тим стварима овако бестидно пише пред лицем целе Југославије, целе Народне скупштине и јавности, онда, господо, можете мислити како изгледају поверљиви и строго поверљиви извештаји људи који стоје иза тога „Словенца”. (Одобравање на левици).

Поставља се, господо, питање да ли се може господину Корошцу као Министру унутрашњих послова и као вођи те политичке групе у Словенији да замери оно што пише његов главни партиски орган у Словенији. Господо, може се замерити и мора се замерити, јер партиска штампа пише онако како вођство жели, онако како вођство нареди. (Одобравање на левици.) Један политички вођ одговоран је не само за свој рад, него и за рад оне групе коју води, одговоран је и за писање штампе коју он води. (Одобравање на левици.) И када би смо ми; господо, узели да господин Корошец лично колико може служи са највећом искреношћу и од свег срца интересима државе и народа, ми, господо, не видимо утицај тога његовог расположења на најближу групу која стоји око њега, ми не видимо тај утицај на лист који тумачи политику Југословенске радикалне заједнице у Словенији и не видимо тај утицај на оне који иза тога листа стоје и који га читају. (Др. Војислав Дошен: Данас је „Словенец” заплешен због писања о Хитлеру!)

Господо, господин Корошец једно говори у Београду, а његов лист и његова најближа околина сасвим другојаче пишу и говоре у Љубљани. Господин Драгиша Цветковић је 2 марта о. г. изјавио пред Народном скупштином да је шестојануарски режим дао много одличних ствари и ја сам ту изјаву господина Цветковића похвалио, иако је она дошла не у дванаестом, него у тринаестом часу.

Господин др. Корошец сагласио се са изјавама господина Драгише Цветковића и одао му и признање за све оно што је он казао овде пред нама. Али, господо, „Словенец”, орган господина д-ра Корошца, шест дана након тога у овом истом увидном чланку, тај исти режим, који је похвалио господин др. Корошец и господин Цветковић, он тај исти режим назива неморалним, јер да се у својој владавини „служио неморалним средствима”.

Господо, мени је жао што се са овим срамним нападајима „Словенец”-а на опозицију и специјално на наш Клуб сагласио и један београдски лист, а то је „Самоуправа”. Само „Самоуправа” нема такве језуитске вештине као што је има „Словенец”, и зато „Самоуправа” није умела да ствар изведе онако као „Словенец”. Док „Словенец” ванредном вештином баца у лице Југословенске националне странке најтеже погрде за оно што се догодило изван круга њезине организације и њеног Клуба, или се уопште нигде није ни догодило, дотле невешта и неспретна „Самоуправа” у једном и истом броју на првој страни оптужује Југословенску националну странку за све оно што се овде догодило 4 марта, а на трећој страни хвали Југословенску националну странку што се није повела за онима који су — по њезином мишљењу — правили незгодне ствари. (Смех и граја).

Господо, настала су тешка времена у целој Европи. Настале су тешке прилике за цео свет, па и за нашу државу. Ја, господо, неку, говорити о оним тешким догађајима око нас који нам задају

много бриге, него ћу се задржати на нашим унутрашњим приликама. Господо, догађају се ствари око нас које изазивају наше чуђење, изненађење и запрепашћење. Али, господо, има и у нашој земљи ствари које исто тако изазивају наше чуђење, да ми сви гледамо у чуду, шта се ово догађа. Ево, господо, настала су таква времена у нашој земљи да клерикалци и франковци спасавају Југославију од југословенских националиста, од српских ратника и носилаца Карађорђевог Звезде, од српске омладине и од српског свештенства! (Бурно одобравање и плескање на левици). Настала су, господо, времена, када се све оно што је противно режиму трпа у комунисте. Настала су времена када се сва наша омладина назива комунистима и осим пендрека ништа се друго не употребљава да се та омладина доведе на линију југословенске народне политике. Господо, прошле године једна цела национална црква била је отерана у најоштрију опозицију против Владе безумним нападајима на верске и народне светиње. Народ је кундачен због једног закона о којем данас са одвратношћу говоре господа са деснице и са министарских клупа. (Глас са деснице: Та је ствар свршена!). Баш због тога, господо, што није срећно свршена, за њу носе одговорност сви они који седе у Влади. За ону господу која нису батинана она је добро свршена, али ко је погинуо, за њега се није добро свршила. За те догађаје носи одговорност Влада као и десница која је такву Владу помагала. Али, ипак; иако сви чланови Владе носе одговорност, ја ћу отворено да признам да ипак та одговорност није једнака, јер нико неће моћи да терети господина д-ра Спаху за Конкордат исто онолико колико господина д-ра Стојадиновића и господина д-ра Корошца.

Ја ни господина Стојадиновића не могу да теретим онолико колико имам права да теретим господина Корошца, и ја верујем да је баш господин Корошец био онај који је господина Стојадиновића навео на зло. Видите, господо, кад је питање конкордата коначно решавано, онда је господин Стојадиновић за љубав измирења са српском црквом жртвовао сав свој углед, жртвовао је углед државне власти, али зато господин Корошец, кад је требало дати сатисфакцију српској православној цркви за тешка понижења која су јој нанета, није хтео да жртвује ни једног свог полицајца, а још мање себе и свој положај.

Господо, Влада коју данас имамо пред собом добила је 1935 године задатак да прикупи све конструктивне снаге у земљи. Тај задатак она није остварила. И не само да га није остварила, него га неће ни остварити све дотле, док у њој седи господин доктор Корошец, јер ви сте и из овог случаја који сам навео видели, какво је огорчење код њега изазвао један конструктиван акт његових политичких противника, па можете претпоставити у какво би огорчење он дошао кад би морао још и да власт дели са овим својим политичким противницима, које овако тешким неистинама напада.

Господо, Влада господина Стојадиновића преузела је на себе и ту задаћу да реши многа политичка питања, у првом реду да учини све оно што може да послужи ликвидацији хрватског питања. И сад имате, господо, пред собом амандмане владине, у којима она тражи овлашћење да може по-

степену приступити увођењу тако званих народних самоуправа, које треба да уводи сваки Министар за себе, уредбама са законском снагом, и то не у целој земљи подједнако и у исто време, него онако како то буде конвенирало Влади, и то све без Народне скупштине, па чак и без скупштинских одбора: (Сретен Кузељевић: То није тачно! Није без Скупштине и без скупштинских одбора. Дедер, прочитајте нам текст амандмана где то пише!) Господин посланик Кузељевић ми додаје да није тачно ово што сам казао и позива ме да му прочитам амандман где сам то нашао. А ја молим господина Кузељевића да он мени покаже текст у коме стоји да ће те Уредбе бити донесене уз учешће Скупштине и скупштинских одбора.

По предложеном амандману ове Уредбе имају да се донесу без Скупштине и без скупштинских одбора и жалим што видим да има народних посланика који ће гласати за овај амандман, иако га нису ни прочитали. Овако увођење народних самоуправа, како то треба по овим амандманима да буде, то је тешка увреда за све оне који се боре за увођење у живот самоуправа у нашој земљи. То је увреда не само за оне Хрвате којима желимо да изађемо са народним самоуправама у сусрет, него је то увреда и за све нас који смо тражили те уредбе у корист сређивања наших прилика. Мислим да не треба ни да доказујем да овакви амандмани тешко унижавају углед целе Народне скупштине и Сената.

Господо. Влада назива режим који је био пре ње, диктаторским и реакционарним режимом. И кад сада тражи овлашћење за доношење ових назадних уредаба, она тврди да је она те методе наследила од ранијег реакционарног режима. Господо, ни једна Влада није толико загазила у реакцију и толико се удаљила од демократије као ова садања Влада, а која је 1935 г. дошла са барјаком великих политичких слобода и широке демократије. Онај режим пре ње нити се звао демократским нити га ми данас тако називамо. То је био један прелазан режим диктатуре у демократију. И тај режим, који себе никад није називао демократским режимом, тражио је од Народне скупштине само то овлашћење да може економска и финансијска питања да решава уредбама са законском снагом, и стара Народна скупштина, у којој смо били и ми са леве и са деснице, дала је Влади то овлашћење с тим да се свака уредба има да донесе пред Финансијски одбор на одобрење и на сагласност.

Режим др. Стојадиновића тражио је овлашћења много шира и већа одмах још 1935 године. Влада др. Стојадиновића тражила је овлашћења од Скупштине да може истим путем и начином донети политичке законе и ова се Скупштина одрекла свога законодавног права и дала Влади овлашћење да може и без Скупштине донети те важне политичке законе, само је у том ранијем овлашћењу било ипак предвиђено барем то да се ти политички закони имају донети у сагласности са скупштинским и сенатским одбором. Међутим, ево данас Влада и даље гази у реакцију овим амандманом у § 67а, којим тражи од вас да може путем уредба заводити „народне самоуправе“, и тим амандманом Влада се изричито одриче сваке сарадње са Скупштином и било каквим скупштинским одбором. Влада тим амандманом хоће да реши сама једно крупно политичко питање за које

чл. 97 Устава изричито наређује да се има решити путем закона, а не путем амандмана и уредаба.

Господо, те такозване „народне самоуправе“, које Влада обећава народу, она не даје народу, него она те самоуправе обећава бановима и полицији, и доноси те Уредбе и кани их доносити, без икакве сарадње са народним претставницима у Скупштини и Сенату, па чак и без икакве накнадне сагласности њихове. Пита се, зашто Влада то чини, што је њој потребно да бежи од Народне скупштине. Влада има двотрећинску већину у Народној скупштини и скоро четирипетинску већину у Сенату, има већину сигурну и поуздану која ће донети све оно што Влада буде енергично захтевала, а мањина, која седи у Скупштини и Сенату, не би својом критиком била Влади на штету, него би само послужила на добро и Влади и интересима народа и државе. Па ипак, видите, Влада неће да у томе питању сарађује ни са левицом ни са десницом, него тражи овлашћење да сваки Министар решава то питање сам, само зато што она хоће да да свакој покрајини онолико самоуправа, колико она то буде хтела. По овоме амандману биће толико „народних самоуправа“ колико има бановина, и може се догодити то, да ће Дравска бановина, ако остане г. Корошец на овом положају, имати толико широке самоуправе да ће Словенија стајати у чисто федеративном односу према Југославији. Можда ће и Савска и Приморска бановина имати исто толике самоуправе, а може се догодити вама, господо са деснице, да ће баш српске бановине, Вардарска, Зетска и Моравска остати без икаквих самоуправа. И то, господо, што влада таквим Уредбама да, она може свакога часа и да одузме, а то нарочито лако може да учини влада која после ове дође. Па када се тако једно крупно питање решава Уредбом, која се може свакога часа повући, онда је то пут у анархију, јер овако настаје неједнакост у земљи и настаје потпуна несигурност за све оне односе који се заснивају на тим уредбама. Разуме се, да ће такво стање, које ће се из тих уредаба изродити, изазвати велико незадовољство у целој земљи не само код Хрвата и Словенаца, него можда највише баш код Срба. Али, господо, онај који је навео Владу на тај амандман, тај има свој план и он зна шта ради, али је мени јако жао да остала господа која седе у Влади не виде те његове планове.

Господо, Југословенска национална странка је и др. Мачеку и целој Удруженој опозицији отворено и поштено казала да ми не пристајемо на федеративно уређење државе, али смо ми исто тако отворено и поштено казали и кажемо да смо за најшире бановинске самоуправе у границама Устава који имамо. Ми смо за најшире народне самоуправе, али самоуправе слободног народа у слободној земљи. (Одобравање и плескање на левици).

Господо, ми смо годинама нападани да смо највећа сметња споразума Срба и Хрвата. Овај амандман најјасније показује ко је та највећа сметња да се Срби и Хрвати не могу да споразумеју. Овај амандман показује да је Влада та која не иде пуном вољом за тим да се та питања среде и да се Срби и Хрвати једанпут измире. За споразум Срба и Хрвата не иде пуним срцем ни г. др. Стојадиновић ни оно друштво око њега, јер кад би се споразум направио он би морао делити власт са Хрватима и скупа са власти и сва она

добра која са влашћу и уз власт долазе. Споразум са Хрватима не жели ни др. Спахо, јер би он онда био много мања сила; али онај који најмање жели споразум, то је г. др. Корошец. Он је највећи непријатељ споразума Срба и Хрвата, јер он зна да док нема тога споразума он је у нашој држави прва политичка сила, а чим би се направио споразум Срба и Хрвата, он би од прве политичке силе одмах постао последња политичка сила у сложеној и сређеној Југославији.

Господо, настају тешка времена у целом свету, па разуме се да ни ми не можемо да будемо безбрижни. Настају времена кад треба цео наш народ да се збије у густе редове и да сав народ буде прожет духом јединства и једном вољом у вођењу основних принципа наше државне и националне политике.

Ми, господо, у нашој држави немамо ни Хитлера, ми немамо ни Мусолинија, ми немамо ни Кемал паше, немамо ниједнога државника сличнога њима, који би се одликовао јаком вољом, високом интелигенцијом, а нарочито оним ауторитетом, који они уживају у својој држави и у свом народу. Јер, господо, ако и имадемо људи и са јаком вољом и са интелигенцијом и поштењем, али немамо људи са таквим ауторитетом као што имају ови државници. А они имају тај ауторитет због тога, што су га стекли у тешкој и дуготрајној борби и што сав народ верује у њих да они сву снагу свога ума и воље посвећују напретку државе и народа и зато што је народ у то уверен, зато и стоји уз њих свим срцем и свом душом. Мени је жао што после великога ауторитета, који смо ми изгубили 1934 године, данас немамо ни једнога државника у нашој земљи који би могао око себе да окупи сав народ. Али, господо, када ми такве личности немамо, а народ треба да се окупља, онда треба потражити снагу државе тамо где јој је корен, а то је у народу! (Пљескање на левици). Ми се, господо, морамо на народ ослонити свом снагом. А то ћемо моћи само онда, ако се народу даду пуне политичке слободе, ако дадемо народу прилике и могућности да слободно изражава своје мишљење и своја уверења. И када се народ окупи око својих првака, које они својом слободном вољом изнесу на површину, онда ти прваци, које сам народ истакне на површину својом слободном вољом, треба да се окупе око Краља и да скупа с Краљем пораде на добро нашега народа и наше државе. (Одобравање на левици). Али, господо, Влада у свом целом политичком раду бежи не само од народа где је у мањини, него бежи и од Народне скупштине, где је сигурно у већини, и сву своју наду полаже у банове и у полицију. Можете путем уредаба давати и одузимати „самоуправе“, али таквим уредбама и таквим самоуправама не може се, господо, постићи поштен споразум са Хрватима, нити се могу средити прилике у нашој земљи, а без сређених прилика и без мира и слободе, нема држава ону снагу коју треба и коју мора да има. Господо, времена која долазе траже велику државничку памет, траже широко срце спремно на највећа праштања и прегарања, траже јаку вољу за многа лична и партиска одрицања. Али ми, код људи који стоје на челу наше државе, не видимо свега тога што сам набројао. На челу државе стоје људи са ситним личним и партиским рачунима на штету државе и народне целине и зато најодлуч-

није гласам против предложеног Финансијског закона! (Одобравање и пљескање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima u ime Narodnog radnog kluba narodni poslanik g. dr. Vojislav Došen.

Dr. Vojislav Došen: Gospodo narodni poslanici,... (Aleksandar Đačić upada u reč.) ... baš zbog ove upadice g. Đačića, pošto je ista pala pre jedno deset dana, trećeg, odnosno četvrtog ovog meseca ujutru, u Narodnoj skupštini, nakon mog govora o budžetu Ministarstva poljoprivrede, pa pošto sam onda tražio reč da odgovorim na uvrede i klevete, koje su na moj teret pale, to me izvinite, što ću morati jedno izvesno i kraće vreme da se bavim svojom osobom, što nije toliko važno za opštu politiku, ali ću zato, posle, iskoristiti vreme, pa ću govoriti i o opštim političkim momentima i prilikama, koje su sve ovde bile iznesene tokom budžetske debate, a što sve nije popravljeno i ispravljeno u Finansijskom zakonu, odnosno u amandmanima toga zakona.

Gospodo narodni poslanici, ja sam bio obrekao Gospodinu Pretsedniku Narodne skupštine, pošto je onaj stenogram popravljen, preinačen, pošto u njemu ne pišu one reči, koje su bile za mene izgovorene, da neću onda o tome pitanju ni govoriti. Ali bilo je tamo prisutnih poslanika, jedan, na primer, gospodin Đačić, kazao mi je: E Kadet! — dočekao me je tako; i prema tome ja moram na to da reagiram.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ja bih Vas molio, gospodine poslaniče, da; ipak, ostanete pri svome obećanju. Nemojte se baviti upadicom g. Đačića, nego se držite Zakona o poslovnom redu. Zakon o poslovnom redu daje pravo g. g. poslanicima, da poprave stenografske beleške u toliko, da ih dovedu u sklad sa Poslovníkom. To je učinjeno. I prema tome nepravda, u koliko mislite da Vam je trenutno bila učinjena, time je ispravljena. Ja Vas molim, da predete na temu, o kojoj ste želeli da govorite, a da upadicu g. Đačića ostavite po strani.

Dr. Vojislav Došen (nastavlja): Gospodo poslanici, ipak ću, delimično, morati da poslušam Gospodina Pretsednika. Ja sam obrekao, da neću o tome govoriti. Gospodin Đačić me je provocirao, pa ću morati u tom pravcu da ipak ukratko kažem onoliko, koliko mogu da kažem na osnovu ispravljenih stenografskih beležaka.

Gospodo, ja sam govorio u resoru Ministarstva poljoprivrede, bez da sam imao nameru, da ma koga vredam. Konstatovao sam činjenicu, da je Potpretседnik Narodne skupštine i narodni poslanik g. Jevrem Tomić i drug, kog nisam imenovao onda, neću ni sada, u 1932 godini, to piše u stenografskim beleškama, kupio od agrarnih interesenata 126 jutara zemlje u opštini Lok. Gospodinu Ministru poljoprivrede Stankoviću, koji je bio prisutan, predao sam i gruntovni lustrum, t. j. prost izvod iz zemljišnih knjiga, u dokaz ovih navoda. Gospodin Ministar poljoprivrede upao mi je u reč i rekao, da je to po zakonu, i kazao je za sebe, da on kao Ministar nije za to kriv. Ja sam rekao: Vi niste krivi, a nije kriv ni g. Tomić; ja sam šta više i to rekao onda, nego je kriva politika Vlade koja je dozvoljavala da se može od agrarnih interesenata kupiti zemlja koja je eksproprišana u svrhu agrane reforme. (Jedan glas sa desnice: Imaš i ti zemlje?) Nemam. (Isti glas sa desnice: A ima li tvoja žena?) Nema ni ona. (Jevrem Tomić: Čudnovato da niste uzeli kao primer Julija Husla koji je kupio 260

jutara zemlje, nego ste uzeli menel) Ja priznajem „greh” što sam uzeo kao primer g. Tomića, a ne g. Husla koji je kupio 260 jutara, ali ja sam namerno uzeo g. Tomića, kao Potpredsednika Narodne skupštine, koji je kupio zemlje koje su sačinjavale svojinu agrarne reforme. Ja nikoga ne želim uvrediti. U stenoografskim beleškama piše da je on kupio te zemlje 1932 g. (Jedan glas sa desnice: Onda nije bio poslanik). Onda on nije bio poslanik, a nije bio ni Potpredsednik Narodne skupštine, ali onda je bila najveća kriza kad se ta zemlja kupovala i mogla se kupiti za 2—2500 dinara po jutru, i jeftinije, uračunavši u kupovnu cenu i dugovanu porezu, tako da je prodavac dobijao manje na ruke. Ja nisam hteo kritikovati lično g. Tomića nego sam konstatovao da je to neukusno i da ja to lično ne bih uradio. (*Dragomir Stojadinović*: Zar u vašem srezu nema takvih slučajeva?) Ima i u mome srezu prodaja agrarne zemlje, ali kad sam ja politički čovek, kad hoću da se bavim politikom, kad hoću da budem politički čovek, onda ne smem učiniti nešto da neko može u mene upreti prstom. (Jedan glas sa desnice: To je zakonito!) To je zakonito, lepo. Ima po zakonu i zanimanje krvnika koji veša ljude i to je zakonito, ali nije lepo zanimanje (Odobranje na levi). Gospodo, ja sam rekao da reagirati neću na uvrede koje je g. Predsednik smatrao za neparlamentarne i koje su ispale iz stenoografskih beležaka. Ali ipak ima koje su ušle u stenoografske beleške, a to je uglavnom to, da sam ja dobio 200 jutara zemlje bez novaca. Tako piše tamo. Pre su bile u beleškama i žena i miraz i sve, ali sada je ostalo samo to. Ja ovde izjavljujem da se obavežujem o svome trošku preneti na g. Tomića pravo vlasništva tih 200 jutara zemlje koja se nalaze, koja su se nalazila, ili će se nalaziti na mom imenu... (*Aleksandar Dačić*: A na ženino?)... i na ženinom imenu pod tim uslovom da i g. Tomić prepiše 126 jutara natrag na agrarne interesente. Taj lični incident prošao je, pa moram preći preko njega, jer Poslovnik ne dozvoljava... (*Aleksandar Dačić*: Kadet!)... Ja sam bio 1913 godine u prvoj beogradskoj gimnaziji. Za to je g. Tomić i brisao to, što nije tačno.

Ja ću sad da se osvrnem na pojedine činjenice koje sam ja zapazio u toku budžetske debate. U prvom redu moram da kažem, kad sam govorio u generalnoj debati da sam onda izneo mnoge tvrdnje. Ja sam za te tvrdnje imao i dokaze u formi raznih rešenja ili presuda. Ja sam predao te presude i rešenja g. Ministru Letici, koji je ovde prisutan pa će to svakako potvrditi, ako treba i molio sam ga, da to dostavi g. Ministru Predsedniku dr. Stojadinoviću kao pismo iz Vojvodine, da vidi kakva zla dela organi vlasti u Vojvodini čine. Ja sam tu izneo i dokazao u jednoj stvari da je viši sud odbio dalje saslušavanje svedoka, jer je utvrđeno sa saslušanim svedocima falsifikovanje izbora u opštini Aleksandrovo i, gospodo, izneo sam i druge dokaze. Podneo sam presude Upravnog suda sa kojima su razrešavani naši opozicioni predsednici opština i na taj način dokazao kako su se falsificirali glasači za senatske izbore. Moj govor izgleda da je bio po sadržaju vrlo nepovoljan po Vladu i po desnicu, jer je odmah posle mene uzeo reč g. dr. Časlav Nikitović kao izvestilac većine, koji sada nije prisutan tu i ogradio se od ovih tvrdnji, uz navod da to nije istina i da će uzeti u toku budžetske debate reč on ili neko drugi i da će pobiti ove moje tvrdnje. Ja sam strpljivo čekao evo pun mesec dana, debata se završava i već se rešava o Finansijskom za-

konu i o amandmanima, ali se niko nije našao da to pobije. Gospodo, ja sam onda kazao krupne i teške reči i ja sam svestan težine tih izraza i ja i danas ostajem kod tih izraza i tvrdnji što znači, pošto je saopšteno Vladi g. dr. Milana Stojadinovića po meni i sa dokumentima potkrepljeno i dokazano da su izvršeni falsifikati na opštinskim izborima u Vojvodini, naročito u srezu Jaša Tomić, onda stoji moja tvrdnja na snazi; — pošto se krivcima ništa ne događa, nego se Vlada služi sa po izboru poznatim predsednicima opština kao glasačima za Senat, onda je ta Vlada jatak u tim delima; kad se služi sa rezultatima krivičnih radnji i sa plodovima iz tih dela. Ja mislim, da je to ipak krupna tvrdnja, koja je bila potkrepljena sa sudskim dokazima, pa bi bila dužnost, pa bi bio red da se onda ili ovi krivci kazne, ili da se nekako dade sankcija ovim stvarima bilo u kakvoj formi, a ne da se prosto čutke prede preko toga i da g. izvestilac većine dode i kaže da će se to pobiti u toku debate. G. Nikitović govorio je u generalnoj debati i završio je svoj govor; ja sam ga ustavljavao na govornici i kazao: pobite moje tvrdnje, a on je na to kazao: u specijalnoj debati. Medutim, niko ove tvrdnje nije pobio. On doduše nije obrekao da će on lično pobiti, nego on ili neko drugi sa desnice. (*Dragomir Stojadinović*: Dajte dokaze!) Gospodine Stojadinoviću, ima velikih dokaza! I kod Vas, u Vašem Srezu belocrkvanskom vršene su takode takve stvari. (*Dragomir Stojadinović*: Dajte primere). Ja govorim o mom srezu, a kad niste bili kicoši u mome srezu, niste bili ni u vašem. (*Dragomir Stojadinović*: Izvolite, dajte dokaze!)... Ja sam dao dokaze, evo ih kod g. Ministra Letice. (*Dragomir Stojadinović*: To Vi tvrdite za jednu opštinu!)... Za 6 opština. Ja govorim o svom srezu, iz moga sreza 6 opština... (*Dragomir Stojadinović*: Mogli ste ih dodati opoziciji, pa opet to ne bi menjalo rezultat izbora!)... Ja sam računao ovako: Kada se ukrade u jednom srezu onda se ukralo i u drugom srezu, a kad se ukrade u drugom srezu, onda se ukralo u trećem srezu i onda u celoj Jugoslaviji, jer to je sistem... (Odobranje na levi). (*Dragomir Stojadinović*: Da nije vršen falsifikat i u Hrvatskoj?)... U Hrvatskoj bi dobili batina. Vojvodani još nisu vaspitani toliko, ali i oni počinju po malo da se vaspitavaju... (*Dragomir Stojadinović*: Otkuda Vi tamo da se kandidujete?)... Ja tamo živim, a Vi ste došli iz Srbije... (*Dragomir Stojadinović*: Meni je bliže!)... Nije Vama bliže, Vi morate da plivate preko Dunava (Veselost).

Dakle, gospodo narodni poslanici, kao što vam kažem, ni jedna moja tvrdnja nije oborena niti pobijena. Ako se ko javi posle mene, a pre izglasanja budžeta za reč, ja sam unapred uveren da će kazati: To nije istina, nije dao dokaza, a ja sam medutim dokaze predao g. Ministru Letici, neka kaže da nije tačno, ako mu ih nisam predao. Onda je on bio jedini prisutan Ministar i zato sam predao njemu.

Gospodo narodni poslanici, mi smo mogli videti da se u Ministarstvu poljoprivrede praktikuje stara praksa. I ako je interpelacija prinijeta, koju sam ja podneo, nije usvojen predlog da se snizi količnik kod prvog razreda agrarne procene, da bi mogli kolonisti i agrarni interesenti otplaćivati sa manjim svotama otkup za te agrarne zemlje, jer su sada preopterećeni. Sada su brisani stari samoupravni poreski dugovi ali tu se je već malo i zadocnilo tu se je i mnogo zadocnilo jer nije se mene poslušalo još onda za vreme konkordatske debate kada sam ja izneo da su poreske opštine naplaćivale opštinske

prireze putem sudskih egzekucija. Ja sad molim g. Ministra poljoprivrede da taj amandman malo dopuni pa da se kaže da se ne brišu samo stari poreski dugovi nego i svi troškovi koji su nastali oko ostvarivanja tih dugova . . . (Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković: to će biti rešeno Uredbom!) . . . Mi smo zemlja naredaba, uredaba, poduredaba, pravilnika . . . samo nismo zemlja zakona.

I sada, gospodo, ima jedno vrlo važno pitanje koje je isto tako bilo predmet one moje interpelacije kojoj je hitnost primljena pre godinu dana, a to je pitanje Dobrudžskih dobrovoljaca. Naša Vlada apsolutno ništa nije uradila nego im je samo privatno rekla: Ako stupite u JRZ, onda će to pitanje biti rešeno, ali u skupštini toga pitanja nema. To su ljudi, gospodo, koji su se borili na Dobrudžskom frontu. Nećemo da ispitujemo uzroke zašto oni nisu stigli dalje od Dobrudžskog fronta. Nežgodno je da to ispitujemo sve, ali to su ljudi koji su tamo ginuli, koji su svoju krv prolivali i prema tome nije pravo da se ti ljudi ne nazovu dobrovoljcima i da im se ne prizna dobrovoljačko svojstvo kada su ti ljudi davali svoje živote i svoj telesni integritet na raspoloženje našoj budućnosti stavljali.

Gospodo, u stenografskim beleškama, kao što ste čuli, više puta se po štošta i popravi. Ja se sećam da sam ja g. Ministru Svetozaru Stankoviću one noći ili onog jutra kada sam govorio o poljoprivredi, da sam mu ja postavio pitanje da li je dobra Uredba od 24 februara 1930 o ograničenju prometa sa nekretninama, da li je dobra za Vojvodinu. Toga pitanja ne vidim više u stenografskim beleškama, a ja, koliko se sećam, g. Ministar je kazao onda da nije dobra za Vojvodinu.

Ja sam tako čuo, ali pošto je sada to ispalo na tajanstven način iz stenografskih beležaka, ja onda baš kada je g. Ministar poljoprivrede prisutan, ja mu ponavljam sada kada ima više javnosti da kaže da li je ta Uredba dobra ili je ta Uredba rdava za Vojvodinu.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine govorniče, ta primedba nije mogla na tajanstven način ispasti iz stenografskih beležaka. Ako Vas zanima ja mogu tačno utvrditi kako je ispala. Iz stenografskih beležaka ništa ne ispada na tajanstven način, nego samo po §-u 130 Zakona o poslovnom redu.

Dr. Vojislav Došen (nastavlja): Gospodo, meni je vrlo milo, što me g. Predsednik umirio jer sada vidim, ja sam mislio da je to na tajanstven način ispalo, kad tamo to je Predsednik skupštine brisao, jer on po tome paragrafu ima prava da briše iz stenografskih beležaka.

Pretsednik Stevan Ćirić: Nije tačno, gospodine govorniče, paragraf 130 daje pravo i govornicima da se posluže pravom da poprave svoje stenografske beleške onako kako misle da su trebali reći.

Dr. Vojislav Došen (nastavlja): Tačno, Gospodine Predsedniče, ali ja kažem, moje pitanje ja nisam popravio. Ja sam šta više vršio demonstraciju prema stenografskim beleškama, jer sam primetio, da mi je popravljano i izbačeno iz moga govora u generalnoj debati onda u resoru Ministarstva pravde i resoru Ministarstva poljoprivrede. Rekao sam, neka Predsednik skupštine popravlja moje beleške, ja ih neću popravljati. I ja ih nisam popravljao. A ipak nije ušlo u stenografske beleške, pa sada ko je popravljao ja ne znam. Možda je i poslužitelj, ali ja nisam.

Gospodo narodni poslanici, ja sam govorio o toj Uredbi i podvukao sam da ja u principu nisam protiv državne kontrole, da država kontroliše ko će biti vlasnik pograničnih zemljišta i pograničnih nekretnina, ali sam svakako protivu toga da jedna obična uredba, doneta na osnovu zakonskog ovlašćenja, može da stavi van snage ustavnu odredbu kojom se priznaje neograničeno pravo vlasništva. Ova Uredba apsolutno ograničava vlasnika u slobodnom raspolaganju sa nekretninama. Ja sam upravo pitanje na g. Ministra poljoprivrede pa sam mu rekao da mislim da je intencija donosioca Uredbe — to je g. Ministar pravde — da je njegova intencija bila u tome da se samo ograniči promet sa zemljištem, sa seljačkim posedom i stvarno i tekst Uredbe počevši već od člana 2 pa do kraja govori samo o zemljištu, međutim u članu 1 i u naslovu te Uredbe kaže se nekretnine, a u nekretnine spadaju i zgrade i kuće, pa iako se govori neprestano u Uredbi o zemljištu, to se ograničava i promet sa kućama. Dakle znači da su se opteretili naši sudovi, da su se opteretili naši građani, da su se opteretili u toj meri da imaju da trpe štetu u opadanju vrednosti kapitala. Jer, ako dode kakav opozicionar pred tu J.R.Z. komisiju, onda će ona kazati, da ne odobrava prodaju, nego ako da za jeftinije pare, jer sastav te komisije ne pruža nam nikakvu garanciju za naše najsvetije i za naše najveće pravo, pravo privatne svojine. (Odobranje na levići).

Ja sam, gospodo, predlagao u resoru Ministarstva pravde, kada sam govorio, da bi trebao sastav te komisije da bude drugi, a ne predsednik opštine, izaslanik sreskog načelstva i sreski sudija, nego da to bude drugi kvalitet te komisije, a ne podvržena lica, jer to su lica koja su zavisna i od seoskog pandura, a ne od kakvih viših idealā, koji bi trebali da ih vežu za tu svetinju, kada se radi o privatnoj svojini.

Ja sam ujedno kazao, da bi država mogla najbolje vršiti kontrolu nad otuđivanjem zemljišta u pograničnim zonama, ako bi država zadržala sebi pravo prvokupa, to znači, ako jedan prodavaoc hoće da proda svoje nekretnine i da pronade država da nije u državnom interesu da je kupi kupac „X”, onda država isplaćuje prodavcu kupovnu cenu onu, koju bi dobio od onoga, koji je hteo kupiti, a ne da obori cenu. Sasvim je naravno, kada je to u interesu države, da se na granici pazi ko će biti vlasnik nekretnina, onda je jasno da mora sva celina doprineti toj državnoj potrebi, a ne da doprinosi i trpi štetu samo granica, a u konkretnom slučaju opet je Vojvodina najjače pogodena jer Uredba u Vojvodini obuhvaća celokupne okružne sudove: Belu Crkvu, Petrovgrad, Kikindu, Suboticu i Sombor, i ona dva Baranjska sreza, jedino ostaju pošteđeni novosadski i pančevački okružni sud.

Dakle, gospodo, kao što vidite ovde se nameće nov teret na Vojvodinu, da Vojvodina sama snosi svu štetu koja se čini u korist državne celine kao takve.

Već su opale vrednosti nekretnina, već padaju cene jer je otežan promet sa nekretninama, isključeni su svi kupci koji su do sada kupovali da konkurišu u tim cenama, — može se reći — da je cena opala po 2.000.— dinara po jutru. (Dr. Kosta Popović: I više!) I više, kao što kaže g. dr. Popović, a međutim imamo, gospodo, 3 milijona jutara zemlje, koja je pogodena ovom Uredbom, a to znači 6 milijardi dinara štete nanosi se Vojvodini sa jednom Jerezkom protuustavnim Uredbom.

Gospodo, ovakva Uredba treba da se menja, ova Uredba treba da se saobrazi sa životnim i narodnim potrebama, a ako treba žrtve za državu, neka tu žrtvu snosi cela država, a ne jedan pogranični kraj.

Ja ću vam, gospodo, kazati jedan recept po kome se uredba može povući. Vi ste, gospodo sa desnice, naučeni da povlačite zakone; vi ste izglasali Konkordat, pa ste ga onda povukli, pa prema tome kada ste doneli ovu štetnu Uredbu s kojom nije rešavano pitanje između nas i Pape, nego između vlastitih građana, i tim lakše možete tu Uredbu povući.

Ja ću učiniti jednu digesiju, koju sam hteo pre da učinim, ali zbog upadica nisam se setio. Ja ću ispričati jedan dački doživljaj o analognom slučaju s povlačenjem Konkordata i ovih drugih zakona, koje bi trebalo takode povući.

Pošto studenti nisu dobri Ministri finansija, kao recimo naš g. Ministar, to njima oko 20 nestane budžetskog pokrića za lično održavanje i pošto nemaju prava na egzekutivnu naplatu, oni pristupaju štednji.

Tako je bilo u Beču pre rata, kada su dolazili studenti u kafanu bez novaca i to u onu kafanu koja je davala samo za dva krajcera supu, a kelner znajući da ti studenti mogu biti bez para, tražio je od njih da unapred plate. Te supe bile su servirane sa špricovima, kao što su na primer špricevi za kobasice i kelner špricajući supu u tanjir tražio je dva krajcera od studenta, a kada ovaj nije brzo u džepu našao ta dva krajcera, kelner je povukao supu šmrkom natrag. (Smeh). Tako je bilo i sa Konkordatom. Vama je bilo rečeno da je Konkordat menica, koja se treba platiti.

Metnuta je bila pred vas ta menica, vi odglasaste za Konkordat, ali pošto nije bila plaćena menica vi ste je ušmrknuli natrag. (Smeh na levisi). Sad kad se dešavaju te stvari, da se može povući i Konkordat, jedan zakon o ratifikaciji Konkordata sa drugom državom, onda, gospodo, po istoj toj analogiji povucite i druge rdave zakone i uredbe, koje naročito teško pogadaju Vojvodinu. (Odobranje na levisi).

Gospodo narodni poslanici, mi imamo iz resora unutrašnje politike čudnih doživljaja. Evo jednog slučaja. U Novoj Crnji desio se slučaj da sreski načelnik kao pretstavnik „narodne volje” jednostavno promeni opštinskog beležnika, opštinskog delovodu i postavi opet kao pretstavnik „narodne volje”, pretstavnik volje tih opštinaru, drugog beležnika, koga narod nije hteo da primi, jer narod kaže: — Sreski načelnik postavlja, a mi moramo da plaćamo, pa nećemo! — Sreski načelnik kao odani pristalica JRZ partije, kao idejni šef ekzekutive JRZ, on se našao uvredjen, pa je jednostavno zapečatio tu opštinu, metnuo je pod stečaj. Konac i dva pečata i zapečatio tu opštinu. I ta opština bila je i na praznik nedelje zatvorena. U Vojvodini se brak sklapa pred državnim matičarem, to znači u opštini. Došli svatovi, koji nisu znali za mudru odluku sreskog načelnika, Rup Aleksandra, oni su došli da se venčaju. Ali, svatovi su morali da se vrate, jer su žandarmi kazali: »Natrag, ne može se u opštinu, jer je opština zapečaćena!»

Dakle, gospodo, kao što vidite, pod ovim vašim režimom sad je svet dočekao da ne može ni u opštini da sklapa brak, kad on hoće i kad mu zakon dozvoljava, nego samo kad mu to sreski načelnik dozvoli. Taj sreski načelnik ima mnogo zasluga, osim onih desetak krivičnih predmeta o kojima sam ja govorio, sad ima protiv sebe i one pretsednike opština, koje je on ili koji su uz njegovu asistenciju birani, i oni ga sad tuže. Tako je tužen, da je podigao u opštini

putne troškove i za one slučajeve, kad nije putovao. Ali, to je sve u redu, to je sve u saglasnosti, jer on je više puta putovao i noću, kad je trebalo raditi za partiju, pa neće valjda platiti to putovanje iz svoga džepa. A iz dispozicionog fonda JRZ ne daju ništa, i zato on onda digne iz opštine, kao da je inspicirao opštinu, iako noću.

Gospodo narodni poslanici, specijalno sam hteo da govorim danas zbog jednoga amandmana, kojim se povećavaju sudske takse za pedeset procenata.

Hteo sam da kažem sve što sam mislio da treba da kažem s obzirom na minulu budžetsku debatu. Ja sam uveren da g. Ministar finansija i g. Ministar pravde, da oni obadvojica nisu uzeli konkretne slučajeve pa da su počeli pratiti jedan predmet u sva tri stadijuma od tužbe do presude pa do egzekucije i licitacije. Ja sam uveren da to nisu radili. Jer vrlo je žalosno ako su to radili pa su ipak ovakav amandman predložili. Eto, gospodo, imate ovaj sistem. To je stari Zakon o sudskim taksama koji potiče još pre ove Vlade, ali je taj Zakon vrlo rdav pa kad ova Vlada želi da popravlja zakone i ranije greške, onda bi trebalo da izmeni i Zakon o sudskim taksama, i u mesto toga ova Vlada učinila je to, da je donela i da je dodala još 50% povećanja takse u tome rdavom zakonu, pa kaže ne mogu da menjam Zakon jer to nije moj Zakon, to je Zakon druge vlade. Ali pored toga ona je ovaj Zakon još više pogoršala i to sa 50%. (Odobranje na levisi).

Ovaj Zakon o taksama je od sudova napravio finansijske kontrole i straže i sud za vreme sudjenja ništa drugo ne može da radi nego samo to, kako će da ubira takse. (Aleksandar Dačić: A vama advokatima je rdavo, zbog toga!) I sad, gospodo, šta se dešava. Nimalo nije dobro ni advokatima na strankama. Mi bi trebali da smo sportiste, ili sportske sudije što imaju one, „štopere” koji pokazuju, kad se trči, vreme te bi pokazali vreme za koje traje rasprava, jer mi plaćamo taksu po vremenu, pa se na primer za izvesnu svotu kaže prvo pola sata 5 dinara, drugo pola sata 10 dinara i onda svako dalje pola sata rada 10 dinara pred prvostepenim sudom.

I sad imate razne vrste taksa. Sasvim naravno na tužbu se naplaćuje taksa. Ona na prvom primerku duplo je veća nego ona na drugom i na ostalim primercima. I sad, gospodo, jedan praktičan slučaj koji se meni desio u praksi pa smo mu izračunali taksu kakva je bila po starom zakonu, a kakva će sada biti po ovom amandmanu. Radilo se o sporu kod koga je glavnica, utužena suma, iznosila 1000 dinara. Tuženi je stavio prigovor na nadležnosti, kaže sud nije nadležan. I sreski sud pregledao je knjige, zaključnice, saslušao je svedoke na tri ročišta i doneo presudu odn. zaključak da Sreski sud petrovgradski nije nadležan za taj spor, već da je nadležan novosadski Sreski sud. Dakle, gospodo, tu smo imali devet polovina časova na ova tri ročišta, imali smo taksu na tužbu, imali smo taksu na zaključak sa kojim se sud proglasio nenadležnim za ovaj spor. Ja sam se žalio na taj zaključak, jer sam smatrao da je sud nadležan i viši sud dao je meni za pravo i utvrdio kod prizivnog suda i za odluku prizivnog suda. I sada je prizivni Okružni sud, rekursni sud, vratio prvostepenom sudu ceo predmet da u meritumu postupi. Prvostepeni sud je sad doneo nepovoljnu odluku po mene. Ja sam se žalio prizivnom sudu. Prizivni sud je dao meni za pravo i stvar je otišla na reviziju.

Gospodo, kad tu dode sve ostalo, kad dode licitacija, da vas redanjem sviju daljih radnja ne zamaram, u ovom slučaju, Gospodine Ministre finansija i Gospodine Ministre pravde, 604 dinara iznosi taksena marka, koju će dobiti država na suptrat od 1.000 dinara. A međutim, obično se kaže da bi pravda trebala da bude jevtina i da pravda nije stvar pojedinaca, jer pravda je stvar sviju nas, opšta stvar. Pravda treba da bude garancija zajednice i prema tome Ministarstvo pravde ne može biti industrija, u kojoj će zaradivati država, nego to treba da bude Ministarstvo koje bi i sa deficitom imalo da radi. (Odobranje na levisi).

Danas je Ministar finansija u svome ekspozeu rekao da su kod nas takse niže nego u drugim državama. Pretpostavka je, da je to tačno, što je kazao Gospodin Ministar finansija, i ja mu verujem, ako preračunamo valute u švajcarskim francima, u dolarima, pa pomnožimo sa dinarima, možda bi izašle takse nešto niže. Ali kad vi uzmete, gospodo, krivične stvari onda imate videti da mi nismo izjednačeni sa ostalim državama. Jer u svima naprednim i kulturnim državama krivični postupak ide bez takse. Dolazi do slučaja da vam neko kaže uvredljivu reč ili klevetu, i ako taj neko nije materijalno situiran, a i taj uvređeni nema na odmet novaca, onda on mora da taksira tužbu sa 10 dinara. Ako nije pismen čovek, mora uzeti advokata i dati na punomoćstvo još 20 dinara, to je ukupno 30 dinara. Ako traje taj pretres recimo samo 1 sat i 35 minuta, to su četiri polovine sata. Prvu polovinu sata plaća 10 dinara, druge tri polovine sata svaku plaća po 20 dinara, što iznosi 70 dinara, odnosno ukupno 100 dinara. Taksa na presudu iznosi još 50 dinara. To je ukupno 150 dinara. I sada dolazi još 50% skromnog povišenja koje traži Gospodin Ministar finansija. Onda dolazite do svote od 225 dinara samo za prvostepenu presudu. Međutim, kad dode priziv, pa kad dode dalje taksa iz prizivnog postupka, onda jedno lice kad pod režimom Milana Stojadinovića ima suvišnih 300 dinara, onda može da pere svoju čast, a ako nema para, onda je hulja i bečar. To od prilike izade na to. (Odobranje na levisi).

Ja vam kažem, gospodo narodni poslanici, da biste, baš vi sa desnice, još imali vremena da utičete na Gospodina Ministra finansija i na Gospodina Ministra pravde da ovo poprave. Ja sam uveren da će Gospodin Ministar finansija kad vidi ove praktične slučajeve, koliko to iznosi, da će on onda zaista reducirati sve ovo, da će odstupiti od ovoga, jer ako to ne učini, onda svesno opterećuje na nepravedan način naš narod sa ovakvim jednim nepravednim teretom, jer se hoće da se na ovaj način zaraduje, i to hoće da zaraduje država, koja bi trebala da pere čast i čuva sigurnost celog našeg naroda. (*Ministar finansija Dušan Letica: To ćemo videti u praksi!*). Praksa je ovo, Gospodine Ministre. Jedna kleveta košta 300 dinara. Vi mi dajte uverenje da mi se naplati manje, ja pristajem. (*Jedan glas: A šta je sa advokatima?*). Imamo slučajeve gde mi besplatno zastupamo, a ima i slučajeve gde zastupamo za platu, sasvim prirodno.

Gospodo, ja želim da spomenem jedan slučaj. Vi ste čuli jednog govornika sa desnice, neću da ga imenujem, jer onda bi se on opet javio za lično objašnjenje, pa nikada ovome ne bi bilo kraja.

Taj govornik sa desnice se žalio kako je rdavo prošao po Zakonu o štampi. I zaista čovek ima pravo. Dode neko u kakvom listiću pa ga napadne i okleveta i sad ga vi tužite i morate plaćati takse. Sad od kad su takse povećane na duplo pola časa rasprave kod Okružnog suda košta 60 dinara a takva rasprava

traje obično više pola časa, ja sam ih imao koje su trajale i nekoliko dana, a to znači i po 20 polovina časova, t. j. 1.200 dinara samo takse na zapisnik. Pa pošto nerezimska štampa danas ne može da grdi, to ispadaju samo opozicionari izgrđeni i oklevetani, pa taj koji tuži ima još i da plati zato što ga je neko oklevetao i uvredio i onaj je time postigao još jedan cilj, a to je, što mu je digao i pare iz džepa, a režim tog svog zaslužnog saradnika, ako bude osuđen, amnestira prilikom kakvog blagdana ili svečanosti. Dakle, gospodo, kao što vidite Ministarstvo pravde... (*Jedan glas sa levice: Ruši zemlju i gradove!*). Istina je da ove takse ne spadaju u kompetenciju Ministra pravde ali Ministar pravde je taj koji je trebao da kaže Ministru finansija šta u praksi znači jedan predmet koji se tera od tužbe do licitacije. To je trebao da kaže i Ministru poljoprivrede da vidi šta će jedan seljak platiti u jednoj parnici. Ali mi vidimo prosperitet je u ovoj zemlji, cene skaču svemu pa i taksama, jer je, kako Vlada kaže, prosperitet. I sad, gospodo, imate ovaj slučaj da naša Vlada pomaže te listiće i novine koje ovako piskaraju i to ne iz svog džepa nego iz narodnog. Ako imate neku licitaciju da objavite, vi ne možete da je objavite u novinama u kojima vi hoćete, nego je to propisano u kojima novinama. Ja sam imao neki dan oglas protiv jednog prvaka Jereze koji nije hteo da plati — ja samo te teram, naše ne diram — i sada novine traže 500 i nekoliko dinara za oglas. Dok nije bilo toga, dok sam mogao da dajem u novine u koje sam hteo, onda je traženo 100—120 dinara a usled konkurencije bilo je i 80, a sada mi uzima, ucenjuje me sa 500 dinara za taj oglas koji ne iznosi ni čitav stubac. Sad ko to plaća? Plaća dužna strana. Da, to sam ispustio da kažem u resoru Ministarstva pravde, pa pošto sada vidim ovde g. Ministra pravde, to ga molim da povuče ovu Uredbu, da ne plaćamo troškove za agitaciju Jereze u štampi. (*Jedan glas sa levice: Ministar pravde i ne sluša! — Povići na desnici: Nije ni važno!*) Gospodo, tačno je da g. Ministar nije čuo, razgovarao je o finansiskim potrebama sa g. Ministrom finansija. Sa desnice se kaže da ovo nije ni važno; to je još jedna potvrda, vidite, da ni Vlada, ni članovi Vlade ni desnice ne kažu da su važna pitanja ona koja štete interese maloga čoveka, njima nije važno da Vlada čuje i da javnost čuje protest naroda protiv njegovog pljačkanja, nego je važno njima da se ne čuju protesti a da dignu pare. Ja, gospodo, kažem da je ovaj moj protest jedna istina koju g. Ministar pravde mora znati a ako ne zna može i utvrditi, ako želi da je utvrdi neka se obrati poslanicima koji su advokati sa naše sudske teritorije i videće da imate za dražbene oglase naređenje u kojim novinama imate da ih objavite. To je ucena kojom se traži po 500 dinara iako to košta inače 100 dinara. Dakle, to je u doba prosperiteta, treba svak po malo da digne, pa kad svako digne onda prosperiteta nema.

Dakle, gospodo, ja ću završiti ovaj svoj govor, jer sam uveren da nije vredno Kraljevskoj vladi niti Jerezi ma šta kazati, ja sam njima ovo izneo tek u toliko da vide da mi to kontrolišemo i da znaju i da paze da će jedanput doći dan odmazde kada će oni odgovarati za sve ovo što su učinili. I zato, gospodo narodni poslanici, pošto je politika Kraljevske vlade štetna po interese našeg naroda i naše države, te pošto nemam poverenja u ovakvu Vladu, to ću glasati kako protiv predloga budžeta tako i protiv predloga Finansiskog zakona i amandmana. (Odobranje i pljeskanje na levisi).

Prešednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, ja sam dao utvrditi stanje stvari o kojoj je maločas g. Došen govorio. Najpre, u stenogramima koje g. Došen spominje nije niko ništa brisao, ni Prešednik Narodne skupštine, ni g. Došen, nego g. Došen je dodao u rukopisu svojom rukom ono što misli da je ispalo, a to je njegovo pitanje: »Da li je, g. Ministre, ovo dobro za Vojvodinu?« Prema tome stanje je stvari ovo: Stenografi to vaše pitanje nisu uhvatili, a sami ste zato donekle dali obrazloženje, pošto ste kazali da je to bilo u 4 časa ujutru, kad su g. g. stenografi bili toliko zamoreni da su jedva mogli da beleže govore g. g. poslanika, a kamo li još i dijaloge i upadice. Prema tome ne može se nikome ništa prebaciti.

Reč ima izvestilac većine g. dr. Časlav Nikitović.

Izvestilac većine dr. Časlav Nikitović: Gospodo narodni poslanici, g. dr. Vojislav Došen i prošlog puta i sad, malo pre, kad je govorio, tražio je da mu se dadu objašnjenja na izvesne stvari koje je on u svome govoru u načelnoj debati izneo. Gospodo, g. Došen kao narodni poslanik ima pravo da podvrgne kritici rad vlasti onako kako nalazi za umesno. G. Došen je u svome govoru u načelnoj debati podvrgao jednoj oštroj kritici rad izvesnih predstavnika vlasti u svom izbornom srezu i tada je pobrojao izvesne slučajeve za koje on smatra da su krivična dela od strane pojedinih činovnika. Tom prilikom g. Došen je predao g. Ministru finansija izvesna akta kojimase, kako on kaže, utvrđuju krivična dela odnosnih činovnika.

Mogu da vas obavestim, gospodo, dužnost mi je to kao izvestioca većine Finansiskog odbora, da je g. Ministar finansija odmah istoga dana, 16 februara o. g., uputio taj predmet g. Ministru unutrašnjih poslova i taj predmet je u toku izvidanja i rada. G. Ministar unutrašnjih poslova postupioce najstrožije po zakonu sa licima koja su, eventualno, ako se utvrdi tvrđenje g. Došena, počinili izborna krivična dela.

Gospodo, ja mislim da se ne može ni u kom slučaju prebaciti Kraljevskoj vladi za izvesne sporadične slučajeve rada pojedinih činovnika prilikom izbora, naročito kad Kraljevska vlada preduzima najstrožije mere, kao što je u ovom slučaju učinila, i ona će odgovorne činovnike podvrći najstrožijoj kazni. Ja mislim, gospodo, da će i gospodin Došen biti zadovoljan sa ovim odgovorom.

Prešednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Fran Zupančić.

Fran Zupančić: Gospodo narodni poslanici, dosadašnji režimi koji su se smenjivali i među kojima je bilo mnogo loših, doveli su do velike moralne zabrinutosti u našoj zemlji. Kako su se ti režimi smenjivali u toliko se polako sve više u našoj duši skupljao gnjev. Pošto narodna duša teži za slobodom i pošto naš narod teži za slobodom i demokratijom, to se naš narod već sada ne plaši ni raznih uredaba ni metoda koje se preduzimaju protiv njega. On sve više ide mimo svega toga i mimo uredaba i mimo sreskog načelnika i mimo banovine pa čak i mimo centralnih vlasti. Upravo narod je doduše apatičan prema svemu a naročito prema eksperimentima u pojedinim srezovima, tako da je zbog toga u narodu ubijen svaki moral. Povećava se i demoralizacija a svaka narodna tradicija ubija se i uništava se. Uništava se dobra volja sa nepoznatim i nama tuđim stvarima. Teško je, gospodo, stvarati, ali je lako rušiti. U ovakvoj atmosferi, gospodo, danas se izlazi pred nas sa jednim ovakvim

predlogom Finansijskog zakona, kakav je ovaj današnji. Gospodo, sad moram pre svega da podvučem jednu stvar pre nego što predem na kritiku ovoga Finansijskog zakona. Evo u čemu je neiskrenost toga zakona. Gospodo, to su oni politički zakoni koji su vama svima poznati a koji su pobrojani u § 67 Finansijskog zakona.

Vi svi dobro znate kako Vlada već tri puta a sad i po četvrti put traži ovlašćenje, mi svi dobro znamo da se suprotno radilo od onoga što se obećavalo. Eto zbog toga niko ne može verovati u rad Vlade pa makar imao i dobru volju. Mi svi dobro znamo zašto je Vlada dobila mandat i da je onda izjavila da će ona u tome pravcu raditi, ali mi vrlo dobro znamo da ona nije ni u čemu uspela pa nije uspela ni da šta učini da dovede do saradivanja hrvatski narod, koji bez svake sumnje treba da saraduje. Izgleda da sa ovim političkim zakonom Vlada ne misli iskreno i da Vlada uopšte nije za iskren sporazum, nego mi se čini da ide opet na izigravanje.

Ali će to biti račun bez krčmara. Karta za igranje u § 67, samo je na polovinu otvorena, ali se ne zna šta je na onoj drugoj strani. A ja mislim, gospodo, da danas više nego u poslednje vreme treba da se igra sa otvorenim kartama. I ako bi se tako radilo onda bi položaj danas bio sasvim drukči. Nepoverenje koje danas postoji u našoj zemlji, a naročito u Zagrebu i Hrvatskoj, traži to danas od nas.

Govori se, gospodo, vrlo često, od strane predstavnika Vlade o nekoj ogromnoj i silnoj ekspeditivnosti Vladinoj o nekoj filmskoj brzini u radu, ali ova brzina u ovakvim pitanjima nije nikako opravdana. A ta brzina i ne postoji. Svi veliki državnici na zapadu vode otvorenu i iskrenu politiku bez ikakvih nejasnosti nego sa mnogo više iskrenosti i otvorenosti, jer niko neće mačku u džaku. Ako hoćete nemački da vam to kažem, to bi se kazalo: »Ehrlich dauert am längsten«, što znači: ono što je pošteno, to traje najduže. I naša Vlada treba ovako da radi. Međutim naša Vlada tako ne radi, kad se tako ne radi onda se nikad ne mogu sa uspehom rešiti osnovna državna pitanja. Treba gospodo pre svega da se zna šta je narodna volja i šta je narodna svest. To je nepodeljiva sila. Vi gospodo vidite Hitlerov stav pred nemačkim narodom, i samo zato on može i da radi i da rešava stvari filmskom brzinom. Isto kao nemački narod, i hrvatski je narod disciplinovan. A bez toga hrvatskoga naroda mi Slovenci smo oštećeni, i pored toga što u Vladi imamo jednoga Slovenca. Neka tekst ovih političkih zakona bude kakav hoćete, neka bude lukav kao lica on bez konsultacije hrvatskoga naroda neće nikako da uspe. Vlada treba u tom pravcu jasno i otvoreno da se izjasni. Ja priznajem da je ovo pitanje samouprava hitno, jer mi vrlo dobro znamo da to pitanje ima vrlo duboka korena u našem narodu, naročito u našim krajevima koji su od vajkada naučili na samouprave. Zato sam i uveren da će naš narod u tome pravcu preduzeti sva moguća zakonska sredstva da dođe do tih samouprava. Za nas je danas vrlo važno kako se sada upravlja u našim banovinama. Ja mislim da ovakve samouprave kakva je kod nas nema nigde u drugome svetu i da se sporazum tim pravcem kojim se ide ne može nikako postići. Ja držim da Vlada taj sporazum i ne želi. A bez toga sporazuma, ja to moram da utvrdim, ova Vlada nema ni najobičniju većinu. Tu nema Slovenaca, nema Hrvata pa nema ni Srba, koji su svi za demokratiju. A danas je baš psihološki momenat za sporazum koji treba iskoristiti.

Regionalizam bio je uvek veliki tvorac patriotizma. Pa vi sami znate, gospodo, kako se sa velikom parolom: Balkan Balkancima mogao sprovesti veliki Balkanski rat. Vi znate kako je sa parolom: Koruška Korušćanima bio sproveden plebiscit, ali to za Austriju koja danas više ne postoji, a ne za Nemačku.

Gospodo, došli smo do jednog krupnog i važnog pitanja da moram kod ovoga plebiscita da iznesem neka objašnjenja koja se tiču onoga plebiscita koji je vršen 1920 godine. U ono doba zna se da smo izgubili mirovnim ugovorima onu našu zemlju koja je od davnina bila slovenačka, naš tužni Korutan, a to Korutan znači za Slovence toliko isto kao za Srbe Kosovo Polje. Nama je bio nametnut plebiscit od nama neprijateljskih velesila koje su tražile da se taj plebiscit sprovede i one su ga vodile na našu štetu. Kod ovoga plebiscita moram da ustvrdim da je bilo za nas 16.000 a za Austriju 22.000. Ali danas je sasvim drukčiji položaj. Onda je bio vršen plebiscit po osnovnom pitanju da li hoće Koruška da se odvoji od Austrije kojoj je pripadala 800 godina ili hoće u Jugoslaviju, a nikako nije bilo stavljeno pitanje da li hoće u Nemačku ili u Jugoslaviju. Da je bilo postavljeno ovakvo pitanje onda je sigurno da bi na celom teritoriju mi pobedili. (Odobranje i pljeskanje na levici). Ali, gospodo, ne samo da tvrdim nego moram i da podvučem da smo mi južno od Drave dobili veliku većinu koja se izjasnila za nas, za Jugoslaviju. Dakle sva zemlja od Karavanka do Drave, to je ona zemlja koja se je izjavila da hoće da pripadne nama. I mislim da je danas, kada je Austrije nestalo, kada je Austrija prisajedinjena, jasno da ta zemlja pripada nama a ne Nemačkoj. I to, gospodo, iznosim ovde i pozivam Kraljevsku vladu da se u tome pravcu izjasni, jer Koruško pitanje, kako vidimo, ponovo je otvoreno i mora biti zatvoreno onako kako sam ja ovde naglasio. (Odobranje i pljeskanje na levici).

Moram, gospodo, ovde da vam pročitam nešto iz vladinog lista »Slovenca« koji javlja sledeće: »Žalosne vesti iz Koruške. Međutim dok je Jugoslovenska granica prema Austriji na štajerskoj strani koliko toliko slobodna, koruška granica je hermetički zatvorena. Danas pre podne došao je u Jugoslaviju samo jedan redovni voz u 8,50 časova sa običnim putnicima; međutim nije bilo ni jednog koruškog Slovenca. Neki seljaci koji su prešli granicu na planinama pripovedaju o velikim nasiljima koje sprovode hitlerijanci u Koruškoj, ponemčeni sinovi slovenačkih majki. Još nije poznata sudbina jednog uglednog sveštenika o kome tvrde begunci da su mu hitlerijanci demolirali kuću. Govori se, da su hitlerijanci porušili mnoge slovenačke kuće i one retke štedionice koliko ih još ima među koruškim Slovencima i kuće prekrečili sa kukastim krstovima...«. Dalje je zaplenjeno... Pa dalje: »U Korušku svakoga časa ulazi nemačka vojska. Dosadašnje straže su uklonjene i straže na Karavankama vrše stvarno koruški hitlerijanci. Voda koruških hitlerijanaca, bivši načelnik stanice u Področci, preuzeo je stvarno komandu nad graničnom stražom«.

Toliko vam samo iznosim da znate kakvo je tamo stanje, govori se i o drugim stvarima, ali je ovo važno. Kaže se na primer iz Maribora: »Ovdašnji mariborski Nemci su sa mnogo radosti primili politički preobražaj u Austriji i svoje radosti nikome ne prikrivaju...«. To je važno i nama narodnim poslanicima dolaze pozivi iz Slovenačke sa

naše granice sa pitanjem, šta se ovde radi za zaštitu našeg slovenačkog naroda u Austriji, šta se radi za zaštitu Jugoslovena u Austriji? — Dalje »Slovenac« donosi vest pod »Koruški Slovenci prebegli iz Austrije«: — »Današnjim vozom došli su u Ljubljano šest uglednih koruških Slovenaca. Ti Slovenci pripovedaju da se hitlerijanci ponašaju disciplinovano ali da prete koruškim Slovencima. U Ljubljani je obrazovan odbor za pomoć koruškim Slovencima koji beže u Jugoslaviju«.

To je, gospodo, važno i ja bih molio da nam Kraljevska vlada radi umirenja našega tamošnjeg naroda dâ izjavu da li zna šta se tamo radi i šta misli dalje preduzeti. Vlada se oslanja na nove prijatelje Italiju i Nemačku. Šta više mislim da ona želi kopirati državni poredak tih država, Hitlera i Musolinija. Ali, gospodo, treba utvrditi da li postoje kod nas pretpostavke za jedan ovakav državni poredak, za jedan fašizam. Ja mislim, gospodo, da treba da naglasim da u tom pogledu postoji velika razlika između nas i Italije i Nemačke s druge strane. A ta razlika postoji u tome što su u Italiji i Nemačkoj Musolini i Hitler došli sa evolucijom odozdo, a kod nas, gospodo, mi tačno i dobro znamo, da je u našoj zemlji diktatura došla odozgo, i bila dekretirana.

Treba videti, gospodo, životopise tih velikih državnika. Ja mislim da ste svi čitali od Hitlera »Mein Kampf«, ili da ste čitali životopis od Musolinija, pa znate kako su ti ljudi došli na vlast. Vi znate kako je Musolini bio učitelj i kako je onda radi svoga političkog osećaja morao napustiti učiteljski položaj, i postao prost težak, prost radnik koji je nosio, sam to piše, po 120 puta cigle kao zidarski radnik na petokatnicu. A opet, gospodo, iz tih svih primitivnih razmera podigao se i došao na tajnim izborima do većine i onda uzeo vodstvo italijanskog naroda ozdo u svoje ruke i kako vidite proveo je odlično sve svoje poslove sa velikim uspehom, koje mu ceo svet mora da prizna.

Takođe isto Hitler bio je običan zanatlija, a vi sami znate dobro, kako je on propagirao nacional-socijalističku ideju i kako je on postepeno došao do toga i na tajnim izborima dobio po 42,43% i nije mogao da pobedi, pa se onda koalirao sa Papenom i pobedio sa 56% i primio vlast. A važno je sada, gospodo, šta je radio kada je pobedio. On nije hteo da pregazi opoziciju, da radi protivu nje. Ja sam Gebelsa čuo kada je govorio u Berlinu on je kazao: Ne 56%, ni 60, ni 70, ni 80, ni 90% nego ceo Nemački narod pozivam na saradnju, ceo Nemački narod treba da se disciplinuje i služi sa nama i radi u tom pravcu!

I vidite, gospodo, tim istim putem pošao je Musolini. On je sakupio sve nacionalne snage, sve pozitivne elemente i sile u narodu i tako je došao do toga da je mogao provesti one velike radove, da je mogao sprovesti one velike planove, one velike ideje, koje je sproveo i Hitler. Ja moram, gospodo to da podvučem radi toga jer su Musolini i Hitler bili u sasvim drugojačijem položaju, nego naša država, jer su oni integrirali i ponovno intengrirali u socijalnom pogledu davno homogeni italijanski i nemački narod, a kod nas, gospodo, danas je režim koji ne zna da li bi na slobodnim izborima mogao pobediti. A taj režim nikako ne integrira nego diferencira i kako izgleda on bi bio u stanju pregaziti i samu većinu u zemlji. Gospodo, postoji opasnost da izgubimo sve plodove svetskoga rata. A zašto se uopšte vodio svetski rat? Može lako da dođe do toga da pobedeni postanu po-

bednici, kako je poznat slučaj anšlusa koji sam spomenuo. Milioni ruskog naroda, milioni francuskog naroda i milioni ostalih slovena stradali su za nas dok su nas oslobodili. Treba, gospodo narodni poslanici, da se toga sećamo.

Dolazim na § 67b. To je onaj paragraf koji govori o zajmu od 4 milijarde. Gospodo narodni poslanici, i tu je jedna kopija, jer Musolini je radio sa velikim uspehom sa unutrašnjim zajmovima. Ja sam često bio u Italiji i video sam kako je raspisao zajam od 5 milijardi. Znači, gospodo narodni poslanici, sam grad Milano, to je onaj najveći grad italijanski, on je sam u jednom danu upisao preko 5 milijardi, ali je tu bilo veliko oduševljenje za režim. (*Mantred Paštrović: Prišilno!*) Ne, slobodno.

Prvog dana grad Milano upisao je više od 5 milijardi. Kako da je prisilno radio, kad je mogao pet puta toliko da odobri. Gospodo, to je zdravo, jer je Musolini uzimao od krupnijih, od bogatih, a davao je hlebac slabim bednim i novac je ostajao uvek u samoj zemlji. Nikad ništa od tih zajmova nije otišlo preko granice. Kao krv u trupu što dolazi srcu i iz srca ispoljava se natrag u trup, tako se vrši i cirkulacija novca, koji krepí i sve više jača. Isto tako i na isti način radilo se i u Nemačkoj. I Hitler je sa velikom idejom nacionalnog socijalizma tamo radio u pravcu socijalnom. I tamo je bila evolucija i tamo se nacionalni socijalizam popeo do velike ideje i vršio nivelaciju u narodu na isti način, kako je to bilo i u Italiji. Jevreji, koji su bili glavni nosioci internacionalnog kapitalizma, isterani su i to je bila zdrava i dobra njegova ideja, jer je time podigao nacionalnu svest u svome privrednom narodu. Ali, gospodo, kod nas, moramo da priznamo, ne radi se u tome pravcu. A ja mislim da je danas položaj u svemu drukčiji, nego li pogodan za nekakav ovako veliki zajam od četiri milijarde. Kod nas nema unutrašnje konsolidacije, a preko konsolidacije ne može se početi sa unutrašnjim zajmovima. Biće tu, gospodo sa desnice, razočarenja. Sem kvote, koja ide za vojsku i koja je opravdana, sve će biti mislim samo partijski interes i daće mogućnosti za još veću raskoš koja već danas u zemlji postoji. Kredita nema ni za ono što je najpotrebnije. Kredita ne dobijaju ni one siromašne štetiše, koji su od usta odvajali pa ulagali u štetišnice, gde im je sve zamrzuto tako da ne mogu da dobiju ni 100 dinara, makar da tamo imaju 10 hiljadarki. Ne može dobiti kredita zanatlija, ne može dobiti kredita mali trgovac a kamo li još velike industrije, veliki trgovci i oni veliki eksporterí, koji bi trebali da izvezu velike eksporte u strane zemlje preko mora. Dakle, gospodo, u takvim prilikama nisu baš najbolje perspektive za ovako jednu emisiju. Ovakva emisija zajma nema dobrog izgleda i može dovesti do ponovnog povećanja novčane krize. Kao što znate, pod predašnjim režimima isto tako došlo je do novčane krize, i sama je zemlja bila osuđena da tu krizu podnosi zbog predašnjih režima. Tako vidite slobodan zajam postaćé svakako neslobodan i mislim da danas nikako nije došlo vreme i da prilike u zemlji nisu tako sredene da bi se moglo pristupiti jednom ovako ogromnom zajmu.

Dalje, gospodo, spomenuo bih još jednu tačku, a to je ona stvar koja se mene lično ne tiče, ali i ako nisam pravnik, moram bar u principu da se izjasnim i o tome pitanju i da principiëlno, u pogledu spora oko imovine Radikalne stranke, izjavim da sam bio i ostajem na stanovištu: pravda nada sve i onda će biti država nada sve!

Ja želim gospodo, da ponovo podvučem da je kucnuo dvanajesti čas da se u ovoj našoj zemlji počne sa stvaranjem jedne pravne države.

Sa tih razloga i zbog neiskrenosti koju sam podvukao u ovom Finansijskom zakonu i u amandmanima, ne mogu, gospodo, da imam poverenja u Vladu i zbog toga ću glasati protiv Finansijskog zakona i protiv amandmana. (Odobranje na leviци).

Potpredsednik Radisav Vučetić: Reč ima u ime grupe Jugoslovenskog radikalnog kluba g. Mita Dimitrijević.

Мита Димитријевић: Господо народни посланици, догађаји на нашој граници дубоко су значајни јер је једна анахронична држава, као што је била Аустрија, у којој је толико много страдало наше словенство, ликвидирана. Историјски момент је интересантан и историја ће бележити 13 март 1938 године као finis Austriae. Али, тај догађај у исто је време и једно дубоко политичко питање, па и једно дипломатско питање. Мој друг господин Жупанчич кроз своје словеначко осећање директно и интимно изнео је своје гледиште и своје национално осећање, а то осећање данас је апсолутно исто и код целокупног нашег народа од Ђевђелије до Марибора. Господо, питање је врло озбиљно и питање је важно утолико што оно отвара једну неизвесну перспективу са више проблема у будућности у Средњој Европи, на Дунаву и на нашим границама. Ти међународни политички проблеми добијају у толико више свој значај, што се, ево, на нашем северу и непосредно до наше државе, инсталира велика Немачка са 75,000.000 Немаца.

Господо, ако хоћемо да говоримо трезвено и отворено, ми морамо рећи ово: Уједињење наше државе извршено је на принципу националности. Зато ћу ово извршено присаједињење Аустрије Немачкој третирати са таквог гледишта, са принципа националности, уколико интересује то Југославију и њен однос са Немачком у овом моменту. Али и са гледишта дипломатског ово се питање поставља, а у том смислу и ми га можемо поставити.

Господо, присаједињење Аустрије Немачкој историјски је догађај. Он је једним ударом ликвидирао читаву прошлост Аустрије. Удар је био кратак и коначан. Не мислим да излажем своје мишљење о овом догађају ни са каквом историјском опширношћу, напротив, изложићу га кратко, јер тако ће се и најјасније приказати.

Господо, у мировним уговорима ми смо изгубили нашу Словеначку Корушку. Наша делегација је онда доказала да је Корушка вековима била и остала наша национална покрајина и на супрот свестране систематске германизације, која се тамо вековима спроводи. Наш словеначки народ вековима се борио са Немцима и показао је у тој борби са неравним непријатељем несавладљиву духовну снагу; борио се и сачувао своје национално име, своју националну индивидуалност и одржао своју националну снагу за будућност која је тако сјајно манифестована уједињењем Словенаца у једној држави са својом једнородном браћом Србима и Хрватима. Али један део Словенаца остао је изван наших граница, у Корушкој, коју су дипломатске интриге везале за Аустрију.

Господо, познат је факат да је због интервенције једне савезничке велике силе — да је овде не помињем, која после рата није нам била при-

јатељска — познато је, дакле, да је противна интервенција те наше савезнице провоцирала плебисцит у коме је Корушка припала Аустрији, а за Југославију је гласао, иако мањина, али ипак тако велики број, до Драве готово 80%, а даље нешто мање, али због специјалних тешких прилика, у којима се овај плебисцит обављао, његов резултат је био при свем том доказао да је Корушка наша национална покрајина. (Опште одобравање.)

Данас, господо, морамо сматрати, да је присаједињење Аустрије Немачкој један свршени чин на начин како Хитлеровска политика изненадним и насилним ударом свршава чинове своје политике од етапе до етапе. Господо, данас можемо сматрати да Аустрија више не постоји као самостална држава. Са Немачким Рајхом, међутим, који се сада протеглао на територију Аустрије, закључени ранији мировни уговор не постоји, и не обавезује у питању Корушке ни Југославију нити Немачки Рајх. Између нас чиста је ситуација. Дакле, питање Корушке и поред овог свршеног чина на чисто међународној дипломатској основи опет је отворено. Шта је сада наша дужност? Каква је наша дужност као Народног претставништва? И још више, каква је дужност целог народа у овом тренутку? Дужност је да подвучемо овом приликом ово настало ново стање чињеница и да апелирамо на све интересиране и надлежне да Корушко питање већ једном реше како је правилно требало решавати у корист Југославије, по начелу националне правичности. (Одобравање.)

Господо, то начело националне правичности, шта више, прокламовао је вођа Трећег Немачког Рајха господин Адолф Хитлер приликом присаједињења Аустрије Немачкој. Истовремено, од стране господина Хитлера такође је прокламовано да претензије Немачког Рајха неће ићи даље нити изван граница немачке националне припадности.

Тако је и овом чињеницом још више подвучена прва и основна чињеница, по којој стоји опет отворено питање Словеначке Корушке на чисто дипломатској бази и чека своје правилно решење у духу присаједињења Корушке Југославији, којој припада и по компактној словеначкој националности. Господо, ми морамо да узмемо живо интересовање у овом питању. Морамо да узмемо живо интересовање и као народ и као Скупштина и као држава Југославија. Морамо да узмемо живо интересовање у садањој судбини Словеначке Корушке, која, са исчезнућем Аустрије као самосталне државе није везана никаквим међународним уговором за Немачку. Господо, момент је заиста реалан, у толико да је дужност да се подигне глас народног Претставништва Краљевине Југославије у циљу да надлежни међународни форум сад понова отворено питање Словеначке Корушке реши у корист Југославије. Какво ће бити решење ми то не знамо. Али ако постоји пријатељство између Немачке и Југославије, ево, нека се то пријатељство манифестује баш на националном принципу, на оном истом принципу који је сам Адолф Хитлер прокламовао, извршавајући аншлус Аустрије. Настаје питање сад истоветности, у постављању националног принципа и са наше стране у судбини Корушке. Ако је оправдано присајединити Аустрију Немачкој по принципу немачке националне припадности, исто је толико оправдано, на истом националном принципу, вратити Корушку Југославији којој и припада по

својој словеначкој националној припадности. Тиме би се показало, са стране Трећег Немачког Рајха правилна примена принципа националности, примена и лојална и пријатељска према Југославији, коју уверава о свом пријатељству. Ево широко поље да се та лојалност и искреност и на делу покаже.

Али ствари друкчије стоје. Присаједињење Аустрије Немачкој изазива већ узбуђења на нашој северној граници о чему лист „Словенец“ даје аутентичне вести. О томе наш посланички друг г. Жупанчич прочитао нам је овде неке ствари. Али због много материјала, г. Жупанчич изгубио је из вида да прочита до краја једно саопштење „Словенца“ које је баш јако интересно. Ја ћу прочитати то саопштење до краја, јер је крај баш јако интересантан. Ту се каже: „Овлашћени мариборски Немци много се радују политичком преокрету у Аустрији и своју радост ни од кога не крију. У њиховим редовима настаје јавно претња да ће са догађајима преко границе морати рачунати и Београд и да ће Београд морати дезавуисати Министра унутрашњих послова г. Корошца због његове оштре политике у Словеначкој и забране да Немци купују словеначка имања“. Ова претња, као што видите, управљена је и Београду и г. Корошцу. Сад кад је Немачка на граници нашој, ту близу Марибора, према претњама мариборских Немаца г. Корошец неће моћи више ни економски бранити своје Словенце. Буде ли то наставио, прети му се да ће га Београд у томе дозавуисати.

Вратимо се на питање о судбини Корушке сад, кад је присаједињење Аустрији извршено од Немачке. Претпоставимо за тренутак, што мало верујем, да триумфује у пријатељству немачко-југословенском искреност и лојалност. У таквом случају пријатељство немачко-југословенско манифестовало би се, на конкретан начин, што би се, на принципу националне припадности, признала оправданост територијалних претензија на Рожњу Долину од Дравограда до Биелака, испод Караванке. Друго, то би се исто испоставило и за припадност Југославији градишчанских Хрвата, на граници Мађарске и Аустрије северно од Блатног језера.

Господо, тако би се, на бази националног принципа величанствено манифестовало од стране г. Хитлера признање тог принципа, а нарочито потврдила би се искреност немачко-југословенског пријатељства. Ово друго треба у Берлину нарочито да се има на уму. У психи нашега народа дубоко је укоренено обећање да нам је Немачка одувек била непријатељ, сирови непријатељ нашега народа за време рата, и да ће нам увек и остати непријатељ у времену нових искушења. Понављам, ево начина да се створи из основа друго обећање, и нова вера код нашег народа према Немачкој и Немцима. (Пљескање.)

Господо, али шта ће доћи. Доћи ће кроз неколико дана плебисцит. Како ће се вршити тај плебисцит? Тај плебисцит ће се вршити на појмљиви начин са притиском кукастог крета. Господо, унапред можемо замислити и резултате.

Погледајмо сад, у вези са аншлусом, стање у Европи. Гледајмо трезвено и говоримо отворено. Европа се више мање свега дезинтересовала. Говорићу о том према поузданим фактима. Видимо, пре свега, да Енглеска у овом тренутку не узима

према извршеном присаједињењу Аустрије никакав живљи интерес нити какве одлучне кораке. Промена стања у Дунавском басену, за овај час њу не интересује или се тако показује. Како се држи Италија? Изгледало је, пре анексионог корака г. Хитлера, да је Италија била на страни плебисцита под др. Шушником. Пошто је пак г. Хитлер својим налетом извршио свој чин, онда се мења ситуација, па и држање Италије. За све европске западне државе, прво је питање било, како ће се држати Италија. И зато г. Чану пошли су претставници Француске, Енглеске и других држава да се о том обавесте. Када се је јавио отпражник по слова Француске, онда га је г. Тано питао, по каквом питању долази, и ако долази по питању аншлуса, по питању присаједињења Аустрије Немачкој, онда, рекао му је г. Тано, немојте се де-ранжирати.

Дакле, ствар је сада, такорећи, под притиском силе, добила и са дипломатске стране изглед коначно свршенога чина. Настаје питање, за нас: шта даље? Шта друго са наше стране и може бити него мудро држање и према овом новом свршеном чину. Остаје увек оправдана бојазан од осамдесетмилионите Немачке на нашим северним границама, и увек отворено питање: остаје ли Немачка увек непријатељ наше земље и народа, и може ли; уопште, бити пријатељ нашега народа и државе? (Михаило Ђуровић: Не може она то ни бити!). Стојимо на раскрсници. Никога међу нама нема, нити у народу, нити овде, који не жели да односи наше земље буду пријатељски са свима државама па и са Немачком. Али и од саме Немачке зависи да то брише из прошлости, где нам је она увек била непријатељ, него за будућност, да то доказује. Ко не би зажелио да и данашњи Трећи Немачки Рајх претвори се у схватању нашега народа у ону културну Немачку Гетеа, који је за наш народ имао признање и дивљење, или немачког историчара Лео-полда Ранке-а, који је са највећим признањем наше националне храбрости и мисије на Балкану и међу Словенима, написао достојну историју нашега ослобођења.

Преокрет народне душе према Немачкој не да се извршити никаквим званичним беседама или бучним почастима, учињеним недавно у Берлину претседнику наше Владе. Нити се тај преокрет врши моменталним манифестацијама. Потребна су дела, стварна дела!

Пред новом перспективом која се указује Словеначкој Корушкој, у границама Немачке, хтео бих да видим нешто боље него што је досад било. Бојели се стварности, ево, признајем да не верујем, да ће судбина наших Корушких Словенца бити боља, него, напротив, може бити још гора, јер се на Словеначкој Корушкој ствара још теже стање, а под тежим теретима и невољама као сваки човек тако и народ се бори, губи снагу и веру, малаксава његова снага и коначно издише. Нека је Бог у помоћи нашим Словенцима под немачким Рајхом! (Пљескање). Још ћу вам рећи колико је сад узбуђење у дубини словеначког народа произвео овај догађај. Свака бискупија упућује вернима посланицу. Могао бих тих верских посланица много читати, али ћу прочитати само једну. Мариборски бискуп Иван Јосип Томажић одредио је једну недељну молитву Богу да би се сачувао. У тој посланици каже се: Треба издржљивости, треба наде

имати, јер Божије Провиђење влада светом и ништа се не дешава што Бог неће. Спаситељ наш помаже свима верницима у великим страдањима! Бог у невољама не оставља страдалнике!"

Господо, ове ноћи биће осветљени прозори по целоме Бечу, викаће се „Хајл Хитлер!“, у исто време када се врше и хапшења словеначких првака у Корушкој; ова ноћ ће бити тешка и црна за наше Корушке Словенце и она ће бити још црња, што Бог свети зна, докле ће она трајати и да ли ће и када тамо нашим Словенцима сванути светли дан!

Са највишим пијететом са овога места сметрам, да из своје душе и душе свих вас, овога тренутка узвикнемо: Бог нека чува и бодри душу Словеначке Корушке, да одоли и овој великој несрећи! (Пљескање).

Господо, сад прелазим на питање амандмана. Ми смо сви, у току ове дуге даноноћне дискусије у Финансијском одбору, па и у пленуму, исказали сваки своје мишљење. Мој лајтмотив био је споразум са Хрватима, по сваку цену споразум, што пре споразум са Хрватима, и то споразум на основи како је закључен 8 октобра 1937 године у Загребу.

Без споразума нема спасења. То не пориче ни Влада. Али ми се ту разликујемо много, како и на који начин доћи до тог споразума. Удружена опозиција је то рекла и закљученим споразумом утврдила. Влада споразум само омета, и кад о том говори.

Господо, сад ћу да упутим једно питање на господина Министра правде. Има ли га ту? Ту је. Ево, казаћу нешто што је врло важно да чује. Говорили смо о ликвидацији сељачких дугова, сваки је од нас био поборник да се сељачки дуг смањи. Влада није сасвим успела да то учини. Ево вам једног примера. Поједине сељачке менице, због чисто формалних разлога, постале су невредеће због своје застарелости, јер у даном законском року нису биле утужене, постале су невредеће, мртве за свакога зеленаша у нашој земљи, и за сваку банку, била она велика или мала. И од како је дошао овај закон о раздужењу сељака, све се менице, па и ове неважеће, преносе у Аграрну банку. И од момента кад је Аграрна банка примила на себе да изврши ликвидацију земљорадничких дугова, отада су и те застареле и мртве менице поново оживљење, те се и по њима врше продаје имања нашег сељака. Зашто држава не остане, с обзиром на те невредеће менице у истом положају, у којем су били до доношења Уредбе приватне банке и приватни повериоци наших земљорадника? То значи, да те менице због застарелости треба да изгубе своју важност и сад у рукама Аграрне и Хипотекарне банке.

Господо, хитам да кажем нешто и за наше чиновнике. Велика је штета и удар за чиновнике и за њине породице што је редигована погрешна одлука у Финансијском одбору о допуштању забране на једну трећину чиновничких плата. Таква одредба била је у Чиновничком закону од 31 марта 1931 године, и то је било довољно обезбеђење за повериоце. Нико није па ни повериоци нису тражили веће обезбеђење. Међутим, § 245 Закона о извршењу заштићује само 500 динара чиновничких припадљености од забране. А то је у неким случајевима девет десетина од чиновничких припадљености. Ако тако остане, то ће значити неку врсту убијања сваког кредита за чиновнике, то ће

значити њихову социјалну смрт. Зато се надам и очекујем да ће господин Министар наћи начина да у последњем тренутку спасе чиновнике који и тако немају неке сјајне приходе. Треба да остане у снази § 264 Чиновничког закона који је то питање правилно регулисао на тај начин што је одредио да се може ставити забрана само на једну трећину чиновничких припадности. Ја ово предлажем у интересу општега минимума за егзистенцију сваког чиновника, а на име: да § 264 Чиновничког закона од 31 марта 1931 године остане у важности са неким модалитетима који у томе случају могу да помогну.

Ја Вас сад питам, господине Министре, да ли имате у том смислу намеру да нешто добро учините?

Сада ћу, господо, да се зауставим на једном амандману о коме се стално говори, а то је на амандману из § 67, којима се овлашћује Министарски савет да може донети уредбу са законском снагом о штампи, о удружењима, зборовима и договорима и о избору народних посланика за Народну скупштину.

Господо, ми смо досад по овој истој ствари дали четири овлашћења. Најдостојније је било тражење овлашћења у почетку, а то је било одмах када се образовала Влада господина Милана Стојадиновића и када је у тој Влади био највиши политички морал, обележен личношћу нашег вође господина Аце Станојевића, на челу тек створене Југословенске радикалне странке. У то прво време Југословенске радикалне заједнице, на челу са господином Ацом Станојевићем, Краљевска влада тражила је овлашћења за слободну штампу, за изборни закон и закон за зборове и удружења. Она је добила та овлашћења. Има појединих људи који кажу: Па ви сте гласали за та овлашћења. — „Јесмо, са поносом смо гласали!“ — одговарамо ми. Јер, шта су значила у то време та овлашћења? Уђимо мало у атмосферу тога времена. Утврдило се на један несумњив начин да народни посланици изабрани 5 маја 1935 године не претстављају праву вољу и поверење народа. (Др. Јордан Аћимовић: И не претстављају!) Онда је Влада господина Јевтића пала баш на томе да не претставља народну вољу. Пад Јевтићеве Владе одлучио је највиши арбитар. Влада господина Јевтића оборена је са те стране. Влада господина Јевтића није успела ни да отвори у Скупштини своје одборе. Тада је ситуација била јасна. Ова Скупштина обележена је била да не претставља народну вољу, те је јасно и одређено било да је потребно ићи на нове изборе, и то одмах на нове изборе за нову Скупштину, која би имала право народно поверење. Таква је ситуација и потреба створена одлуком највишег арбитра. У таквој ситуацији, са одлуком да се распусти ова Скупштина, Јевтићева Влада је оборена и образована је Влада господина Милана Стојадиновића, који је као Претседник Владе дошао по одлуци Главног радикалног одбора и потпомогнут оним високим моралом, који је претстављала Радикална странка кроз Радикални главни одбор и кроз личност нашег шефа господина Аце Станојевића.

Господо, то је била атмосфера када смо ми могли очекивати од оваквих овлашћења један бољи изглед ситуације и када смо могли очекивати да ће на овим овлашћењима доћи прави демократски политички закони, тј. изборни закон са

тајним гласањем и Народна скупштина бирана тајним гласањем. А ја вас уверавам да ова садашња овлашћења, која се дају Влади господина Стојадиновића, имају за циљ да помогну уско партизанске интересе Јерезе и да се затим донесе један недемократски закон, који ће исто тако онемогућити праву, слободну вољу, тј. један изборни закон опет са јавним гласањем.

Нека Влада донесе закон са тајним гласањем! Онда би показала да тражи овлашћења у оном истом духу како их је у прво време тражила, кад се постављало питање распуштања ове Народне скупштине, обележене и са највишег места као не-народне, која не одговара ни вољи ни поверењу народном. У напред тврдим да ова Влада не сме донети изборни закон са тајним гласањем! Јер би то била њена смрт и смрт Ј.Р.З.

Сад ћу говорити о отимачини „Париза“. Ово имање се отима на један начин који апсолутно није законски, јер, господо, оно што је законски не врши се амандманом.

Обично се тражи амандман за оно што закон не може да реши. Процедура је била наопака у овом питању. Прво се тражило од суда, суд се изјаснио да није надлежан да пренеси својину овог имања са Радикалне странке на ЈРЗ. Па се прешло на управну власт. Ни управна власт није могла то да реши. Па се ишло Државном савету и Државни савет је донео некакву одлуку и сад ту одлуку ни један суд, господо, не може да изврши, него ће то да изврши ова жалосна Скупштина, тј. ви, владина већина, на бази једног формалног закона који ће доћи у амандман. Господо, ово је само слика овог времена. Добро, вршите отимачину, вршите безаконје! То само подиже моралну висину на другој страни, Радикалној странци. Радикална странка баш овим добија, јер се врши над њом једно безаконје, добија и политички и морално, а ово што амандманом отимате показује вас у правој боји.

Господо, ја овде имам један нарочити дуг према једном свом другу, који је тешке и мучне дане провео у Русији заједно с нама, а то је господин професор др. Радосав Јовановић. Ја сам поднео интерпелацију на господина Претседника Владе о већ озакоњеним решењима спора између наше државе и тога ваљаног професора, којим је решењима регулисан његов положај пре пуне 4 године, а сам се спор протеже пуних 15 година.

У чему се састоји тај спор? Професор Радосав Јовановић био је специјални делегат Владе наше Краљевине у Русији за време рата и револуције, и то од самог почетка светског рата. У тој функцији остао је и после 1918 године по договору с једне стране са војним изаслаником Краљевине Србије, потпуковником Браниславом Лонткијевићем, а с друге са првацима наших државних организација у Русији. Осим мене лично, у овој Народној скупштини постоје још ови посланици, г. Мирко Комненовић и г. Милан Банић, који знаду да је ово овако. Г. Јовановић остао је у Москви до 3 августа 1923 г. Погрешно је била обавештана Совјетска влада да је у Југославији настао бољшевички режим и г. Јовановић, као заостали претставник наш, био је привремено ухапшен, када су и последњи остаци наших званичних мисија били затворени.

Осим националног рада и вршења државне функције која му је била специјално поверена од

самог претседника владе г. Пашића, он се бавио интензивно и проучавањем Русије од 1904 године. Господо, нема министра иностраних послова, нема претседника владе, од г. Пашића до г. др. Стојадиновића, који није имао прилике да чује мишљење о проблемима Русије од самог г. Радослава Јовановића. О спору г. д-ра Јовановића са државом обавештен је био и писмено и усмено и садашњи претседник владе г. Стојадиновић који је обећао децембра месеца 1935 да ће он дефинитивно и позитивно решити то његово питање. Прошле године г. Банић исто тако упутно је једну нарочиту интерпелацију баш у овоме смислу у коме је сада и моја.

Господо, како се завршава сесија и како до одговара на те интерпелације неће можда ни доћи, то ја користим ову прилику да замолим г. Претседника скупштине да бар ово тумачење и ово објашњење изволи доставити г. Претседнику Владе. Јер, господо, није право, нити је достојно да држава не извршује према појединцу законе и законске одлуке, а у овом случају то би требало с обзиром на користан рад г. Јовановића у једном критичном времену, па и доцније, учинити.

Господо, враћам се мојим Македонцима, ви врло добро знате да су наши македонски печалбари, и други наши печалбари којих има врло много, са разних страна, који су у Турској, у Цариграду па чак и у Смирни успели штедњом и радом да створе нека имања. Али доцније, по једној одлуци турске владе, сви иностранци изгнани су, а имања им одузета. Доцније између наше земље и Турске, баш у једној атмосфери највећег пријатељства, после пута нашег Блаженопочившег Краља Александра у Цариград, донета је одлука да се реши тај дуг између наше земље и Турске. Турска је од Југославије имала потраживања за многа имања турских бегова који нису у нашој слободној земљи могли да живе беговским животом каквим су били навикли да живе, па су напустили нашу земљу, а њихова имања захватила је аграрна реформа, и огласила их као безвласничка имања. И сад, господо, кад је било разговора о томе како да се реши тај дуг између Југославије и Турске, онда актива коју су претстављала имања бегова у нашој земљи поређана на активној страни, т.ј. са имањима реквирираних наших поданика у Турској, и то се преломило у обрачуну дуг за дуг, с тим да је нашој држави остало да плати још 17 милиона. Да нису узета у обрачун као актива имања наших поданика, којих је било на стотине, и то не само из Јужне Србије него и из Црне Горе, Боке и са разних страна Приморја, онда би био наш дуг много већи. Ја сматрам да је сад морални дуг наше државе да она овим несрећним нашим оштећеним поданицима надокнади вредности њихових имања, од Турских власти која су одузета и која су урачуната у раздужењу наше државе према Турској. Јер иначе држава би била и према њима отимач.

Господо, ево нас при крају буџетске дебате, завршава се ова наша дискусија, сутра ћемо гласати буџет, зна се како ће ко да гласа, зна се ко ће за што да гласа. Наш глас из мањине и политички и лојално биће виши од свих ваших гласова из већине. Господо, сматрам да смо ми са левице у серији свих питања лојално и поштено исказали своје мишљење. Ми нисмо били среће да својим

лојалним дискусијама постанемо оно што је у Енглеској опозиција Његовог Величанства Краља. Ништа се није послушало што смо ми тражили. Овај буџет од корице до корице без једне једине паре смањена, ево, како нам је дошао тако ће изићи. Наш глас за олакшање народних терета није се чуо. При изласку овога буџета набацило се на њега толико амандмана, бацило се на грбачу народу још много и много милиона поред већ тешких 13 милијарди и 280 милиона; колико износи буџет, још и терет од 4 милијарде, и још много и много нових оптерећења у прирезима, у таксама у трошаринама, да ни најбољи математичар не би могао обрачунати са колико је нових милијади преоптерећен овај буџет, а с њим и народ. Никада толико финансијских терета није било бачено на народ.

У току претреса буџета у Финансијском одбору и у пленуму, руководећи се само народним интересима, и узимајући реч у сваком разделу, ја сам дао своја мишљења о свима политичким, привредним и социјалним питањима нашега народа, и о овом режиму, који проглашујем ненародним и насилним. Због тога свега и због преоптерећености буџета и због ометања споразума са Хрватима, гласам, на крају крајева: против! (Одобравање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Velimir Jojić.

Велимир Јојић: Господо народни посланици, после крупних догађаја који су се одиграли на северо-западу наше државе, ја ћу се задржати специјално приликом претреса овог Финансијског закона само на оном његовом делу у колико се односи на Министарство спољних послова. Јер ово питање данас нас више интересује од свих питања. У овом буџету и Финансијском закону нема одређених сума за успоставу посланства и конзулата у Русији. Сем тога, Влада није дала ни речи објашњења о нашим сународницима на северо-западу наше државе. У моментима када се спремају нови ланци нашој браћи, ми наше најлепше симпатије упућујемо нашој браћи у Корушкој, Горици и Истри, који чекају нашега Хитлера да се према њима изврши национална дужност.

Ми се радујемо сваком побољшању односа са свима нашим суседима и уопште са свима народима. Нарочито је пак за нас добит, ако смо од непријатеља направили пријатеља. Али то течење нових пријатеља не сме ићи на штету старих пријатеља. Јер више је него лудо, безумно је, одбацити старе пријатеље ради нових несигурних пријатеља, или пак оних пријатеља, који би у згодном моменту и за извесне добити окренули према нама фронт за 180°.

При катастрофи српског народа 1915 године те при тешком робовању под окупацијом и његовом мучеништву кроз Албанију, у тим тешким, управо трагичним моментима, кад је изгледало, да нигде немамо пријатеља, долази генерал Мондезир, изасланик племените француске нације, да у њено име спасава српску војску, спасава српство и од тог момента, па до закључења Версајског мира, Француска је за нас све учинила што је могла, како на ратиштима тако и на мировним конференцијама. Она се са својим племенитим савезницима, Енглезима и Американ-

цима појављује као добра мајка. Благодарети њој, сви њени савезници од тада су нашу судбину идентификовали са својом судбином.

Незахвалност је највећи степен људске ниско-сти и покварености. А ми, напротив, увек смо знали и знамо за сва добротинства учињена нам од Француске, Енглеске и Америке. Ми знамо да њима треба да захвалимо што постојимо и што је ова држава створена и наша нација сачувана. Ми нећемо и не смемо никад да заборавимо, да су ове племените нације примиле нас, кад смо били у последњем ропцу издасаја. Они су ти који су нас излечили, нахранили, оденули, наоружали и спремили за поновну борбу. Они су ти који су нам дали све оно што и својим синовима. Они су ти, који су имовину својих грађана дали нама, који нисмо имали ништа. Француска је постала наша друга мајка. Они су ти, који су с нама заједно крв лили за ослобођење наше земље и победу правде. Они су ти, који се вековима боре за човекова права. Они су ти, који гоне тиранију. Кроз њих и њихову велику француску револуцију проговорио је слободни човек. Њима ми све дугујемо и њих нико не може заменити у нашим срцима. Да је ово тачно и за свакога јасно, најбољи је доказ долазак Министра спољних послова француске републике г. Делбоса 12 децембра 1937 године, када је наш народ на београдским улицама своја одушевљења за Француску морао да плаћа својом крвљу. Тога дана највидније је показала наша Влада колико води ненародну политику и колико хоће да нас отуђи од Француске, да би нам се наметнуло пријатељство оних који нам нису нити могли бити пријатељи.

Знамо ми, зна и наш народ: ко је узрочник наше катастрофе 1915 године. Не заборављају се 1,300.000 жртава! А разорени домови? А опустела поља и села? А уништена и опљачкана сва муко-трпна тековина за један читав век течена? А стотине хиљада вешала? А многобројне тамнице и ланци у њима? А концентрациони логори и у њима по десетине хиљада гробова? А гомиле спаљених мученика и све оно што нас потсећа на мучеништво наше нације? Ко то беше што је тражило наше истребљење, наше уништење, нестанак наше нације са лица земљина? Ко то беше што тражаше да нас треба уништити у име културе?

Ко беше то што крајем 1915 и почетком 1916 године објављиваше посмртнице? Ко беше то што објављиваше: да је он уништио један варварски народ, те тиме задужио цивилизацију? Ми нећемо да кријемо, ми нећемо и не смемо да затајимо, да то беху Немци. Немци беху узрочници свих наших зала. Није истина да је Аустрија била узрочник рата. Она је била само оруђе. Да Немачка није хтела рат, рат не би било. Све је друго лаж.

Па ипак поред свију зала и покора, поред свих нечовечности и ужаса, које су нам починили, поред безброј хиљада мученика наших, ми смо ипак за то да се са Немцима буде у пријатељству. У колико то дозвољавају крваве ране, јер оне нису још зарасле, пошто смо сувише близу догађаја. Али ми нисмо нити је наш народ за то, да се француско искрено, чисто као горска роса пријатељство, замени пријатељством немачким, које је сувише проблематично и које ће трајати само дотле, док се посвршавају послови на другим странама, а онда ће према нама понова оживети у свој својој жести-

ни парола „Drang nach Osten”. Варају се љуто сви они који мисле да је светским ратом изумрла и велика немачка жеља за „Drang nach Osten”. Не, на против. Она се само притајила да се боље спреми да се једног дана, као морски вал прелије преко словенских земаља. Немачки народ тражи и мора наћи негде одушке. И где ће га и на којој страни наћи? Да ли на западу? Не! Да ли на северу или истоку? Не! Да ли на југу? Не! Наћиће га једино на југо-истоку, на нашем тлу, на нашем телу. И ми, који добро познајемо историјско политичке прилике савршено смо свесни опасности која нам отуда прети, као год и оне са запада. Ми осећамо, ми чујемо, ми видимо оне страшне, непрестане рефрене, који су нам деценијама проглушавали уши, а који ће се опет поновити: „Nostro mare” и „Drang nach Osten” како заједнички оштре ножеве да нас черече. Спрема се да се понови 1914 година са измењеним актерима, место Аустро-Угарске Италија, а Немачка остаје иста, само што ће за извођење свога плана бити спремија него ли 1914 године и што ће јој политичке прилике бити повољније. Те повољније политичке прилике састојале би се у томе што смо ми наше старе опробане и искрене пријатеље, Французе и Енглеze, отуђили својом незахвалношћу, а нашег главног и вековног бранича Русије нема. Нема је за нас, иако она постоји силна и моћна. Нема је, јер је ми нећемо. Истина, ње нема онакве какву би ми желели да видимо. Али од преврата и револуције до данас, она је толико еволуирала, да ће она у скорој будућности претстављати носиоца демократије. Но без обзира на њено унутрашње уређење, на облик и режим владавине, ми нисмо смели ни у ком случају дозволити, да останемо једина европска држава која нема дипломатских веза са Русијом. И на основу кога права ми имамо право захтевати од Русије, какав ће режим она завести код своје куће. Свакако је она господар у својој кући.

Братимимо се и пријатељујемо са онима који су нам били кућу разорили и свако зло учинили, а бежимо од оних, који су крв наше крви; од оних који су дали милијоне своје најбоље деце ради нашег спаса. Идемо и тражимо оне, који ће нас првом згодном приликом збрисати са лица земљина, а бежимо од оних, који ће опет стати пред свима и свакима, да нас заштите, да нас одбране. Помоћи ће нас као саме себе. И од њих ми бежимо! Са њима ми нећемо! Да великих незналица, да великог безумља!

И у моментима када смо се братимили у Берлину са Немцима, сигурно да то погнуте главе милијони наших мученика са вешала, тамница и других страстишта посматрају као срамоту своје нације и горко плачу. Не зато што су отишли на вешала и друга страстишта, већ зато што нису имали за кога отићи на вешала. Мртвима тешко пада незахвалност потомства! А да ли ко што год упита како је онима који и данас иду без руку, без ногу, без очију, искривљених грбача или уопште унакажених тела? Како ли се они осећају кад се толико братимимо са онима који их направиле живим мученицима? Требало их је питати.

Влада стално говори о пријатељским односима са свима суседима и владама у Европи. Али не говори о пријатељским везама са оном државом, која нас највише интересује. Нема веза са Русијом. А везе и пријатељски односи са Русијом више интересују наш народ него везе са целим светом. Те

везе су дубоке и незаменљиве, јер су то везе крви, срца, душа. Оне воде порекло из далеке прошлости, а имају све услове за садашњост и далеку будућност. Те везе нису само пријатељске, оне су сродничке, оне су још више, оне су у пуном смислу братске. Не постоји у међународним односима пријатељства између два народа, као што је пријатељство наше и руско. То се пријатељство слило у једнодушно братство. То пријатељство и братство докази су, да смо ми један организам, једна крв, једно велико словенско племе. Није нам потребно нити хоћемо да доказујемо научну тему, да смо ми један народ. То се најбоље доказивало и доказало кроз нашу тешку и крваву прошлост, где се руска крв лила за нас и са нашом крвљу. То се доказало у свима нашим тешким данима и искушењима кроз која је наш народ прошао у својој дугој мукотрпној историји. Те везе воде порекло још из средњег века, а све су чешће и чвршће од доба Петра Великог. Оне су се нарочито манифестовале за доба Петра I Владике Црногорског и за доба Карађорђевог устанка, када су се руски пукови борили у Србији. Малајница, Штубик, Кладово, Неготин и Брза Паланка били су заливени руском крвљу при стицању наше слободе. Славна битка на Варварину извојевана је у заједници са руским пуковима, који су се борили под командом руског ђенерала грофа Орурка. Ретко се где братство по крви и оружју огледало као на Варваринском Пољу, где су се Руси и Срби надметали ко ће боље крвљу посведочити братство, ко ли више показати јунаштво и на какав начин доказати своје братство и по оружју и по крви. Руски коњички лук, који се борио на Варварину, поново се бори под својим командантом Ником Никићем и код Лознице, где је помоћу њиховом и однета славна битка и непријатељ пребачен преко Дрине. И овде су, у овом истом Београду, тада долазили руски пукови, али не као освајачи, већ као савезници и браћа, да покажу Србима, да на Русе увек могу рачунати. Од тада па до најновијих дана Русија је заштитник Јужних Словена. А кад су Србија и Црна Гора 1876 године заратиле за ослобођење, хиљаде руских добровољаца борило се под српском заставом, те су пале многобројне руске жртве за нашу слободу. Споменик Рајевског на Шуматовцу најбољи је доказ колико су Руси лили своју крв за ову земљу. А тада, у тим тешким моментима када је изгледало, да ће две српске државице поделећи под притиском још јаке турске царевине, јавио се прво сав руски народ, који тражи помоћ Србима. Приватна, народна иницијатива вођена словенском пропагандом браће Аксакова принудила је званичну Русију да поведе борбу за слободу јужних Словена. А резултат те борбе био је увећање независне Србије, увећање Црне Горе и ослобођење Бугарске. Резултат те борбе за Русију био је: оставила је на Балкану 200.000 својих младих синова и безбројна материјална средства. Али овај рат био је претеча Балканском рату 1912 године и његовим резултатима.

Свака руска помоћ, било у крви било у материјалу, била је неисцрпна, а давана је пуном братском љубављу како могу davати само Руси. Њена помоћ Црној Гори давана је као делу своје државе, но с том разликом што се од свога дела траже извесне дажбине у накнади за давана добротности, а од Црне Горе никад није ништа тражено, сем да јој се помогне, да ми живимо. Отуда је и по-

стало оно чувено осећање заједнице са Русима, то смагтрање да смо једно.

Од Карађорђевог устанка па до 1914 године на свима мировним конференцијама, нарочито у стварању Србије, Русија води српску ствар. Било је момената када Русија није могла довољно да заштити наше интересе, али то је било под притиском Европе да се не би снажила словенска ствар.

Но нигде и никад братство и пријатељство између два народа не огледа се тако очевидно, као што се огледа 1914 године између Русије и српског народа. Када је 1914 године моћна Аустро-Угарска, гурана још од моћније немачке царевине, поднела маленој Србији нож под гушу да је закоље, а тим ножем да закоље и Српство и Југословенство, ко се ту супротстави моћним централним силама? Ко то узме српску ствар за своју ствар? Ко то мобилиса милионе својих синова и проли њихову крв за нашу слободу? Ко то због нас даде милионске жртве у крви да нас спасе? Ко то претрпе и доживље најстрашнију револуцију у историји човечанства ратујући за нас? Ко то проскита своју милионску децу по свету, те данас страдају и пропадају нас ради? Ко то саосећаше са нама сваку нашу жалост и радост? Ко се заплака за нама, кад наша срца беху раскрвављена германским бајонетима, а наше браће беше толико обешено да већ у централним силама беше нестало конопаца да нас вешају? Ко то стави на коцку целокупну своју убојну снагу и држављане нашег спаса ради?

Русија! И само Русија! Братска Русија! И од те братске Русије бегамо ми!

Ми се и данас, а и сва Европа, налазимо у једној страшној катаклизми и тек што варница пожара није блеснула, да се свет запали. И у том општем пожару, ако нас, не дај Боже, снађе невоља, чије ће око за нас заплакати, чије срце закуцати, чија душа задрхтати? Руска и само руска. Без Русије се не може водити ни југословенска ни словенска политика.

Неоспорно је да би ми више волели да видимо силну и моћну царску Русију, него ли данашњу под данашњим режимом. Али наше није да одређујемо Русима који ће режим завести, то је њихова ствар, њихово искључиво право, као што ни они немају право да траже да ми заведемо режим који ми нећемо. Ми чак немамо право да о томе говоримо. Али оно што је за нас главно, то је то: да у Русији живе они исти Руси који су нас увек волели, који нас и данас воле и који ће нас увек волети.

Руски комунизам еволуирао је и из њега се рађа нова демократија и национална Русија. Но нека је она и чисто комунистичка, то је њено унутрашње уређење и ствар схватања. Али љубав руског народа неће од нас отстранити ни комунизам нити приближити империјализам. Руска срца и руске душе остају за нас братска срца и братске душе, јер те душе и срца није створио ни империјализам ни комунизам. Њих је створила и родила заједничка крв и језик.

И ко је тај, који сада позива свет на узбуну пред опасношћу руског комунизма?! То су баш оне државе: Немачка, Италија и Јапан, које су биле у најбољим пријатељским односима са комунистичком Русијом онда, када је комунизам у Русији био на врхунцу своје моћи. И тада им није сметало ништа руски комунизам. Тада су кокетирале са

руским пријатељством и о њега се отимале, правећи са Русијом савезе, подижући јој фабрике оружја, муниције, хемикалија и авиоплана. Па баш та иста Немачка извршила је обнову целокупне технике у Русији. Откуда пак сада после двадесетогодишњег пријатељства и тако еклатантне еволуције руског болшевизма у десно, да се ове државе нађу побуђене, да отпочну борбу противу болшевизма? Јасно је као јарко сунце, да се овде не ради о борби противу комунизма, већ о борби противу Русије и њене моћи. Кад Русија данас не би претстављала снагу с којом се у свету има и мора рачунати не би сада ни поменуте државе свирале на узбуну. А свет на узбуну противу Русије и њених начела владавинских позивају Немачка и Италија, чија је владавина и режим далеко гори и за човечанство далеко опаснији и тежи и од комунизма. Јер фашизам претставља најмрачнију тиранију. Па ипак, и поред свих позива света на узбуну противу Русије, поменуте државе нису ни данас прекинуле дипломатске односе са Русијом. Дипломатски рат води се у пуном јеку, али везе се не кидају.

Да ли ми немамо дипломатских односа са Русијом зато да би спречили ширење комунизма код нас? Да ли на тај начин да херметички затворимо наше границе комунизму? Не! Тако се комунизам не спречава. Комунизам се спречава: поштенom управом, добрим социјалним законима и гођењем корупције до истребљења. Комунизам код нас нема места; а у колико га може бити, њега шири непоштена и насилничка управа, социјална неправда, режимска шпијунажа и моћна корупција. Ко њих сузбије и истреби, сузбио је комунизам.

Исто тако као што сматрамо да у нашој земљи нема места комунизму, исто тако сматрамо да у нашој земљи нема места фашизму. Ми смо противници и једног и другог. Али то не значи, да ако смо противници комунизма, да смо противници Русије, да смо противници руског народа, да смо противници дипломатским и пријатељским везама са руским народом. Те због тога ми тражимо успоставу дипломатских односа са Русијом. Многобројни су разлози за то. А нема скоро ни једног противу тога.

И све донде, док наша спољна политика не буде имала подршке и помоћи од велике словенске сестре Русије, наш ће државни брод лутати од спруда и из буре у буру. Ми тражимо једно тихо, сигурно пристаниште, да би избегли опасну буру и склонили свој брод. То пристаниште, ту сигурност, може нам дати само Русија. Јер када бисмо имали савез и пријатељство са Русијом, другојаче би се према нама понашале друге извесне државе, јер би знале да имамо сигурног и моћног савезника. Због тога ми тражимо, да се што пре обнове дипломатски односи са Русијом, како би се поправио наш тешки међународни положај. А обновити наше дипломатске односе лако је, јер ми нисмо ни имали каквих конфликта, који би нам отежавали обнову односа. Сем ако данашњи управљачи наше државе не мисле, да смо ми економско, културно, војнички и дипломатски најјача држава на свету, па можемо и без једне Русије, без које не може ни једна нација у Европи и у свету.

Знали су шта раде и добро су радили Краљ Никола, Краљ Петар и Никола Пашић, када су малену Црну Гору и Србију везивали за судбину Ру-

сије, да само с Русијом и уз Русију могу осигурати будућност Српства и Југословенства. Од тога пута нису скретали. А ратови и ратни резултати показали су, да су били на добром путу. Резултат српске вере у Русију, њено братство и помоћ је манифест руског цара Николе II 1914 године с којим се ступа у најкрвавији рат светски, да би заштитили интересе српског народа.

Хоћемо успоставу односа са Русијом. Хоћемо пријатељство са Русијом. Пријатељство које диктују божји и људски закони. Хоћемо пријатељство са Француском и Енглеском, јер оне не каматизирају своје пријатељство, нити траже, нити су икада тражиле, нити ће тражити черечење нашег државног организма. Непријатељи куцају на нашим вратима. Дванајести је час. Спасавајмо се што пре!

Због вођења ненационалне политике коју спроводи данашња влада, гласају против Финансијског закона. (Одобравање и плескање на левици).

Председник Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Aleksandar Lazarević. (Glasovi: Nije ovde!) Kako g. Lazarević nije prisutan, smatra se da je odustao od reči.

Reč ima narodni poslanik g. Joca Georgijević. (Dr. Jordan Ćimović: Da čujemo bivšeg demokratu!)

Јоца Георгијевић: И још увек демократу при своје најбољем али западном а не балканском убеђењу, како Ви то друкчије окрећете и сваки час тумачење изврћете.

Господо народни посланици, нисам имао намеру, да се у ово неколико речи, које сам хтео да изустим овде, са ове говорнице, у вези са амандманима Финансијског закона, и најмање позабавим политиком. Али поетички изливи мог предговорника присиљавају ме ипак, иако се не налазим побуђен, нити сматрам да је потребно, да ја браним Краљевску владу и њену политику. (Dr. Jordan Ćimović: И не треба да је браните!) Ту није потребна одбрана, ту је потребна објективност и мало хладнокрвности и поставити ствар на своје место. Али, по најдубљем своје личног убеђењу, које не може нико да ми одузме, морам ипак неколико речи да кажем на овај песнички излив мога цењеног друга предговорника, да се осврнем и да побијем оно, што осећам као нетачно и нестварно.

Овде је учињен прекор, да је нас Краљевска влада отуђила од наших старих пријатеља и да су нам они данас туђи и ми се показујемо у највећој мери незадовољни. (Jordan Ćimović: Изволите читати њихову штампу!) Сад ћу вам ја прочитати њихову штампу од јучерашњег дана, чекајте само један моменат. (Dr. Jordan Ćimović: Читајте „Котидиен“!) Ја сам сасвим мирно слушао и ако се нисам слагао са изношењем мога предговорника. Ја сам га мирно саслушао и нисам се упуштао у полемику. Ако вам је то пријатније, ја вам стојим на услузи, ако то Господин Председник дозволи.

Господо народни посланици, по моме најдубљем уверењу, нити је Југославија у стању била, нити је Краљевска влада хтела, нити је могла да нас отуђи од наших старих пријатеља, него је настало нешто сасма друго, оно, што сам пре неколико дана рекао при буџетској дебати о спољној политици. Друштво Народа претрпело је крах. (Dr. Jordan Ćimović: Чијом кривицом?) Југословенском кривицом! Та немојте бити, за име света,

толико наивни, да је Југославија од 15,400.000 становника у стању да доведе до краха Друштво Народа!

Да је она у стању, ја бих се тиме поносио па макар га она довела и до краха, јер би то значило да је она једна сила која дрма не само Европом него читавим светом и онда бисмо ми могли овде, у овим клупама, ако хоћемо, безбрижно да спавамо и да ни најмање не страхујемо за судбину наше миле отаџбине. (Др. Јордан Аћимовић: Растурили смо Малу Антанту!)... Господо, ни Малу Антанту нисмо могли да растуримо, него знате, где лежи разлог? Велике демократске силе у оном моменту када су увиделе да онај инструменат, који је по старим принципима дипломатије и политике био основан, да тај инструменат Друштва народа није у стању ефикасно да спроводи оне задаће које су му стављене, оне у својој себичној бризи за своју сигурност и за своје интересе, дезинтересовале су се судбинама малих држава и малих народа. Онда су ти мали народи морали да се почешу и да се питају: Па шта ће да постигну ако нас са друге стране, ма са које друге стране, неко причврсти и прикљешти, у којој смо ситуацији онда? (Јован Здравковић: Фашистичке државе су нападале Друштво народа, а нису демократске!)... Али су се у њиховом бескрајном саветовању и неодлучности те демократске државе показале неспособним за то да супроставе онај отпор тим фашистичким тенденцијама, а то значи, да они принципи по којима су се оне владале и они методи којима су се оне служиле, да су они саставни делови, односно, да они припадају прошлости и данас немају више никакве ефикасне моћи. А са том стварношћу и са тим чињеницама ми морамо да рачунамо, господо. Ми ћемо да страхујемо и са зебињом да стрепимо за нашу сутрашњу судбину ако нисмо у стању да створимо једну ефикасну одбрану наших интереса а та лежи на сасвим другој страни. Такође она не лежи ни на фашистичкој страни. Та лежи у оном врло коректном правцу који наш Министар спољних послова спроводи. (Др. Јордан Аћимовић: Руке у вис!)... Не руке у вис! Немојте ме повлачити за језик! Ја бих казао нешто сасвим друго, али није овде место са кога то сме да се каже. Има ствари које се са ове говорнице не смеју да кажу ни онда када је истина, ни онда када је истина на овој страни, ни онда када је истина на оној страни, јер може бити да су на штету и на уштрб општих интереса и саме државе. (Јован Здравковић: Сме истина увек да се каже!)... Не сме.

Има ствари које не смеју да се кажу јер то не само такт него интереси захтевају. А, што су мало пре господо поменула француску штампу, ја вас молим да прочитате јучерашњи „Тан“ париски, па ћете видети да тај један од најугледнијих, без сумње најугледнији лист француске јавности, директно упућује своју владу на то да се присети и да прикупи све снаге у Француској, оне које су од вредности и од важности, да би се прво прикупила Француска, да би се прво она оснажила, да би она прва јединствено иступила, да би она прешла на темеље реалне политике. Тај лист директно указује на ону грешку коју сам ја мало пре поменуо и коју сам пре шест дана поменуо, а да нисам прочитао тај „Тан“, који се јуче појавио, а то је да мали народи не смеју да се препуштају својој судбини, њих мора да руководи онај осећај који смо ми

имали 1914, 1915 и 1916 године, да имамо једну снагу која стоји као заштитница, способна и моћна за ту заштиту. Ја зато кажем и понављам: до нас је, господо, да са највећом хладнокрвношћу и са највећом активношћу у току данашњих догађаја учинимо све што до нас стоји, пре свега ми унутар земље, без много анализе, цепидлачења, те интегралног југословенства, те овамо те онамо, па од силних подраздеоба никад не стижемо да саставимо целину, да једанпут научимо да се саставимо и да се разумемо сами, да научимо да постанемо не само добре слуге него и добри господари јер до сада смо били добре слуге а рђави господари.

Верујте, господо, то што се овде пева, тај назив певање не сме да се схвати као увреда, јер је то само карактеристика за лиричке изливе о болшевичкој Русији, — то што се пева да ми њој пружимо пријатељски десницу, односно да ми ступимо у што тешње односе с њом, а да се истовремено пева и о слави Царске Русије, — то нема оправдања. (Јован Здравковић: А за фашизам можете да се загревате!)... Пардон, господо, нисам ја рекао овде да се загревам за фашизам. Ја ћу вам одмах рећи за шта ћу да се загревам. Молим вас само за један моменат стрпљења. Болшевичка Русија уништила је ону словенску Русију која је нама била пријатељски и братски и крвно расположена, господо. (Јован Здравковић: То није ни ваљало!) Зато смо тако далеко и дотерали ми Словени. То је наша општа словенска особина. И, господо, та болшевичка Русија која је порушила ону Русију која је нас волела и штитила, нема права да тражи од нас пријатељска осећања нити има права да тражи да ми имамо неких нарочитих расположења с њом да се споразумемо и с њом да стојимо у вези, нити ми имамо разлога да ми желимо те везе, јер она нема више националних особина, господо. Ту лежи баш она наша велика словенска мана која је довела у тој Русији оне елементе против којих ми овде вичемо. Та Русија нема права да тражи од нас никаквих пријатељских осећања нити ће она икад да буде према нама пријатељски расположена, јер она је показала шта је радила са својим сељацима, она је показала шта је радила са својим најбољим синовима, она је показала чак и то шта је радила са оним људима који су јој највеће услуге чинили у болшевичком смислу а које она за јубав једног режима стреља једног за другим и малтретира на најнечовечији и најгрознији начин. Ја сам мало пре рекао да немам симпатија ни за фашизам ни за болшевизам али ћете признати да су жртве са стране фашизма према жртвама које је учинила болшевичка Русија нула кома нула, нула... па тек на седмом месту један одломак... (Јован Здравковић: Од куда Ви то знате?)... Е па, господо, никоме не би могла једна таква несразмера да се прикрије. Ми који смо православни и који смо се овде препирали недељама и месецима о Конкордату, заборављамо великодушно тој болшевичкој Русији, да је поништила све што је верско, а то је значило у Русији све што је православно. То је наша конзеквенција, господо. И онда има један трећи пут и ја ћу вам га казати овде. Потребан је један ауторитативан режим који ће уклонити све непотребне супротности. Јер, док се ми овако међусобно глођемо, ми ћемо да изгубимо време, а догле ће нас то време да прегази. (Јован Здравковић: Дакле, Ви сте за диктатуру!) Не, али за једну политику која зна шта хоће, која ће да учини шта

хоће па макар то појединцима овде било и криво, па можда и мени.

Како ја гледам на поједине појаве нашег финансиског, политичког и привредног живота, чућете у идућим минутима. (Јован Здравковић: Ви сте за пријатељство са фашистима, а нисте за пријатељство са Русијом!). Ја да сам за фашизам, ја бих то казао отворено. Овде је ове вечери пала антитеза из уста известиоца мањине искрено и видите у томе човеку г. др. Мохоричу једног човека који са много озбиљности и труда гледа да уђе у суштину и детаље овога буџета, али оно што ја не могу да поштујем код њега, то је субјективност, да критикује све што је други учинио. Из његових уста пала је оптужба, односно изречена претпоставка, да ће овај зајам који Краљевска Влада намерава да подигне, да дејствује панично на улагаче, на штедише и на све остале. Ја ћу са не прикривеном отвореношћу да идем даље и да кажем: могуће да ће то да буде. Док тако идем у претпоставкама и кажем, ја питам с друге стране ко би нама давао кредите у овом мутном времену за зајмове? Нико никоме. Нема данас међународних зајмова, и чињеница да их нема, значила би да ми не смео никаквим сретствима да апелујемо на ову земљу. (Др. Јордан Аћимовић: Изгубили сте кредит!) Сигурно да кредит није изгубљен за ове две године, него је изгубљен зато што смо се раније задуживали и на цигански начин морамо да се путем нагодбе погађамо и да плаћамо 15%. Оно што не пада на Владу, што није влада скривила, што не терети њену савест, не смео да импутирамо њој, иначе падамо у исту грешку са којом желимо да теретимо Владу. Ја идем чак тако далеко и кажем нека наступи тај случај, да ће тај зајам имати лошега дејства на улагаче, на штедише итд. Господо, зар су стари зајмови били бољи за које смо добивали оружје које није увек било исправно и који су били везани са захтевима који су шкодили нашим интересима, а не треба да апелујемо на ову земљу да по цену самопрегореванја узмемо зајам у овој земљи и да га користимо у њеном интересу.

То, дакле, господо, да је тај зајам подигнут из себичних разлога, како бескрајне декламације гласе, то ја глатко бришем.

Оно што не бришем, то је друго... (Др. Јордан Аћимовић: Створите расположење да народ доноси сам новац као што то чине Французи!) Створите прво свесне Французе и Енглезе у нашој држави, који једном речју следују позиву. (Др. Јордан Аћимовић упада поново у реч).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine Aćimoviću, molim Vas da ne upadate, ili ako već želite da upadate, onda upadajte sa levece. (Veselost).

Јоца Георгијевић (наставља): Али оно што мене интересира јесте, на шта ће тај зајам бити утрошен и на који начин ће да се употреби. Господо, дозволићете да није никакав оправдан захтев да се излучи из тога зајма и именује свота, која ће се употребити за народну одбрану и да ће опозиција за ту своту, која је одређена за народну одбрану, гласати, а за другу да неће да гласа. Господо, нађите у свету један парламенат који ће искрено признати шта ће употребити за национално оружање. То је један захтев који је немогућ. Све своте, које се издају за наоружање, оне се

прикривају. (Јован Здравковић: Енглези то не крију!) Quod licet Jovi, non licet bovi!

Оно, господо, што се мене тиче и што мене интересује на шта ће тај зајам бити употребљен јесте, и ја на томе инсистирам, да он не буде, како сам јутрос рекао, раскодично употребљен по захтевима који се подижу из ових клупа, него плански у правилној расподели у оној мери и на онај начин, како то прешност ових задатака и проблема изискује. (Др. Јордан Аћимовић: Нема плана, да га има можда би и ми гласали за то!).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine Aćimoviću, molim Vas, da ne upadate. Gospodina govornika opominjem da mu uskoro vreme ističe.

Јоца Георгијевић (наставља): Господо, мени није свеједно каква ће се лозинка прихватити и на шта ће се тај новац утрошити. Ја сам чуо о исушењу Скадарског језера, Попова Поља итд. Не тврдим да то нису врло корисне инвестиције, али нисам казао тиме да су то уједно и инвестиције од највеће важности, јер треба да видимо најпре одакле потиче гро наших прихода, тамо морамо прво и да појачамо производњу и ту производњу да перфекционирамо, па од оног вишка можемо онда себи дозволити луксуз, који себи и други народи дозвољавају, да сличну задаћу изврше. (Јован Здравковић: Ако изврше те регулације и ја ћу гласати „за“!) Ја немам ништа против тих регулација.

Господо, ја ћу само да напоменем, примера ради. наше путеве у Банату. Површина Баната има 1,100.000 катастарских јутара. На тој површини живи 600.000 душа. Та површина нема путева и наша моторизована војска, у колико би била одређена за акцију у оним пределима, била би сасвим излишна у оном блату од мора, или у мору од блата, како год хоћете окрените, јер нема таквих техничких проналазака, који би могли да издрже на томе терену. Не тражимо од Краљевске владе или од државе да нам те путеве створи. Војводина је још више жртвовала него 120.000.000 да створи те путеве, једино тражи од г. Министра финансија, да оне огромне допринесе које је Војводина до сада плаћала а и одселе ће плаћати, унапред не одузима, него да остави нама да ми у програму, како знамо, подизањем зајма, оптерећењем некретнина, већ како знамо, створимо путну мрежу, без које је осакатен читав Банат и због које све тежње за рационалном продукцијом пропадају.

У другом реду ја бих радо видео, кад би се из тих зајмова извршила комасација земљишта, да би могла после комасације да настане рационална производња, да би се могло искористити оно, што производа даје.

У вези са тим питањем, ја бих хтео да укажем на оне штетне последице о којима је говорио и мој колега Дошен, због нове Уредбе, која ограничава промет некретнина. Ту мора да дође једно тумачење, јер пре свега ми смо спровели регулације и донели Уредбу са законском снагом о раздужењу земљорадника. Паралелно са тим већ је онда морало да се узакони оно, као што је у Немачкој „Erbhof“, кућа са неколико јутара земље, која се не може уопште да прода. Онда не би створили опасност да се за дугове аграрне банке продаје земљорадницима имовина и на тај

се начин пауперизира земљорадник. Ако се ова Уредба спроведе и ако не дође накнадно упутство, онда ће морати сигурно да наступи то да ће свет остати без имовине, да ће бити лишен иметка. Тада нећемо знати, да ли смо нанели земљорадницима више штете него што смо хтели овом Уредбом да донесемо користи.

У вези са тим питањем ја морам господина Министра правде да упозорим још на неке појаве и да га замолим за благонаклону помоћ. Пре свега наше су грунтовне књиге у последње време у толиком дармару, да се више ни Бог свети у њима не разазнаје. Ја мислим, да би се једним извесним скромним додатком од неколико стотина динара месечно дало то урадити, а има доста младих судија који су пензионери, који би за четири до пет стотина динара месечно — а вични су томе послу — спровели све кроз грунтовне књиге тако, да би добили јасну слику раскњижења и покрета некретнина.

Друго бих молио, да се господин Министар финансија заузме за то, да катастарске управе добију потребан број чиновника за рад. Јер ако неко прода некретнине, онда он мора још две године да плаћа порез на те исте некретнине које је продао, јер катастарска управа не стиже да достави пореској управи купопродајни уговор. И док катастарска управа стигне да то спроведе, прође година и две дана и продавац мора за то време да плаћа порезу, па тек после тога да тужи купца да би он платио оно, што је био дужан да плати и што би требао да плати.

Има маса разних ствари, али ја нећу да се излажем опасности да ме господин Претседник опомене да ми је време истекло.

Имао бих још масу ствари да изнесем, али ја нећу да се излажем опасности да ми време истекне па да будем опоменут. Због тога ћу да завршим. Нама се са оне стране, нама Војвођанима, пребацује се одовуд да смо војвођанске сепаратисте, да смо војвођанске аутономисте. Нема код нас сепаратизма, нема тежње за сепаратизмом, јер она Војводина која је, по речима професора Станоја Станојевића, била колевка модерне српске културе и цивилизације, она Војводина која је највише помогла својом интелигенцијом Србију, она Војводина која је за српски национални развитак учинила много више него ма која друга српска покрајина, она Војводина која је, по речима професора, прва дала Србији модерно оружје, донела овамо и снабдевала српске устанике оружјем и муницијом, слала војничке инструкторе, она Војводина која је Србији прва дала прве људе који су познавали стране језике, Војводина која је Србији прва дала законодавце и прве учитеље, та Војводина никада неће да буде сепаратистичка! (Бурно плескање у дворани). Али та Војводина има права преко мене да тражи са ове говорнице, кад доносите закон о успостављању Среских и Окружних судова, да бар један од тих судова падне на Војводину. Та Војводина има права да тражи да јој се школе, болнице и друге институције, које су старе и трошне, да јој се обнове да њени ђаци не седе у школама и гимназијама на шамлицама, да њени ђаци у гимназијама не држе књиге на коленима, та Војводина има права да тражи да јој Министар грађевина да 5,000.000 динара за отварање једнога каменолома из кога

би се израдило 400 километара путева, да би јој се, после петнаест година, израдили какви такви путеви. Војводина има право то да тражи. И ја, као Војвођанин, то кажем, тражим и молим. најлакше да ово узму у обзир. Ја мислим да Војводина има право да ово тражи после неограниченога стрпљења од петнаест година! (Јован Здравковић: Требало би да тражите да се и велики поседи изделе!). Ја се, у томе, слажем са вама!

На све ово, што сам изнео, ја сматрам да Војводина има права, и ја се надам да ће после неограниченога стрпљења које је Војводина показала после рата, када је сматрала да прво треба да се подигне и помогне Србија која је ратом била, уништена и упропашћена; сада, када је нешто у томе погледу у Србији урађено, сада, ја мислим, да долази на ред Војводина, и моја је најскромнија жеља да се ово, што сам рекао, узме у обзир, па, пошто се надам да ће тако бити и учињено, ја завршавам своју реч изјавом: да ћу гласати за овај буџет! (Одобравање и плескање у центруму и на десници).

Претседник Stevan Ćirić: Рећ има народни посланик г. Никола Šijak. (Glasovi: Nije prisutan!) Pošto г. Šijak nije prisutan, smatra se da je odusato od reči. Има рећу име групе Независног клуба народни посланик г. Војислав Лazić.

Војислав Лaziћ: Господо народни посланици, Финансијски закон је тај који има да спроведе у живот државни буџет. Кроз финансијски закон извршује се буџет. И зато буџет је саставни део овога финансијског закона. Господо, ако расмотримо добро овај финансијски закон ми ћемо видети да буџет који је проглашен у § 1 овога закона у износу од 12 милијарди и 180 милиона неће остати само на тој цифри. Овим финансијским законом буџет, који је утврђен на ту суму, он је повећан. Он је повећан у огромној цифри још за 7 милијарди 536 милиона динара. Он је повећан у разним зајмовима. Повећан је тиме што су поједини Министри овлашћени да изврше разне зајмове, да издају благајничке записе, и на тај начин овај се буџет повећава са сумом од 7 милијарди 536 милиона динара.

А да је то тачно, господо, ја ћу вам показати и параграфе из овог Закона по којима се ова задужења врше.

У § 11 имате одредбу по којој се дозвољава Краљевској влади да издаје записе у износу од 450 милиона динара:

У § 11 тач. 11 имате одредбу да се може извршити зајам код Државне хипотекарне банке у суми од 20 милиона динара.

У § 47 тач. 1 имате одредбу где се опет дозвољава Влади да изврши зајам од 500 милиона дин.

У § 47 тач. 2 имате одредбу где се дозвољава Влади да изврши зајам од 400 милиона динара.

У § 76 тач. 10 имате одредбу где се дозвољава Влади зајам од 500 милиона динара.

У § 24а имате одредбу где се дозвољава зајам код Хипотекарне банке од 55 милиона динара.

У § 40б дозвољава се закључење зајма код Државне хипотекарне банке од 6 милиона динара.

У § 31а одобрава се зајам код Хипотекарне банке од 10 милиона динара.

У § 49 тач. 7 одобрава се зајам код Државне хипотекарне банке у суми од 3,500.000 динара.

У § 64 по тач. 3 одобрава се зајам од 1 милион и 500.000 динара.

У § 66 тач. 2 дозвољава се код Државне хипотекарне банке зајам од 10 милиона динара.

У § 76 став 3 страна 59 одобрава се зајам код Државне хипотекарне банке у суми од 80 милиона динара.

У § 77 тач. 26 одобрава се Краљевској влади уписивање благајничких записа у суми од 1 милијарде и 500 милиона динара.

И сад, господо, имате § 67в где се овлашћује Краљевска влада да изврши унутрашњи зајам од 4 милијарде динара.

Господо, ето то су цифре које износе 7 милијарди 536 милиона динара, поред цифре од 12 милијарди 180 милиона динара колико је предвиђено буџетом. Према томе видите да се овај буџет пење на 20 милијарди динара. А када додамо, господо, томе још и друга разна овлашћења, која се садрже у овом Финансиском закону, кад додамо томе Бановинске буџете, општинске буџете, епархијске буџете, црквене приносе, школске прирезе, коморске прирезе, онда ће наш народ бити оптерећен са 30 милијарди динара за идућу буџетску годину.

Према томе, господо, као што видите, народ ово оптерећење не може да издржи. Свему, господо, има краја па ће доћи крај и овоме оптерећењу народа, по коме ће народ морати потпуно да пропадне као када се једно кљусе претовари, па носи, док може, а кад не може оно падне, тако ће сад ово оптерећење дотерати народ дотле да ће он морати потпуно да пропадне и његова платежна моћ падне исто онако као што падне и претоварено кљусе.

Господин Министар у своме експозеу рекао је да неће бити никаквог повећања на порезима. Неће се тражити никакви новчани извори, да ће се повећање буџета од једне милијарде и 250 милиона динара, које се појављује у овом буџету, покрити досадашњим порезима. Али, ево, господо, већ имамо у овом Финансиском закону на неколико места повећања нових дажбина или повећање старих или наметање нових. Ја ћу, господо, само неколико од тих повећања да вам изнесем.

У § 18 повећава се таксена тарифа, повећавају се многе и многе таксе, а заводе се и нове, које до сада нису постојале.

Нарочито се господин Министар околио на судске таксе. Повећавају се судске таксе за 50%. Господо, шта значи то повећање? Па судске таксе и досад су биле големе, и до сад су биле неиздржљиве и ја не могу апсолутно да разумем, како је господин Министар финансија могао да дође на ту мисао да повећава те таксе. Није могао, господо, повећати ни једну таксу јер су оне повећане прошле године од 5 на 10, од 20 на 30 динара и од 2 на 4 динара и то је, господо, било тешко издржати, а сад кад се повећава још са 50% онда ће се доћи до тога да ће народ морати дићи руке и од суда и од сваког правног посла, неће моћи да своје правне ствари пред судом уређује, па ће доћи до међусобног разрачунавања, а ја мислим да једној држави није сврха да ствара незаконит поредак, већ на против да је сврха да омогући законити поредак да би народ могао своје право путем закона и судске правде да заштити, а ви то онемогућавате оваквим завођењем такса.

По § 18 тачка в повећава се царина на нафту по 40 динара на 100 килограма. Господо, то не погађа само трговачке кругове, то погађа и пољопривреднике, јер има пољопривредника који имају пољопривредних справа и својих машина за које се као погон употребљава нафта, као што су парне вршалице, трактори и сељачки млинови. Кад су ови сељачки млинови и у рукама неког трговца, опет ово повећање има да плати сељак, јер они мељу само за сељака и раде само са сељаком па уколико код њих поскупи нафта утолико ће сељак бити оптерећен да то надокнади већим плаћањем накнаде за самлевену храну.

Господо, сад имамо у § 25 тач. 7 нове порезе, хонораре професорима за полагање приватних испита, које испите полажу ђаци средњих школа. Имамо ми, господо, јака сиромашних који из некога разлога нису редовни ђаци него морају приватно да полагају испите. До сад се бар није плаћала професорима никаква дневница, него су се плаћале само прописане таксе за одобрење испита. Међутим, господо, сад има да се плаћа и такса за одобрење испита и дневница професорима. Сиротиња неће моћи никако да дође до новца да ово плати и неће моћи полагати испите, а то значи да сиротиња нема право на науку, нема права ништа да учи, јер неће моћи да плати дијурне професорима.

Господо, у § 41 имате одредбу по којој се овлашћује Министар саобраћаја да пропише правилник по коме се овлашћују путари и надзорници путева да могу кажњавати путнике на путу на лицу места до 20 динара. И ја вас, господо, питам како ће и на који начин да се те казне изрчу, ти путари који као неписмени људи не знају да процене да ли је ко крив и зашто кога треба казнити, а биће и оних који ће терати инат и зато ће наступити шиканирање, прогањење сељака за најмању ситницу па ће му се стварати неисправности само да би му се могло да узме 20 динара казне. Господо, настаје питање, ако је тај путник сељак или други путник који нема новца да плати казну, јер се казна на лицу места наплаћује, шта онда? Господо, све више и више заводите реакцију у овој земљи, све више и више доносите реакционарне законе. У Уставу пише да нико не може бити осуђен ако није саслушан, а ви дајете могућност да неко и без саслушања буде кажњен и да му се та казна одмах и наплати.

Имате, господо, опет повећање приреза од 10% у § 67 у ставу 7, онамо где се овлашћује Краљевска влада да изврши задужење од 4 милијарде динара. Наравно, мора се наћи начин како ће се тај зајам отплаћивати и нађено је то да се удара порез на народ ради отплаћивања тога зајма и тако полако пење се на грбачу народну десет по десет од сто приреза и тако иде у недоглед, до крајњег исцрпљења народног, 10% за овај зајам, 10% за комору, 10% за патријаршију, па онда за бановину 40 или 50%, 20% за школу, па за општину 50 или 100%, и кад погледате, господо, ми ћемо истерати са овим прирезима порез три пута већи од онога који предвиђа Порески закон, а који је иначе тежак и неподношљив.

Господо, овим законом дају се небројена овлашћења Краљевској влади за доношење уредаба са законском снагом. Један финансиски закон по правилу не би требало да буде ништа друго, а тако и у Уставу пише дословно, до само закон за увође-

ње буџета у живот и за извршење буџета. Међутим, ми у овоме закону имамо таквих одредаба којима се мењају досадашњи позитивни закони, којима се дају овлашћења Влади да може доносити уредбе са законском снагом у разнородним правцима. Господо, овај закон не претставља ништа друго до у правом смислу једну циганску торбу, јер у њему је све стрпано. Као год што циганка кад иде по селу од куће до куће и све што у селу добије меће у једну исту торбу, тако је, господо, и у овај закон потрпано све, потрпана су апсолутно сва наша законодавства и ја верујем да и правници неће моћи да се снађу у прописима овог закона. Ја сам, господо, противан уопште доношењу уредаба са законском снагом, јер сматрам да треба поштовати парламентаризам у овој земљи ако се он хоће, а треба поштовати и Устав, јер Устав нигде не дозвољава да се могу доносити уредбе са законском снагом. По Уставу могу да се доносе уредбе само за извршење закона, а нигде не стоји да Народна скупштина може пренети своје законодавно право на другога. О томе апсолутно нема одредбе. Устав каже да законе доноси Народно претставништво и да предлоге законске имају право и дужност да подносе Краљевска влада и народни посланици. Па и даље у Уставу пише да се сваки законски предлог мора два пут читати и претресати у Народној скупштини, док, међутим, шта се овде ради? Овде се газе прописи Устава, овлашћује се Краљевска влада да сама доноси законе без учешћа Народне скупштине. Господо, као што видите, ја сам противник оваквог рада, а највише сам противник зато што се овим путем унижава парламентаризам, уништава поверење народног посланика, поверење које нам је народ дао.

Нама народ није дао право да добивено његово поверење пренесемо на другога него да по том његовом поверењу ми у име његово доносимо законе. Међутим, господо, ми се лишавамо тога права и народ има права да нас пита, како сте то смели да учините.

Између многобројних овлашћења за доношење уредаба са законском снагом, господо, ја морам да напоменем неколико таквих овлашћења која овлашћења задиру дубоко у наше законодавство. Господо, тако по § 41 овлашћује се Краљевска влада, односно Министар грађевина да може донети уредбе са законском снагом о казнама које сам мало пре поменуо да путари изричу на путу. Па, господо, ако ми налазимо да на нашим путевима треба завести какву дисциплину или треба завести какав ред, и да тај ред треба контролисати, и да треба оне који се тога реда не држе кажњавати, онда смо ми, господо, по томе позвани да донесемо тај закон, а не да га доноси сама Краљевска влада или Министар.

У § 46, тачка 2, имате овлашћење по коме се Министар саобраћаја овлашћује да донесе уредбу по којој може изменити Закон о државним железницама. Господо, државне железнице нису мала ствар. Државне железнице засецају дубоко у државне интересе и у народне потребе. Господо, не можемо ми дозволити да један човек, па макар он био и Министар, мења закон о Државним железницама који је закон донела Народна скупштина. Господо, и у § 46 под 3, предвиђа се овлашћење, опет господину Министру саобраћаја, да овом његовом уредбом може мењати трасе железничких пруга. Међутим, господо, познато вам

је колико се бије битка куда ће пролазити наша железничка мрежа и најзад, господо, дошло се на то да Народна скупштина утврди и доноси закон којим ће се правцем градити железнице, а сад се то право Народне скупштине даје господину Министру да он може сам да одређује правац тих пруга. Господо, да ли се то може поверити једном човеку, и да ли је, господо, интерес Народне скупштине да то тако поверење даје.

Даље, господо, имамо у § 40 под а) где се опет дозвољава Министру да може да реши једно крупно питање. Дозвољава се господину Министру да може донети уредбу са Законском снагом о државном и бановинском путном фонду ради снабдевања путева савременим коловозом и израду нових путева и довршења израде још недоконаних деоница државних и бановинских путева. Па, господо, ово је један нов Закон. Овај фонд засеца дубоко у интересе народа. Прво је питање, какав ће бити тај фонд, како ће се он плаћати, како ће се он изграђивати и коме ће тај коловоз служити. Господо, позвата је Народна скупштина да она тај закон донесе, а не да овако крупне ствари решава само један Министар.

Господо, у § 64 под д) дозвољава се Министру социјалне политике и народног здравља да он донесе уредбу са Законском снагом о радничким коморама. Господо, радничке коморе нису мала ствар. Радничко питање, то је једно крупно питање и тим питањем треба и мора да се бави Народна скупштина, а не да се дозволи Министру да један Министар решава питање радничких комора, а ми, господо, знамо како ће то питање овај садашњи Министар социјалне политике да реши.

Он ће то питање да реши у партијске сврхе, и онда ће на тај начин од једног радничког питања да буде једно чисто политичко питање. И немојте се чудити, господо, што сада све иде наопако у нашој земљи, кад се ништа не ради онако како то захтевају народни интереси, нити бар захтева осећај човечанства, а ово што се ради најмање може одговарати оном поверењу које је нама од народа дато.

Сад, господо, ми имамо у § 67 овлашћење Краљевској влади да може доносити уредбе са законском снагом по свима привредним и финансијским питањима, али се одмах додаје: да може донети и уредбе са законском снагом о штампи, о удружењима, зборовима и договорима и о избору народних посланика за Народну скупштину. Истина, господо, овоме је додато да ће влада та три закона донети у сагласности са нарочитим одборима Народног представништва.

Ја сам, господо, нарочито противан давању права влади, па макар и уз садејство неког парламентарног одбора, да доноси ове политичке законе без Народног претставништва. Противан сам, господо, зато што је ова Влада имала то исто овлашћење већ три године до сада, али она те законе није хтела донети. Она ће сада ово овлашћење да злоупотреби на тај начин што ће га употребити само на корист своје партије.

Господо народни посланици, Краљевина Србија борила се сто година за своје политичке слободе. Српски народ је своју слободу скупо платио. Он је, господо, своје политичке слободе отео, и сада, господо, тај народ нема никакве политичке слободе, њему су све политичке слободе одузете. Ова Влада је својом декларацијом обећала, да ће

земљу vratiti у потпуно нормалне политичке слободе и народу дати одузете му слободе, али то обећање није испунила, она, ево, сада у место да уведе народ у нормалан политички живот и место да народу да политичке слободе она је отишла даље од тога него ли и ма која од досадашњих влада. Па, господо, да ли је довољно то што је ова Влада организовала своју партију Југословенску радикалну заједницу? Да ли она мисли да је тиме увела пуне политичке слободе што је створила оно исто што су створиле и друге владе? Она сада једино има права на организацију партија, а нема нико други. Господо, потпуне политичке слободе јесу само онда, ако се политичке странке могу слободно организовати без икаквог нарочитог одобрења власти, само онда, господо, кад странке буду слободно од народа организоване тада ће бити то у духу политичке слободе а не, господо, да се странка октроише одозго. Тако исто, господо, ја верујем да ће ова Влада злоупотребити ово овлашћење и у погледу на доношење Закона о штампи, јер она сада дозвољава у штампи да се пише само оно што иде за тим да се хвали она и њезин рад а забрањује све оно што би значило критику њенога рада. Никаква се истина данас путем штампе не може саопштити, нарочито ако је она непогодна овој Влади. Данас пресбиром уређује све наше листове. Наши су листови данас оковани. Они су данас у таквом стању да њихови власници нису власни да сами уређују своје листове него њихове листове уређује сама Влада преко своје цензуре. (Граја. — *Александар Дачић* упада у реч).

Господо, слобода штампе је један од првих фактора за напредак једнога народа. Где нема слободне штампе нема поштења и нема никакве контроле. Јавно мињење је најпотребније једној земљи па да у тој земљи буде поштења и реда. Али, господо, Влада др. Стојадиновића гуши и угушује свакога дана слободну штампу. Према томе, ја не могу да верујем да ова Влада може донети Закон о слободној штампи. Не могу да верујем да ова Влада може донети добар закон о зборовима и удружењима и добар закон о изборима народних посланика, тако да се овим законима народу врате пуне политичке слободе. Неће то учинити ова Влада, то може учинити само Народна скупштина.

Господо, у § 67 а) овлашћује се Министарски савет да у циљу увођења народних самоуправа, а ради деконцентрације и децентрализације државне управе, ради њеног упрошћења и изједначења може, на предлог надлежног ресорног министра, Министра унутрашњих послова, по сагласности Министра финансија, уредбама са законском снагом постепено пренети на банове, односно на управника града Београда један део послова из надлежности Врховне државне управе.

Господо, каква ће то бити народна самоуправа на овај начин заведена? Ако се хоће народна самоуправа која је врло потребна макар и у обиму ових бановина — ма да ја нисам присталица бановина, јер сматрам да су оне подбациле и да нису одговориле своје циљу — али ако се хоће самоуправа макар и са овим бановинама нека се заведе пуна њихова самоуправа, али, господо, да то ова Влада може сама декретирати ја у то не верујем. Зашто не би Народна скупштина донела закон о бановинским самоуправама онако како то интереси

земље и народа захтевају? Али, господо, ова Влада и сама је помешала те ствари и сама не зна шта је то народна самоуправа. Да ли је самоуправа то што ће бански већници бити постављени од стране Владе и што ће они бити једна проста гласачка машина која ће гласати онако како им бан нареди?! Не може се дати ово овлашћење. Народна скупштина је једина позвана да овај Закон донесе.

Господо, имате даље овлашћење у § 67 в) да Краљевска влада може извршити задужење од 4 милијарде динара. Ја морам да проговорим неколико речи о томе задужењу. Кад би држави био потребан зајам, онда ово задужење треба да изврши Народна скупштина. Ако је потребно да се земља задужи, то задужење мора бити извршено само законом, и у том закону мора бити тачно предвиђено на шта се тај зајам има употребити. Мора бити предвиђен тачан ануитет за отплату тога зајма и тачно одређено покриће тога зајма. Међутим, овим овде се Влади даје ан блок овлашћење да сама изврши то задужење.

Господо, Министар финансија каже, да ће тај зајам уписати најјаче наше новчане установе у земљи. Па шта то значи? Значи, да је Министар већ унапред ангажовао све новце наших државом повлашћених новчаних завода.

Па то, господо, није упис зајма кад ће Министар наредити Државној хипотекарној банци да мора уплатити толико и толико, кад ће наредити Аграрној банци да мора уплатити толико и толико, и кад ће то исто наређење издати и Поштанској штедионици. Онда значи, да те установе нису народне, да оне не служе народу; јер у колико више буду дале за тај зајам у толико ће мање одговорити ономе задатку коме су намењене. Од тога ће највише трпети народна привреда. Узалуд ће се говорити о земљорадничком кредиту и узалуд ће се говорити о подизању народне привреде када ће овим зајмом све то бити угушено и када ће морати да стане точак народне привреде и пољопривреде зато, што је Влада покупила све паре из тих државних усанова у овај зајам.

Господо, овим Финансијским законом, поред многобројних противустанних и противпарламентарних одредаба, одузимају се и позитивна стечена права народа. Ја ћу да вам укажем само на две одредбе по којима овај закон отима стечена права. У § 65 тач. 9 каже се: „Службеници радничких комора, јавне службе, посредовања рада и усанова социјалног осигурања могу се, изузетно од досада важећих прописа, кандидовати за чланове самоуправних органа јавне службе посредовањем рада и усанова социјалног осигурања (Пензионих завода за службенике из Средињег уреда за осигурање радника и његових месних органа) само по претходном одобрењу Министра социјалне политике и народног здравља”.

Дакле, господо, видите колико сте задрли у реакцију да, господо, не могу службеници радничких комора бити нити изабрани нити постављени без претходног одобрења Министарства социјалне политике и народног здравља. Па, господо, видите, да се овде каже „изузетно од досада важећих прописа”. То значи, да до сада нико није одузимао радницима права да могу у радничке коморе изабрати оне своје другове у које

они верују. А сада, господо, отворено јуришате на то њихово законом стечено право, отимате га на један недозвољен начин. Господо, да ли може онда да се каже да смо слободни?! Данас нико није сигуран за своје стечено право, за своју имовину, за свој глас, па и за свој живот!

Господо, имамо § 23 б. По овоме параграфу одузimate насилним путем имање једном власнику и дајете другом који на то нема право. § 23 б каже: „У смислу пресуде Државног савета Краљевине Југославије бр. 21099 од 12 октобра 1937 године Срески суд за град Београд извршиће на захтев Југословенске радикалне заједнице пренос некретности уписане у земљишнокњижном улошку бр. 317 КО Београд 5 на име бивше Народне радикалне странке на Југословенску радикалну заједницу” (Смењ код већине).

Господо, немојте се смејати. Сматрам да ово питање није за смејање. Господо, ово је отимачина. Ја не браним Радикалну странку. Ја, господо, нисам властан да је браним. Ја, господо, нећу да говорим ни у прилог Југословенске радикалне заједнице. Њихов међусобни однос мене се ништа не тиче. Али ја као народни посланик не могу да дам глас за једну оваку одредбу која значи отимање туђе имовине. Наши закони су прописали како се стичу имања. Народна скупштина није суд. Народна скупштина не може судити у грађанским споровима. Народна скупштина нема права да пресуђује, Народна скупштина само доноси законе. Народна скупштина није дужна да се меша у ствари нити Радикалне странке, нити Југословенске радикалне заједнице. И ја питам, господо, зашто сада излази ова Влада пред ову Народну скупштину, да је понизи са овом одредбом? Ја, господо, нећу да понизим самога себе, ја нећу да понизим овај Парламенат, ја нећу да понизим узвишени позив Народне скупштине! Позив Народне скупштине није да решава о имању између Југословенске радикалне заједнице и између Радикалне странке. Позив Народне скупштине је да доноси законе а не да се меша у грађанске спорове. За грађанске спорове постоји суд, и ако имају шта да расправљају Радикална странка и Југословенска радикална заједница нека иду пред надлежни суд а не да долазе пред Народну скупштину, да се Народна скупштина бави доношењем једне овакве одредбе у овоме закону, која значи очигледно узимање од једног а давање другом.

Господо, у § 70 тач. 17 речено је ово:

„17) Званичници, служитељи и дневничари женског пола са квалификацијама за звања по § 45 став 1 и 2 Ч. з., затечени у служби на дан 1 априла 1938 године могу бити постављени по одредбама Закона о чиновницима, а у границама буџетске могућности, на звања чиновничких приправника и чиновника без обзира на проценат женског особља означеног у чл. 36 Уредбе о организацији Министарства пошта, телеграфа и телефона.

Служитељи и дневничари женског пола са квалификацијама за звања званичника, затечени у служби на дан 1 априла 1938 год. могу, изузетно од чл. 37 Уредбе о организацији Министарства пошта, телеграфа и телефона, бити постављени на звања п.т.т. званичника према одредбама Закона о чиновницима, а у границама буџетске могућности”.

Господо, ја хоћу нарочито да укажем на ову одредбу. Ја налазим да се овде ради нешто изузетно. Ја не могу да разумем шта ће овде ова одредба, овако изузетна. Господо, од пре неколико година обустављено је постављање служитеља, обустављено је право постављања дневничара и званичника као сталних, они се више не регулисавају. Ми имамо мушкараца, који служе у свима Министарствима, који служе у свима надлештвима по 10 година нерегулисани и чак се не воде као дневничари већ као обични надничари. Ти људи немају на другој страни посла, да могу наћи, немају имовине и кад дочекају старост, куда ће се са тим људима?! И док се то тако увело као пракса и узаконило, и у Овом Финансијском закону постоји одредба, да се они не могу регулисати, докле се изузетно сада тражи регулисавање женског особља у Министарству пошта. Ја, господо, немам ништа против тога. Ја тражим да се да право свима подједнако, а не да се једнима даје, а другима да се не даје. Ја бих волео да је ту господин Министар пошта и да нам објасни: са каквом намером и циљем ово захтева? Ако, господо, хоће правду, онда правда треба да је према свима једнака, а не једнима да дајемо а другима да не дајемо, и нарочито да истичемо првенство женскиња испред мушкараца.

Господо, што се тиче овога закона, имао бих ја читав дан да износим његове рђаве мане и његове рђаве одредбе, али, господо, хоћу да завршим са ово неколико одредаба што сам рекао, јер свакако да ми преостало време то не дозвољава, да све ово изређам, јер морам да се осврнем на неке радове ове Владе.

Господо, ми немамо никаквог доказа, да је макар по чему ова Влада заслужила наше поверење нити у спољној нити у унутрашњој политици. Господо, ја нарочито овога пута морам да се додирнем њезине спољне политике.

Ми смо ту, господо, скоро поговорили о спољној политици и онда нам је, господо, остало нејасно држање ове Владе у спољној политици. Влада, односно Министар Претседник, који је и Министар спољних послова у исто време, изјавио је онда да он хоће пријатељство са свима државама. Међутим, господо, ето сада се десио један догађај који ми нисмо очекивали. Десило се да је Немачки Рајх насилним путем заузео Аустрију и сада, господо, ми уместо Аустрије, коју смо до сада на граници имали, сада имамо Немачки Рајх. Ја, господо, тврдим да за ову државу, за наш народ, неће то бити баш од тако велике користи, да ће то ипак на крају крајева бити незгодно за нас. Ми се сада налазимо укључени између два суседа, збиља врло јака, али врло непоуздана за нас. Ја, господо, морам да окривим ову Владу да није водила добру спољну политику. Ова Влада напустила је Малу Антанту, она је ослабила наше савезнике Французе и Енглезе и њеним држањем, од када је она на влади, она је допринела и омогућила да је Немачки Рајх могао да изврши ово. Наша је Влада помогла индиректним путем Хитлеру да може да учини спајање Аустрије Немачкој. Према томе, господо, не може нико веровати да господин Стојадиновић приликом његове скорашње посете Немачкој унапред није дао пристанак за овај насилни акт Хитлеров.

Господо, ова Влада штогод је изнела пред нас изнела је само у циљу оптерећавања народа, из-

нела је само у циљу оптерећавања широких слојева народних, нарочито сељачких. Ми, господо, не видимо овде ни једне одредбе за унапређење и добро села и сељака. Ми нисмо овде нашли у овом закону ничега што би служило или у пољопривредне сврхе или у просветне сврхе или у културне сврхе нашег села и сељака. Ми, господо, овде немамо никаквих одредаба које би унапредиле земљорадничко задругарство. Уместо тога видимо, на жалост, у § 17 једну одредбу која каже овако: „Пореско олакшање земљарине предвиђено за пореску 1936 годину у §-у 48 Закона о буџетским дванаестинама за месеце август 1935 и март 1936 важи и за 1938 пореску годину”. Господо, значи да ово није стално олакшање, значи да је олакшање привремено, значи да се овај попуст од 1/3 пореза на оранице чини од данас до сутра и оно што је најглавније, што хоћу да приметим и што сам приметио у Финансијском одбору, то је да се овде дозвољава тај попуст само до краја 1938 године пореске, а та се пореска година завршава 31 децембра, а буџетска година важење овог финансијског закона је до 1 априла 1939 године. Према томе, господо, ми видимо да Влада намерава да то олакшање коначно повуче и да ће у 1939 години престати то олакшање и да ћемо ми онда већ у јануару, фебруару и марту 1939 године имати да накнађујемо то, што је до сада било као олакшање.

Ми смо, господо, у Финансијском одбору захтевали од г. Министра финансија да пристане да се унесе овде, бар да се дода још „и за 1938-39 годину”. Господин Министар није хтео на то да пристане. Ја, господо, не могу да разумем зашто није хтео. Ако је ово олакшање трајно, ако је ово олакшање за дуги низ година онда би требало то и да се напише а још најмање би било разлога да г. Министар не пристане на наш захтев да се унесе и 1939 година.

Према томе, господо, као што видите, нема у овом закону ничега што би послужило за добро села, за добро сељака. Овај закон и овај буџет намеће само терете нашем народу, а поглавито сељаку у крајној линији. Јер, господо, могу бити оптерећени трговци, могу бити оптерећени занатлије, могу бити оптерећени индустријалци али, господо, они ће увек то њихово оптерећење пренети на сељака као потрошача и као произвођача. Онда када сељак буде продавао трговцу који је посредник између њега и стране пијавце, он ће плаћати мању цену да накнади своје дажбине којима је оптерећен. Ако трговац продаје сељаку као потрошачу предмете који су му потребни за његову кућу, за његов живот и за обраду његовог имања, онда ће тај трговац те предмете продавати скупље тако да порез којим он буде задужен поднесе сељак као потрошач. Према томе, господо, ја тврдим да ове милијарде које овај буџет предвиђа имају да падну у крајњој линији на леђа сељакова. Његова је грбача већ ослабила толико много да ће она ускоро под овако повећаним теретима да се сломије. Зато, господо, ја не могу да примим нити овај буџет нити одредбе Финансијског закона и зато гласаћу против. (Одобравање и плескање на левици).

Potpretsednik Jevrem Tomić: Реč има народни посланик г. Milenko Glišić. (Glasovi: Nije ovde!) Како г. Glišić није ту, сматра се да је одустао од реči. Реč има народни посланик г. dr. Milenko Marković.

Др. Milenko Marković: Господо народни посланици, да сам могао да предвидим пре неколико дана промену европске карте у нашем непосредном суседству, можда бих пре тих одлучних догађаја узео реч. Али кад сам се јавио за реч у расправи о Финансијском закону ја не бегам од ње ма како била деликатна, да се осврнем са пуном хладнокрвношћу кратко на нашу спољну политику, а с вером у снагу нашег народа да изнесем мирно своје погледе на унутрашњу нашу политику и на вођење државне политике у ресорима министарским, у којима то сматрам за потребно.

Господо народни посланици, поред известилаца већине и мањине Финансијског одбора, поред говора известиоца владеине већине у начелу и у појединостима, поред излагања Господина Министра финансија, ми смо, господо, у начелној дебати очекивали изјаву Краљевске владе, како би тај приказ био у стању да створи правац буџетској важној политичкој расправи и у начелу и у појединостима, после које Краљевска Влада тражи овлашћење, да за годину дана равна судбином Краљевине Југославије. Тај приказ могао је да уследи или као увод у начелну дебату или као њен свршетак.

Свакако би било пожељно да је тај приказ био објективна слика Владине политике у улаз у дебату, али кад је он уследио као закључак опште буџетске дебате, он је промашио свој циљ, јер он није био непристран приказ и на својој висини, него језични двобој између Краљевске Владе, односно владајуће странке и целокупне опозиције; он је управо био нападај на целу левицу.

Господин Министар Драгиша Цветковић посветио је у пуној оштрини своје речи целокупној опозицији, а нарочито у њој најјачем делу, Југословенској националној странци, којој сам и ја имао част да припадам до пре годину дана.

Знате, господо народни посланици, према томе, да већ више од године дана не припадам ни једном клубу у Народној скупштини и ни једној странци, баш зато је моје мишљење, да господин Министар Драгиша Цветковић није учинио услугу својим говором, ни општем пожељном сређивању наших политичких прилика у Парламенту и ван њега, није учинио услугу ни Краљевској Влади, а ни самој данас владајућој странци.

Говорник у име Краљевске Владе заборавио је да данас у владајућој странци, у Југословенској радикалној заједници, има преко двадесет некадашњих тврдих присталица Југословенске националне странке, и то у самој Народној скупштини, не рачунајући оне у Сенату и оне на високим положајима у држави иначе.

Господину Министру избегло је оку, да он својим нападајем на левицу удара на знатан део и на десници, само са том разликом, што се левица бранила, а некадашњи чланови Југословенске националне странке на десници нису могли друго него да све нападе, у исто време и на њих, мирно прогутају. Осудом чланова Југословенске националне странке у опште, осудио је господин Министар и своје данашње присташе, утврђујући тако и нехотице да су они добри, када седе на десници, а да би били рђави, да су на противној, дакле на левој страни.

На тај начин затворио је говорник у име Краљевске владе врата за улаз из левице у десницу; у колико би то ма ко желео.

Нарочито морам да нагласим, да је Краљевска влада, по речима свога говорника, сметнула с ума, да ни једна Краљевска влада од 6 јануара 1929 године па на овамо, није била одговорна по Уставу Народном претставништву, као што то није ни данашња Влада господина д-ра Милана Стојадиновића.

Приговора је било свима владама од стране народних посланика, а наша јавност нека пресуди: да ли су ти приговори били тежи и оштрији данас или пре.

Али ни једна влада од 1918 године, а нарочито она од 6 јануара 1929 године, па све до данашње Владе, није сишла са свога програмског стајалишта у спровођењу народног и државног јединства, није ни покушала да без питања Народном претставништву сиђе са спровођења своје традиционалне спољне политике.

Ни једна влада од године 1918 па до данас није подносила Народном претставништву ни међународни уговор, па ни један закон са којим је на пола пута узмакла, тек услед народног отпора и његове проливане крви.

Иако Краљевска влада по Уставу није одговорна Народном претставништву, ипак његова одговорност пред историјом настаје у оном часу кад се оно са предлозима и одлукама Краљевске владе сагласи. А ви сте, господо народни посланици са деснице, са таквим предлозима Краљевске владе били сагласни.

Видите, господо народни посланици, колика је разлика између вас присташа Југословенске радикалне заједнице уопште према Ј.Н.С., а колика посебно међу онима који су били некада чланови Југословенске националне странке и данас, кад сачињавају парламентарну десницу. Са провидном намером поделио је господин Министар Драгиша Цветковић шестојануарску политику од самог овог дана па до прелаза у парламентарни живот, хвалећи први отсек тога режима, истичући да се његове речи односе само на онај други отсек, када је владина странка била Југословенска радикална сељачка демократија, односно после ње Југословенска национална странка, не осећајући да се ни према мојим досадашњим изводима режим од 6 јануара 1929 године па до 5 маја 1935 године не може делити.

Господо народни посланици, кад је Краљевска влада по своме говорнику закључила начелну буџетску расправу нисам могао да начелно говорим о дебати у појединостима, јер би то било противно парламентарним обичајима, зато сам после завршене начелне дебате и оне у појединостима, одлучио да узмем реч кад буде Финансиски закон стављен на дневни ред и то утолико пре, што он садржи у себи не само буџетске одредбе него и одредбе о извршењу буџета у свима његовим гранама.

Према томе, ја ћу се ограничити у своме говору само на оно, што мислим да ми је потребно да нагласим и да спада на данашњи дневни ред.

Господо народни посланици, о спољној политици Краљевске владе нам не би било ни потребно да опширно говоримо, а и не можемо осим тога да у њу уђемо са нарочитим обавештењем, јер ми о њој не одлучујемо, ми за њу нисмо питани, а кад је тако, ствар је појединца да ли се осећа одговоран за поједине чине о спољној политици или не.

Некада је Краљевина Србија попут осталих напредних и демократских народа имала и свој одбор за вањске послове, а осим тога чули смо да су за све одлучне кораке питани и саслушани бар сви шефови странака, дакле, и они из опозиције, па је тек онда Влада прелазила на решавање великих и крупних питања.

Знам, нажалост, да ми нисмо још данас те среће, да без разлике странака будемо једнодушни кад се ради о одлучним питањима наше нације и државе.

Ми смо Југословени разбијени и онда ситним питањима кад су најкрупнија на дневном реду.

Ево како је у Француској у питању спољне политике и шта каже телефонска вест од 26 фебруара ове године: „Француска скупштина треба да у току ове дискусије да влади сугестије у погледу будуће спољне политике, узимајући при томе у обзир промену правца спољне политике Велике Британије, са којом је Француска везана тесном сарадњом”.

Можда ми, господо народни посланици, немамо ни са ким сарадње, или имамо са сваким, и коначно можда у спољној политици наше Краљевине није вредно и одлучно да се чује реч нашега народа, односно његовог претставништва?

Ову потребну и претходну подршку Краљевске владе са стране народа, не може заменити ни накнадно одобрење владине већине, нарочито онда ако њен ослон у народу није несумњив.

Нама, дакле, не преостаје друго, него да после свих осматрања наше спољне политике онако како она данас стоји изразимо само жељу да се не огрешимо о старе савезе и пријатеље, разговарајући и уговарајући са њиховим непријатељима, и знајући да за оцену тих грешака није меродавно оно што кажемо ми, него што каже друга уговорна страна, а ево шта кажу о том Французи.

У свом уводнику од 10 марта ове године, после говора господина др. Милана Стојадиновића као Министра иностраних дела и Претседника Краљевске владе, каже „Тан” ово:

„У погледу политичке стабилности у Средњој и Источној Европи, може се само честитати на говору, који је одржао јуче у Југословенском парламенту г. др. Стојадиновић, посветивши срдачне речи које спајају Југославију и Француску.

Што се нас тиче, ми смо у толико сретнији, да забележимо речи Претседника Владе и Министра иностраних послова Југославије, са којима смо могли, да објаснимо изненађење, изазвано у извесним круговима пригодном манифестација у недавној посети господина др. Стојадиновића Немачкој.

Г. др. Стојадиновић је подвукао јуче, да су за време посете господина Делбоса у Београду осећајна пријатељства југославенског народа за Француску дошла до снажног изражаја и додао је, да тежње његове земље за сарадњиштво са Француском одговарају основним линијама иностране политике Југославије.

Ове изјаве, које су у целој Југословенској скупштини наишле на најтоплији пријем, потврђују, да основе на којима почива политичка равнотежа у Централној и Источној Европи нису опасно уздрмане, супротно ономе, што неки уверавају.”

Истина је, господо народни посланици, да је Француска република поводом говора у Народној скупштини једнодушно, бурно и одушевљено једногласно поздрављена и са деснице и са левице,

али из прочитаног извештаја „Тана“ јасно се види, да је посета г. др. Стојадиновића учињена Немачкој објаснила изненађење изазвано пригодом манифестација на овој недавној посети.

Јасно се чита и то, да услед изјава господина Претседника владе закључују Французи, да равнотежа у Централној и Источној Европи није опасно уздрмана, као што се то са извесне стране уверавало. Дакле, основи равнотеже нису „опасно“ уздрмани, али тиме се још не каже, да уопште нису уздрмани.

Али, господо, неки дан уследио је судбоносан догађај, војска трећег Рајха ушла је у Аустрију, да одложи плебисцит који је одредио бивши канцелар г. Шушниг. Под заштитом немачке војске обавиће се плебисцит у Аустрији.

Овакав поступак и нарушавање независности суверене државе узнемирио је из начелних разлога цео свет, јер би се могло догодити и другој држави оно што се догодило Аустрији. Наивно би било веровати, да ће се немачка војска после плебисцита из Аустрије повући, јер ће тај плебисцит коначно сахранити независност Аустрије. Већ данас је „Аншлус“ готова ствар, јер тако се изражава и Западна Европа о томе.

Ми не знамо да ли је наша Краљевска влада за те одлуке знала, и да ли је на њих дала и свој пристанак, али покрај тога стоји несумњиво то, да на ову незапамћену готову чињеницу не одговара одлучно још ни Лондон, кад у исти час разговара са Рибентропом, не одговара ни Француска у којој је јучер затворена владина криза, а Њути и Рим.

Више је него логично да ми сами нисмо могли и не можемо спречити овај корак Господина Хитлера, али одлучно је питање то, да ли западне велике силе не одговарају на овај потез у Европи, долично још за то што су саме то одлучиле или зато, што су неке мале државе, што их је после рата створио европски мир, напустиле отпор против историјске немачке девизе „Drang nach Osten“?

Бивша Аустрија била је средство да постигне Немачка тај циљ. У дугој двоумици победници су раскомадали Аустрију у нади, да ће народне мале државе схватити опасност која им прети и да ће оне бити снажна брана противу овога историјскога немачког гесла, да сачувају себе као и европски мир, који је опстанком Аустрије био често угржаван. У томе циљу после уговора о миру створена је Мала Антанта да се бори овим против овог немачког гесла, и против свима ревизионистима мировнога уговора, на ма којој страни. У овоме часу не могу, господо, да утврдим ни једно ни друго, али надам се да ћемо добити одговор са оне стране, која је за то надлежна.

У сваком случају ухваћена је Чехословачка у кљешта, а у нашем суседству налазе се две моћне државе, које могу у свако доба отказати пријатељство, створено за provedбу њихових циљева и склопљено привремено, пријатељство, које смо ми из непознатих разлога прихватили.

Дао би Бог да се ова политика не освети ишем потомству ако већ не и нама, кад је и независност Аустрије и по Немачкој била зајамчена.

Тешко је о свему томе говорити, кад се догађаји у свету мењају свакога сата а не свакога да ја, а ми их дочекујемо, као готове чињенице.

Господо народни посланици, моји изводи нагласили су до сада, услед обрта у Европи и нове равнотеже великих сила, „фаталан ток ствари“

који није спречавала ни Краљевина Италија, али уз то моји су изводи нагласили и потребу сарадничтва Краљевске владе и Народног претставничтва у важним и крупним државним питањима.

Иста оваква подељена удаљеност наша, нас народних посланика, од намера и одлука Краљевске владе, довела је и до тешких последица и потресних догађаја у ономе часу кад је Конкордат стављен на дневни ред у Народној скупштини.

Конкордат је по себи међународни уговор, који спада у поље вањске политике, али по својим последицама, он је прешао и на поље наше унутрашње политике.

Стављањем Конкордата онаквог, како је Народној скупштини стављен на дневни ред, показала се велика удаљеност у схваћању Краљевске владе и нашега народа.

Она се показала и онда иако су све црквене општине и више аутономне власти српске цркве благовремено упозориле Краљевску владу на последице које би могле настати стављањем онаквог Конкордата на дневни ред и његовим пријемом.

Не желим да спомињем тешке последице настале услед пријема Конкордата у Народној скупштини али свакако ваља једном за свагда да се зна, да се сваки закон или уговор не може провести против воље и отпора јавнога мњења и народног, ма то било и уз пролевање народне крви.

Треба да нас умири, господо, народни посланици, стање створено одлукама Архијерејскога сабора и Краљевске владе као и избор новог српског Патријарха Њ. Светости г. Гаврила.

Поглавници српске цркве желимо у овим тешким временима сваки успех, а за пале жртве у борби против Конкордата остаје нам најжалост према данашњим приликама једина утеха да је њихова крв и да су само њихове мртве главе скинуле са дневнога реда Конкордат онакав какав је пред нас изнесен. Ми видимо отуда, да утврђивање међународних односа, често пута нарушава мир и поредак у унутрашњости државе, а томе се, господо, може избећи ако се предвиди све оно што је за владање потребно.

Господо народни посланици, дозволите ми да у овом часу пређем на унутрашњу нашу политику имајући на уму изводе што смо их чули из речи г. Министра Драгише Цветковића и г. Министра унутрашњих дела.

„Штампа је фотографија нашег политичког живота“ рекао је у име Краљевске владе г. Министар социјалне политике и народног здравља. Нека ми нико не замери што ћу Вам показати једну такву фотографију.

Говорио сам лањске године када се у појединостима расправљао буџет Министарства унутрашњих дела.

Молио сам Господина Претседника Народне скупштине за дозволу да Државна штампарија, уз наплату, мој говор и слог у неколико стотина примерака отштампа.

Господин Претседник је ту дозволу без устезања и шармантно потписао. Дозвола је послана у Државну штампарију, али је тамо нестала. После дугог времена принуђен сам био да молим господина Претседника за другу дозволу. Она

није уследила, али она би била и безпредметна, јер сам дознао да је штампање мога говора забранио неко други.

Ко је слушао или читао мој говор сетиће се да у њему није било ништа, што наш народ не би смео да чује и да зна о раду народног посланика.

Тако је и потпис господина Претседника Народне скупштине био слаб да омогући штампање говора народног посланика, изреченог у Народној скупштини.

Ја дижем свој глас у одбрану достојанства и угледа па и моћи сваког претседника Народне скупштине, — чија је дозвола за штампу говора народног посланика јача од сваке цензуре.

Уосталом, господо народни посланици, када је реч о говорима народних посланика и о њиховој штампи, потсећам, већ по трећи пут, да су стенографски записници некадањег Хрватског сабора одмах штампани и без ичије цензуре објављивани одмах други дан у Службеним новинама по стенографском записнику, а осим тога били су стенограмима већ сутра дан на клупи и месту сваког народног посланика.

Познато је како се према Југословенима односила Аустро-Угарска монархија, али је и она ипак поштовала оно што смо као народни посланици бар у Сабору рекли. (Живо одобравање и плескање на левици).

Не тражим ништа више и ништа друго него да се према свакој Југословенској речи у Народној скупштини поступа онако као што сам то научио у некадашњем Хрватском сабору али уз примедбу у исто време, да су народни посланици строго морали пазити на сваку реч, која би се од стране националних људи у иностранству могла читати и разнолико тумачити. (Др. Бранко Калембер упада у реч). Ти имаш да ћутиш, јер си јуче седео овде! (Александар Дачић упада).

Potpretsednik Jevrem Tomić: Gospodine Dačiću, molim Vas da budete mirni, jer Vi niste apostrofirani! Molim Vas, gospodine govorniče, nastavite svoj govor.

Др. Миленко Марковић (наставља): Тако стоји, господо народни посланици, са „фотографијама“ наших политичких говора, а како стоји тек са оним другим и ван Народне скупштине, ако њихова слободна реч није нарочито заштићена?!

Нисам поред свега тога рекао, да је за време других режима од 6 јануара 1929 године па до данас било у том правцу боље, али се слобода штампе није толико ни истицала и нико се њоме није китио као што се то истиче данас.

Као што знате, Краљевска Влада добила је по исправци Сената који је прихватила и Народна скупштина рок за доношење политичких закона.

Тај задатак нагласила је Краљевска влада и у својој наступној декларацији, коју смо и ми сви као чланови тада радног клуба прихватили.

Краљевска влада није до данас искупила ни своју реч ни закључак Народног Претставништва.

Она излази пред нас са амандманом, којим у Финансијском закону тражи овлашћење за доношење свих политичких закона, па и оног о самоуправама и то у постепеном оброчном провођењу и преносу власти врховне управе на Банове и њихове потчињене.

И онда када сам био у владиној странци рекао сам у своме говору од 30 марта 1936, позивајући се на свој говор из године 1934 за владе господина Николе Узуновића, коју сам помагао и ја, ово:

„Тачно, господо народни посланици, могу да лучим права и делокруг законодавног тела од оног извршне власти, и тога сам се начела држао па и данас држим у свима мојим посланичким деловањима, али, уједно, наглашавам, да брижно чувам и свако посланичко право, па се и у начелу не слажем са преношењем законодавне власти на извршну!“

Овом мом стајалишту није тада приговорио ни Претседник Краљевске владе, а ни ресорни Министар, који је тражио овлашћење, па се надам да ће и данашња Краљевска влада овај мој приговор сматрати исто онако као и оне до сада. На томе начелном стајалишту стојим и данас.

Господо народни посланици, дозволите ми сада да се нарочито осврнем на прилике у Хрватској, јер и ја сам рођен у некадашњој Хрватској и Славонији и живим од рођења у том крају у средшту народа.

Мене је запањило експозе г. Министра унутрашњих дела, кад је рекао да прилике у Хрватској нису најидеалније, али нису ни тако очајне како их неки приказују. У истини, те прилике нису ни идеалне, оне су шта више са гледишта Устава и закона и неодрживе. То признаје и сам г. Министар унутрашњих дела, кад наводи да је ХСС по закону као племенска и регионална странка забрањена, али она у исто време и са благонаклоношћу државне власти врши агитацију и као незаконита. „Селачка заштита“, као таква, каже г. Министар, нема оружја, али имају њени чланови да „афирмирају“ и „потенцирају“ рад и групацију хрватског дела нашег народа у бившу и данас забрањену ХСС.

У овом питању може да буде или то да је организација једне забрањене странке недозвољена, па се има и спречити њен рад, или је та дозвола „керењштина“, која води државном расулу. У име Краљевске владе изјавио је г. Драгиша Цветковић да су се у Хрватској прилике стишале, да је свака ствар постављена на своје место и да је то последица Владине методе, која је водила рачуна о народним осећајима.

Господо народни посланици, истина је да је хрватски део нашег народа увидео, да песма, свирка и манифестације немају никаквог политичког успеха, па су се оне и отрцале, али оне су биле само увод у оно што је створило у Хрватској противустановно и незаконито стање, стање услед кога једнако трпе од притиска одоздо и одозго и југословенски оријентисани Хрвати као и сви Срби.

На дан државног празника, дакле на дан 1 децембра још преклањске године на општинама у којима управа припада странци г. др. Мачека није истакнута била државна југословенска застава, а лањске године пошло се један корак даље, те су са општинских зграда скинути и државни грбови баш на сам дан 1 децембра, и то по општинским стражарима и по налогу претседника општине који припада странци г. др. Мачека. Према томе, и државна застава и државни грб стоји још и данас на општинском тавану спремљени по речима г. Министра а водити рачуна о народним осећајима „на своје место“ и то данас без икакве законске санкције коју предвиђа општински закон.

Никад и нико није тражио да се због тога пролива крв, а ја сам у свом говору у буџетској дебати лане рекао, да се на такве протудржавне испаде примени само закон и ништа више. Протестујем, дакле, против тога да је ико тражио проливање братске крви, али сам тражио да се у таквим случајевима примени закон, јер Савска бановина у великом делу не даје слику јединствене Југославије на лицу места. Попуштањем, вели г. Министар Цветковић, ми смо омогућили да је дошло до споразума са Хрватима. Не знам да ли је у том споразумевању и са г. Претседником Владе пришао брег Мухамеду или Мухамед брегу. То у осталом није ни одлучно али је свакако важно то да између г. Претседника Владе и г. др. Мачека није дошло до споразума, а онај споразум до кога је дошло 8 октобра 1937 године осуђује и Краљевска влада и Југословенска радикална заједница. Добро је те је тај споразум од 8 октобра 1937 године објављен у јавности баш на дан 9 октобра те смо се могли према њему сви определити. Надам се да је сваки унитариста у том погледу на једној линији. Ако се и жели промена Устава, предвиђен је за то и у њему начин да нико не пречи г. г. народним посланицима из ХСС да дођу у Народну скупштину, да на законит начин ставе свој предлог у томе правцу, па ћемо се и ми а и други уставни фактор о томе изјаснити. (Јован Здравковић: То није прави Устав!) Видовдански Устав укинут је по захтеву онда завађених народних вођа, а данашњи Устав од 3 септембра 1931 године, ако је и октроисан, то је било са потенцирањем државног и народног јединства, чувајући сва начела Видовданског Устава који је донела Уставотворна скупштина.

Начин који предвиђа споразум ванпарламентарне опозиције за промену данашњег Устава не може се упоређивати са променом Видовданског Устава, јер он предвиђа на недемократски начин државни удар, а што је наодлучније, ова промена хоће да утврди и народно тројство, а по томе води и народном и државном разједињењу. (Јован Здравковић: Народ и Круна кад се споразумеју онда је демократски!)

У овом часу најподесније је да се са вашом дозволом, господо народни посланици, задржим на избору сенатора у Савској бановини, на којима сам гласао за господина Министра финансија Душана Летицу као носиоца Југословенске радикалне заједнице. (Пљескање на десници.)

Била је реч у Народној скупштини и о оправдању таковог гласања по некојој господи од народних посланика, како нису тада припадали странци за коју су гласали.

Осећам се дужан да и ја оправдам свој глас за господина Министра Летицу, иако нисам члан оне странке чију је листу он носио. Остављам по страни сам Закон и начин избора сенатора који заслужује данас и исправак, али истичем да сам по томе Закону, без ичијег приговора, гласао за сенаторе 6 фебруара ове године по трећи пут.

Са формалне стране истичем само да су у бирачки списак у години 1936 били уврштени и посланици ХСС и да су у години 1937 брисани из списка, да су бански већници смењени и пред сам избор именовани нови, те да ни они као и народни посланици ХСС нису положили заклетву пре избора сенатора.

Ово истичем само зато да се види нетактичност акције ЈРЗ обзиром на њено држање у другим питањима, исто онако као што је то било и за време верификације ових народних посланика у Народној скупштини, кад се ишло за уништењем њихових посланичких мандата.

Господо народни посланици, са господином Министром Летицом стари сам знанац. Господину Летици није нико оспорио његову финансијску спрему. Он је мени у сваком правцу као посланику увек изашао у сусрет, а ја сам био вољан да му бар на тај начин на његову сусретљивост на народне жеље одговорим.

Кад сам осим тога упоредио листу противне странке, која носи и име једног кандидата, да као сенатор са већим угледом рије у иностранству против своје отаџбине, као што је рекао господин Министар унутрашњих дела у „Шлајф ин ди ферне“, кад знам да ми је господин Министар Летица и по унитаристичком програму најближи, не би било достојно моје политичке традиције да сам у таквом часу остао код куће, да нисам показао да сам против листе Х.С.С. као федералистичке, те да нисам гласао, као што јесам, сачувавши на тај начин свој унитаристички национални став и свој ванстраначки положај.

Господо народни посланици, досада сам споменуу потребу строгог немешања легислативе у егзекутиву.

Хоћу сада да истакнем да би сви народни посланици требали да се у том правцу свих личних интервенција одрекну, а ако је тако, још више је за осуду ако се таква интервенција дозвољава и другим лицима ван Парламента, а нарочито претставницима поједине странке.

Да не будем дуг, слободан сам само да упозорим господина Министра унутрашњих послова на постављање једног средског начелника у Савској бановини, који је дошао у неприлику да не зна хоће ли проводити политику несужењог председника једне странке, или оног изабраног.

Да потсетим и господина Министра просвете, на случај именованја учитеља у Липику, коме је насилно спречено вршење службе, који је на крају отуда и премештен, али се не зна да ли је тај премештај уследио из личног расположења према њему или само зато што је Србин, јер је на његово место дошао Хрват.

Овакви случајеви могли су се избећи или тиме да се води рачуна унапред о броју школске деце по вери, па се према томе поставља учитељ, али ако се то учинило без обзира на то, није се смело учинити тако, да се појача јаз и раздор између Срба и Хрвата у једној општини, који и онако није мали.

Такови можда и нехотични случајеви могу довести до тешких последица.

На могу да се још не осврнем на прославу рођендана господина др. Мачека, о чијем је белом коњу говорио и господин Министар унутрашњих послова.

Та прослава била је необична манифестација у Загребу, и господин Министар унутрашњих дела стављен је пред алтернативу да: или прославу са белим коњем забрани и пролије крв или да се та прослава дозволи. (Миливоје Рајаковић упада у реч.) Господине Рајаковићу, Ви сте Претседник једног скупштинског одбора и Ви треба да помогнете Претседнику у одржавању реда у Скупштини, а

не да му сметате. (Миливоје Рајаковић: Ако је до реда Ви не би требали ни да говорите, јер треба да се држите дневног реда, а не да ми слушамо Ваше такве ствари.) То је на дневном реду, јер је на дневном реду Финансијски закон, а то је политичка расправа.

Potpredsednik Jevrem Tomić: Molim vas, gospodo, da se umirate. Izvolite, gospodine poslanice, nastaviti svoj govor.

Др. Миленко Марковић (наставља): Сам господин Министар признаје да тако бучна прослава рођендана није обична. Можда и литија 19 јула 1937 године у Београду није била обична, јер се радило о молитви за здравље на смрт болесног поглавице Српске православне цркве.

Зашто у томе часу није постављена таква иста алтернатива? Зашто је онда литија забрањена? Да ли је за растурање ове литије употребљена жандармеријска чета саме браће Словенаца да учврсти народно јединство? Да ли је било потребно да се пред Саборном црквом у сред Београда пролива крв невиних људи када се моле Богу? Чиме се оправдава поступак у коме је рањен, осим шабачког владике, и знатан број српских свештеника? Чиме се може оправдати поступак да се по калдрави ваљају владичанске митре?

Искрено жалим што се тако поступало и то догодило, јер се то никада неће и не сме заборавити и неће опростити, баш зато што је и сам господин др. Антон Корошец свештеник.

Господо народни посланици, криво бисмо учинили када у општој привредној грани нашега народнога живота не бисмо признали добру намеру, труд па и делимични успех Краљевске владе, и када бисмо све то везали једино и само за светску конјунктуру. Иако је оправдан приговор што до данас немамо још инвалидског закона који се спрема, као што су га спремале и данашњој претходне владе, ипак, признајемо, са задовољством, чињеницу, да је од 1935 године до данас на инвалидским заостатцима исплаћен износ од динара 67.660.802.13 динара.

Нико не може приговорити намери Краљевске владе да реши питање незапослености, мерама што их је навестио господин Министар социјалне политике и народног здравља, подизањем санитетских установа, исушењем мочвара и јавних радова, за шта се тражи овлашћење у Финансијском закону.

На једно се ипак мора упозорити, да се са свих страна жели да се ти радови учине онде, где је најпотребније и да се праведно одреде у свима крајевима наше отаџбине, да се то учини по стручњацима који би били позвани на извештај о потребама у томе погледу у свима крајевима, без ичије интервенције, а нарочито без икаквих партиско-политичких и кортешких намера и без сваке политичке позадине.

Ја сам већ сада слободан да укажем на преку потребу помоћи за изградњу путева који би у Срезу пакрачком спајали села са главним цестама, јер је тамо данашње стање у томе погледу не-одрживо.

Село и град у оном крају нема везе.

Господо народни посланици, наш је буџет повећан према прошлом за једну милијарду и двеста милиона динара, а од тога отпада само дванаест милиона динара на Министарство пољопривреде за

промицање сточарства. За аграрну земљу, као што је наша, то није износ који је вредно и споминути, јер се њиме неће моћи извршити ни оно што је најпотребније, у колико господину Министру не помогну амандмани, предложени у Финансијском закону.

Господин Министар је одбио хитност за доношење закона о сређивању и ликвидацији државних обавеза по Закону о добровољцима, јер је, како каже, по овоме питању израђен предлог за издавање обвезница ратним добровољцима и постоји предлог за зајам ради насељавања. О овоме постоји ради хитности и предлог Финансијског закона, каже господин Министар пољопривреде.

Ни ово питање, као што видимо, није ни до данас решено, и ако је оно могло да се реши и до 1935 године.

Аграрне заједнице, наша села која су надељена шумом и из површина великих шумских поседа, још ни до данас не знају који им је претставник, јер правилник о њиховој организацији још ни до данас није прописан, а има аграрних заједница које су и вољне и у стању да у име и у место анунитета плате одмах целу отштету бившем власнику додељене им шуме.

Чули смо да ни у питању Уреда за контролу извоза стоке није све у реду, а тврди се и то, да извознице добијају стално и без разлике једна те иста лица и да се на тај начин обилазе они који стоку и свиње одгајају, а њихов труд односе монополисани извозници.

У броју од прошлога месеца донеле су „Трговачке новине“ изјаве председника Трговачких удружења, у којима нема ни једне која би доказала оно стање које би задовољило трговце.

Истиче се, господо народни посланици, да је услед општег полета у привреди оживео и банкарски посао и да се санација приватних банака осећа не само у Београду него и код загребачког банкарства. Не бих рекао да је тако, јер из сопствене опажања знам да је баш недавно у једној од штедионица на загребачком подручју, један сељак на уложној књижици имао улог од 11.890 динара. Када је тражио исплату бар једнога дела, одговорено му је — да му се не може исплатити више од сто динара. Пошто је тај сељак требао новац, он је уложну књижицу продао и, у место 11.890 динара, добио је 7.728 динара и педесет пара, дакле, од прилике, 67% од улога. У исто време када се тако поступа од стране једнога од великих новчаних завода, тражи он, исти, продају целокупних дужничких некретнина да наплати целу дужну главницу.

Господо народни посланици, сви смо ми настојали да се реши питање нарочито сељачких дугова, и нико није завидан што је од сељачких дугова одписан износ од три милијарде динара и што им је дата олакшица са дугорочном отплатом за неотписани дуг.

Али ни сељачки сталеж, као најмногбројнији у нашој земљи, није противан томе да се и осталим сталежима у нашој земљи, а нарочито малим занатлијама и трговцима омогући отплата дуга без отписа главнице, јер не одговара ни социјалној правди да се једноме, који услед поседа већег са неколико квадратних хвати, који није земљорадник у смислу Уредбе, продаје кров над главом, док је његов сусед заштићен.

Ми знамо да је промена вредности новца према вредности добара коју признаје и утврђује Уредба о ликвидацији сељачких дугова од 26 септембра 1936 г. и за време у којој одређено била у рукама свих нас једнака.

Скрајње је време да се и у том погледу подуму потребни и праведни кораци, који су од надлежних шта више стављени у изглед али до данас нису извршени.

Полазећи са стајалишта промене вредности новца, па и разлике у вредности некретнина поменутог Уредба у чл. 3 став 5 прописује могућност, да се земљораднику снизи исплата и дуга из наследства до 50%, али не утврђује то и за наследну приистојбу, која из истих разлога услед промене вредности наслеђеног добра за у Уредби одређено време може да исцрпи и целу оставину и да на тај начин лиши чак и опоручног наследника наследства и тако изигра и вољу опоручитеља коју у даном случају штити и закон својом пресудом. Не може се и не сме по државној власти усвојено начелно стајалиште примењивати само према једном сталежу и према броју јутара, јер се правда примењује према сваком једнако и не по поседу и по јутрима.

Ми смо и у нормална времена запамтили могућност отплате наследне пристојбе у оброцима, но данас онемогућује се и то за наследника ма наследник остао и без наследства.

Чули смо, господо народни посланици, да ће се повисити и судске таксе.

Прилаз правди и, поред висине данашње судске таксе, није могућ и приступачан сваком грађанину, јер се услед скупог парничења ретко ко и усуди да тражи правду.

Последица је тога грдна материјална штета.

Наш посланички друг г. Воја Лазих изнео је пред нас један случај где су парнични трошкови нарастали до скоро 7000 динара а дужна главница била је нешто преко 300 динара, те да је за намирење веровника изложен присилној продаји иметак дужника који је процењен на 36000 динара, услед чега неколико честитих сељака имају да остану без крова.

Таквих случајева могли бисмо показати на стотине. А како ће изгледати кад се судска такса још повиси за 50%?

Наш овршни поступак даје могућност да се дужник лиши свих његових прихода услед чега често пута мора да напусти и правни лек у своју одбрану, јер нема новаца за таксу.

Оно што је по закону приступачно сваком грађанину у свима модерним државама, то је правда, а код нас њен приступ скоро је искључен сваком грађанину услед великих такса, ма да правда и просвета треба да буде свакоме без великих жртава приступачна.

Господо народни посланици, ови изводи вежу ме и за просвету.

У своме експозеу, упоређујући нас са некадањом Италијом, рекао је г. Министар просвете да имамо две Југославије — једну писмену а другу неписмену.

Није задатак просвете само у томе да уклонимо неписменост, него да и писменима омогућимо школу.

Нека ме нитко криво не разуме, знам, да то у првом реду жели сваки министар просвете, али треба да увиди свако да је и школовање у данашње време прескупо и скоро немогуће.

Просвета се у нас схвата као средство за стицање насушног хлеба.

У највећем броју то је тако, али у нашем народу треба да превлада схватање да сваки грађанин, који и није упућен школовањем на хлебац, треба да има школу и без државне службе, школу ма све до академске спреме, а да држава није дужна и обавезна да сваком таквом да хлеба намештењем у државној служби.

То схватање не може се укоренити у народу ако је школовање скупо, ако се укидају школе и ако се говори о хиперпродукцији школоване омладине.

Зар Учитељска школа не би добро дошла свакој домаћини и матери и без државне службе?

Зашто, дакле, да се ограничи женској деци упис у Учитељску школу, зашто да се укидају Учитељске школе, као она у Пакрацу, која са прекидањем свога задатка, по туђинској власти, слави своју педесетогодишњицу?

Чине се потешкоће омладини при прелазу из једне школе у другу пријемним испитима. Крати се прелаз на академску спрему и на могући факултет онима, који су свршили средњу школу, али немају гимназијску матуру. То је случај код омладине са Средњом техничком и Пољопривредном школом.

Господин Министар пољопривреде каже да не зна шта ће са свршеним ђацима пољопривредних средњих школа, а господин Министар просвете, упитан, одговара, да им наша Универза не да упис на Пољопривредни факултет јер немају гимназијске матуре. Сенат наших Универзитета забрањује оно, што дозвољава и Аустрија, и Чехословачка, јер су се увериле, да су ученици средњих пољопривредних и техничких школа приступачнији Пољопривредном и Техничком факултету од гимназијских матураната. Услед оваког става и схватања, многима је ускраћена академска спрема, јер није свако у стању да иде у иностранство, а кад и стече академску спрему у иностранству, она му се не признаје као квалификација за државну службу иако би му се могао дозволити приступ факултету за личну спрему.

Нека се тај прелаз омогући без икаквог изгледа за пријем у државну службу, али нека се не спречава да се омладина у својој отаџбини академски изобрази за приватну службу или за свој сопствени рад и хлебац. Свакоме нека буде отворен пут и упис у просветни храм, а држава нека да обавезну изјаву, да ће од школоване омладине примити у службу онај број, који јој је потребан, а међу потребнима оне, који су најбољи. Не ради се о фабрикацији државних чиновника, него о народној просвети.

Господо народни посланици, молим да ми Народна скупштина не замери што сам у свом излагању овог пута био дужи него обично. Сматрао сам да ми је дужност да овај пут према свом

скромном схватању изложим своје погледе на наш народни и државни живот у свима његовим грама.

Према мојим изложеним мислима, част ми је изјавити да при изгласању о овогодишњем буџету немам разлога да променим онај став, који сам био заузео у прошлогодишњем. (Одобравање на левици.)

Potpredsednik Jevrem Tomić: Gospodo narodni poslanici, sa vašim pristankom današnju sednicu za-

ključujem, a narednu zakazujem za sutra u 8,30 časova sa ovim dnevnim redom: Produženje pretresa izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1938/39 godinu i to:

1 — Nastavak pretresa u pojedinostima predloga Finansijskog zakona za 1938/39 godinu.

Sednica je zaključena u 0,30 časova.